

Crna Gora

Zavod za socijalnu i dječju zaštitu

Nalazi i mišljenja u vođenju slučaja

**Primjeri dobre prakse iz rada
organa starateljstva**

Ministarstvo
socijalnog staranja,
brige o porodici
i demografije

e-Socijala

Nalazi i mišljenja u vođenju slučaja

*Primjeri dobre prakse
iz rada organa starateljstva*

Izdavač

Zavod za socijalnu i dječju zaštitu
Podljubović b. b.
81000 Podgorica, Crna Gora

Autori

Uvažavajući značaj potrebe da podaci o slučajevima i korisnicima/korisnicama budu anonimizirani, voditelji i voditeljke slučaja usmeno su se saglasili da se radi dodatnih garancija kojima se obezbjeđuje povjerljivost podataka o korisnicima/korisnicama, ne budu navedena imena ni samih voditelja i voditeljki slučaja.

Recenzentkinje

Dragana Pešić, Jasna Đuričić i Biljana Konjević

Lektura i korektura

Lida Vukmanović-Tabaš

Dizajn i grafička obrada

BAAS // Bošković and Associates d.o.o.

Štampa

Pro File Štamparija, Podgorica

Tiraž

300 primjeraka

Mjesto i godina izdanja

Podgorica, 2026.

CIP – Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna biblioteka Crne Gore, Cetinje

ISBN 978-9940-9702-7-7

COBISS.CG-ID 39290372

Napomena

Ova publikacija pripremljena je uz tehničku podršku projekta e-Socijala. Njen sadržaj, uključujući prikazane primjere nalaza i mišljenja, predstavlja stručni materijal pripremljen u obrazovne i metodološke svrhe u organizaciji Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu. Publikacija ne predstavlja zvanične stavove Ministarstva socijalnog staranja, brige o porodici i demografije niti Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP).

ISBN 978-9940-9702-7-7

9 789940 970277

© Zavod za socijalnu i dječju zaštitu, 2026.

Umjesto predgovora

Ova publikacija nastala je zahvaljujući kolegijalnosti brojnih stručnih radnika i njihove spremnosti da svoja iskustva, znanja i primjere iz prakse učine dostupnim drugima, sa željom da doprinesu daljem unapređenju stručnog rada i sistema socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori.

Zavod za socijalnu i dječju zaštitu iskreno je zahvalan svim voditeljima i voditeljicama slučaja iz centara za socijalni rad i njihovih područnih jedinica, koji su svojim iskustvom i doprinosom, ustupajući nalaze i mišljenja iz svoje prakse kao vrijedne primjere koji doprinose unapređenju kvaliteta stručnog rada i dokumentovanja postupanja, omogućili nastanak ove zbirke. Jednaku zahvalnost upućujemo svim stručnim radnicima i radnicama koji su kroz konsultativni proces svojim sugestijama i promišljanjima doprinijeli oblikovanju sadržaja ove publikacije.

Zahvalnost upućujemo i Ministarstvu socijalnog staranja, brige o porodici i demografije te Programu Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori, koji su kroz projekat *e-Socijala, poznatog i kao Informacioni sistem socijalnog staranja*, podržali nastanak ove zbirke, kao dijela širih reformskih aktivnosti usmjerenih na unapređenje primjene socijalne i dječje zaštite u praksi.

Nadamo se da će ova zbirka biti koristan oslonac sadašnjim i budućim stručnim radnicima, da će podstaći razmjenu znanja i iskustava i doprinijeti daljem razvoju stručne prakse, a sve u najboljem interesu pojedinaca i porodica kojima je podrška potrebna.

Sadržaj

- 10** — NM/OS u postupku vršenja roditeljskog prava
- 21** — NM/OS u postupku vršenja roditeljskog prava
- 27** — NM/OS u postupku vršenja roditeljskog prava
- 33** — NM/OS u postupku ograničenja roditeljskog prava
- 37** — NM/OS u postupku ograničenja roditeljskog prava
- 42** — NM/OS u postupku izmjene pravosnažne sudske presude u dijelu održavanja ličnih odnosa djeteta s roditeljem s kojim ne živi
- 52** — NM/OS u postupku preispitivanja poslovne sposobnosti
- 56** — NM/OS u postupku lišavanja poslovne sposobnosti
- 62** — NM/OS u postupku za smještaj u ustanovu za stara lica
- 65** — NM/OS u postupku u kojem je dijete žrtva krivičnog djela

Uvodne napomene

Nalaz i mišljenje organa starateljstva odnosno voditelja slučaja predstavlja jedan od ključnih stručnih dokumenata u radu centara za socijalni rad i važan je faktor u stvaranju slike drugih profesionalaca o stručnim radnicima. Dobro napisan nalaz i mišljenje promoviše najbolje interese korisnika i obezbjeđuje tačne, pristupačne i relevantne informacije od značaja za donošenje odluka koje dugoročno oblikuju život pojedinaca i njihovih porodica.

Reformom sistema socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori, naročito kroz uvođenje metodologije vođenja slučaja, uspostavljen je jedinstven pristup radu s korisnicima/korisnicama i dokumentovanju stručnog rada. U razumijevanju i primjeni ovog pristupa posebno mjesto zauzima stručni doprinos pok. prof. dr Nevenke Žegarac, čiji je Priručnik *Od problema do prilika u vođenju slučaja: Priručnik za praktičare*¹ postao važan oslonac stručnim radnicima u svakodnevnoj praksi.

Imajući u vidu značaj kvalitetne stručne dokumentacije u procesu vođenja slučaja, ova zbirka pripremljena je s ciljem da pruži praktičnu podršku sadašnjim i budućim stručnim radnicima kroz primjere dobre prakse u izradi nalaza i mišljenja. Prikazani primjeri ilustruju način vođenja stručne dokumentacije u različitim vrstama postupaka, uz poštovanje profesionalnih standarda i etičkih principa.

Primjeri sadržani u ovoj zbirci nijesu *šabloni* koje treba mehanički primjenjivati/kopirati, već alati za promišljanje o svim elementima koji oblikuju kvalitetan nalaz i mišljenje. Svaki nalaz i mišljenje treba da bude prilagođen konkretnim okolnostima slučaja i zasnovan na individualnoj procjeni, relevantnim činjenicama i profesionalnom prosuđivanju stručnog radnika². Zbog toga ovu zbirku, nastalu kroz praksu stručnih radnika/radnica u primjeni metodologije vođenja slučaja, treba posmatrati kao metodološku i praktičnu podršku unapređenju kvaliteta stručnog izvještavanja.

Iako se primjeri predstavljeni u ovoj publikaciji zasnivaju na autentičnim nalazima i mišljenjima voditelja slučaja, svi podaci na osnovu kojih bi bilo moguće identifikovati korisnike/korisnice izmijenjeni su ili uklonjeni. Izmijenjene su i određene okolnosti slučajeva radi dodatne zaštite povjerljivosti, pri čemu je očuvana stručna logika i svrha prikazanih primjera.

Obrasci nalaza i mišljenja propisani su Pravilnikom o organizaciji, normativima, standardima i načinu rada centra za socijalni rad³. U ovoj publikaciji naglasak je stavljen na sadržaj i svrhu izrade nalaza i mišljenja, dok su iz obrazaca izostavljena polja koja se odnose na lične podatke.

1 Žegarac, N. (2015) *Od problema do prilika u vođenju slučaja: Priručnik za praktičare*. Podgorica: Kancelarija Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori.

2 Ibid., str. 243–258.

3 Pravilnik o organizaciji, normativima, standardima i načinu rada centra za socijalni rad („Službeni list Crne Gore”, br. 058/13 od 20. 12. 2013, 030/15 od 12. 6. 2015, 017/16 od 11. 3. 2016, 043/19 od 31. 7. 2019, 144/25 od 9. 12. 2025)

Centar za socijalni rad – primorski region

Broj _____

Datum 12. 12. 2024.

Registarski br. _____

NALAZ I MIŠLJENJE VODITELJA SLUČAJA / ORGANA STARATELJSTVA

LIČNI PODACI	
Prezime, ime roditelja i ime: Teodor Harun Cohen	
Pol ☒ M	Datum rođenja: 23. 12. 2018. godine
Zastupnik	☒ Roditelj
Prezime, ime roditelja i ime zastupnika: otac, Cohen Harun	
PODACI O POSTUPKU	
Naziv ☒ suda – Osnovni sud u X Zahtjev br. P. br. XXX od	
Postupak u kojem se daje nalaz i mišljenje Parnični postupak po tužbi Cohen Haruna radi razvoda braka i uređenja porodičnih odnosa	
Razlog pisanja nalaza i mišljenja Traženo je mišljenje centra za socijalni rad u dijelu odlučivanja o prijedlogu za određivanje privremene mjere kojom bi se uredila povjera djeteta jednom od roditelja i način održavanja ličnih odnosa s roditeljem s kojim ne živi, shodno članu 361 Porodičnog zakona.	

IZVOR PODATAKA I METODE PROCJENE

Intervju

- s korisnikom, maloljetnim Teodorom, realizovan u nekoliko navrata u prostorijama centra i prilikom kućne posjete
- sa članom porodice, ocem Harunom, realizovan u prostorijama centra u N, prilikom kućne posjete i putem video poziva
- sa članom porodice, babom po majci, Natalijom Nikolajevnom, realizovan u prostorijama centra u X
- s nadležnom osobom iz Doma zdravlja u N, realizovan putem telefona

Kućna posjeta

- kućna posjeta, realizovana 23. 10. 2024. godine, na adresi aktuelnog boravišta porodice u gradu X

Nalazi i uvjerenja drugih službi

- Izjava babe po majci, Nikolajevne Natalije, od 27. 11. 2024. godine, data u prostorijama nadležnog centra u gradu X
- Zapisnik s terenskog obilaska porodice, realizovane 23. 10. 2024. godine u gradu X, gdje porodica aktuelno boravi
- Dokumentacija o krivičnoj prijavi od 20. 11. 2023. godine, koju je Odjeljenje bezbjednosti u gradu X podnijelo protiv Haruna Cohena zbog porodičnog nasilja izvršenog prema supruzi Ani
- Izvještaj privatne internacionalne škole od 4. 11. 2024. godine

Dokumentacija centra za socijalni rad:

- Analiza predmetne dokumentacije: razmjena dokumentacije o porodici između područne jedinice u N i matičnog centra za socijalni rad u X; uvid u porodični dosije i socijalni e-karton; uvid u dokumentaciju koju je priložio otac djeteta (potvrda privatne predškolske ustanove od 2. 4. 2024. godine; pismo preporuke za oca, Haruna Cohena, od Vrhovnog rabina Crne Gore Ari Edelkopfa od 15. 12. 2023. godine; pismo podrške predsjednice Jevrejske zajednice Crne Gore Nine Ofner-Bokan od 20. 12. 2023. godine; neovjereni sporazum o vršenju roditeljskog prava od 8. 10. 2022. godine, potpisan od strane oba roditelja; sporazum ovjeren kod notara o vršenju roditeljskog prava od 6. 3. 2023. godine; dokaz o pokretanju postupka prema majci djeteta kod Osnovnog državnog tužilaštva u X); pisani podnesci oca (od 1. 8. 2024; 2. 8. 2024. i 29. 10. 2024. godine)

Drugo: timske konsultacije (voditelj slučaja, supervizor, rukovodilac područne jedinice, pravnik); formiranje tima na nivou matičnog centra za socijalni rad i područne jedinice.

Napomena: Nemogućnost ostvarivanja kontakta s majkom djeteta je otežavajuća okolnost koja nalaže poseban oprez prilikom izvođenja zaključaka, naročito imajući u vidu da u aktuелnoj situaciji nije opserviran kvalitet kontakta između majke i djeteta, te da nedostaju podaci o majčinom viđenju porodičnih prilika i okolnosti, neophodnih za procjenu majčinih roditeljskih kapaciteta. Podaci o majci, koji se pominju u ovom dokumentu, u najvećoj mjeri se baziraju na navodima oca djeteta i kao takvi nijesu dovoljni za pouzdano zaključivanje. Takođe, u postupku procjene roditeljskih kapaciteta oca nije bilo moguće koristiti instrumente procjene (npr. Upitnik za roditelje i dr.) usljed postojanja jezičke barijere.

PODACI O KORISNIKU

Maloljetni Teodor, trenutno na uzrastu od nepunih šest godina, jedino je dijete rođeno u bračnoj zajednici roditelja, od oca Haruna i majke Ane (rođ. Nikolajevna). Otac daje podatak o urednom toku trudnoće i rođenju djeteta prirodnim putem, negirajući postojanje zdravstvenih problema i razvojnih odstupanja. U pogledu zdravstvene zaštite, opisuje stabilno zdravstveno stanje djeteta, redovne vakcinacije, te rijetka liječenja od uzrasno očekivanih bolesti, koja su, kako navodi, realizovana u privatnim zdravstvenim ustanovama, ali ovom organu nije ponuđena na uvid konkretna medicinska dokumentacija. Takođe, otac je napomenuo da je dijete vođeno i u dom zdravlja radi vakcinacija, redovnih sistematskih pregleda i kontrola, te je ovaj organ uputio zahtjev za dostavljanje podataka nadležnim zdravstvenim ustanovama u mjestu N i mjestu X, gdje je dijete potencijalno praćeno i lijećeno, a imajući u vidu prebivalište i boravište porodice. U telefonskoj komunikaciji s nadležnom osobom iz Doma zdravlja u N informisani smo da se dijete ne nalazi na njihovoj evidenciji. Odgovor Doma zdravlja u X, gdje je dijete ranije imalo prijavljeno boravište, nije zaprimljen do momenta sačinjavanja ovog nalaza.

U kontaktima sa stručnim radnicima centra za socijalni rad, Teodor se opservira kao dječak urednog spoljašnjeg izgleda, malo krupnije tjelesne konstitucije, obućen adekvatno za vremenske prilike, čist i uredan.

Teodor je bio ukljućen u predškolsko obrazovanje. Uvidom u potvrdu privatne predškolske ustanove koju prilaže otac, konstatuje se da je dijete pohađalo vrtić u periodu od juna 2020. godine do decembra 2023. godine. Ovim dokumentom potvrđuje se da je Harun Cohen redovno, svakog mjeseca, uplaćivao na račun novac za boravak djeteta u vrtiću, te dalje navodi da je pokazivao veliku pažnju i ljubav prema svom djetetu, kao i odgovornost prilikom dovođenja i odvođenja djeteta iz vrtića, poštujući radno vrijeme ustanove. Nakon povratka u Crnu Goru iz UAE, Teodor je upisan u privatnu internacionalnu školu. U izvještaju ove ustanove od 4. 11. 2024. godine, napominje se da je Teodor upisan 15. 10. 2024. godine, shodno čemu je propustio 31 dan u startu tekuće 2024/2025. akademske godine. U navedenom izvještaju sadržana su i zapažanja o toku adaptacije djeteta na školsko okruženje, školska pravila i zahtjeve, koja citiramo: Posmatrajući Teodora na časovima primijećeno je da ima poteškoća da prati

uputstva i rutinu školskog dana. Teško se uključuje u grupne aktivnosti i uvijek radije radi nešto po svome tokom časa. On ne učestvuje ili ni ne pokušava da se uključi u zadatu aktivnost čak ni kad mu je pruženo ohrabrenje ili razgovor. Sklon je da nalazi izgovore zašto ne može ili neće nešto da uradi, od obuvanja cipela do jela i rada na školskim zadacima. Učiteljica vjeruje da ima sposobnost da radi ono što mu se zada, ali on najčešće odbija. Njegova sitna motorika je ispod prosjeka za njegov uzrast. Predstavlja mu problem obuvanje cipela i pravilno držanje olovke. Teodorove socijalne vještine se razvijaju, ali isto tako ispoljava tendenciju da se druži s djecom koja su sklona da prave probleme. Teodor voli grublje da se igra i često se fizički obračunava na zemlji s drugom djecom. Takođe voli da se igra s automobilima na trkačkoj stazi. Primijećeno je da je Teodor često veoma umoran u školi i jednom prilikom je prespavao cijelo popodne. Ostavlja utisak da mu fali energije. On odbija da jede ponuđene obroke u školi, neće da užina tokom jutarnjeg odmora, niti ruča [...] Njegov otac je tokom sastanka objasnio da je Teodor osjetljiv na mirise i da iz tog razloga ne želi da ide u školsku trpezariju niti da jede tokom školskog dana. Otac je bio prisutan tokom jedne pauze za ručak s namjerom da ručaju zajedno kako bi Teodoru pomogao da prebrodi tu blokadu, ali to je bilo bezuspješno. U našoj školi se od svih učenika očekuje da uđu u trpezariju bez obzira na to da li jedu ili ne. Čvrsto vjerujemo da to što Teodor ne poštuje ovo školsko pravilo i rutinu pojačava njegovo nerazumijevanje o tome kako funkcionišu pravila i procedure. Tokom časova kad je asistent prisutan da sjedi s Teodorom, pokazalo se da on odlično reaguje na takvu vrstu individualne podrške i da se povećava njegova koncentracija na ono što treba da uradi da bi obavio zadatak. Bez asistenta Teodor počinje da se kreće po učionici bez dozvole, pretura stvari, počinje da doziva i nepovezano govori o sadržajima koji nijesu u vezi s aktuelnim trenutkom i kontekstom. Stajanje u redu ili sjedjenje u klupi za Teodora predstavlja izazov. Teodorov otac, Harun Cohen, bio je svakodnevno prisutan tokom adaptacionog perioda. [...] Uz sve navedeno, Teodor je divan dječak kojem su potrebni vođstvo i podrška da se fokusira tokom dana. Više smjernica i strukture u školskom okruženju su način koji Teodoru može pomoći da prevlada opisane izazove. U decembru 2024. godine, otac je obavijestio stručne radnike centra da je od Teodorovog učitelja dobio informacije da se dječakovo ponašanje na časovima značajno poboljšalo, da je u većoj mjeri fokusiran na nastavne sadržaje i da manje remeti odvijanje nastave, te da je za to i pohvaljen.

Otac opisuje Teodora kao u velikoj mjeri samostalnog dječaka i navodi kako Teodor sam sebi priprema jednostavne obroke te da uživa u tim aktivnostima.

Prilikom kućne posjete uočava se prisustvo brojnih igračaka, dječjih sprava i rekvizita. Vidljivo je da su djetetu, u pogledu materijalnih mogućnosti oca, lako dostupne raznovrsne igračke, video igrice, dječja vozila i sl. Mal. Teodor posjeduje dječju verziju četvoročekaša na akumulator, koji je vozio po dvorištu tokom obilaska porodice, pozivajući stručne radnike kako bi demonstrirao podizanje vozila na zadnje točkove. Otac navodi da Teodor posebno voli video igrice, LEGO kocke i autiće na upravljanje. Takođe, ističe da dječak rado prihvata sportske aktivnosti, poput trčanja i plivanja, da je kraći vremenski period trenirao džudo i iznosi planove da će ga ponovo uključiti u neku od organizovanih sportskih aktivnosti.

Tokom kontakata s Teodorom u prostorijama centra, on je djelovao prilično nezainteresovano za odgovaranje na pitanja stručnih radnika, koja su se odnosila na dnevne aktivnosti, slobodno vrijeme i sl. Rado govori o kućnim ljubimcima, kao i o svojim igračkama. Otac svojim pitanjima podstiče i usmjerava dječaka da priča o životu s majkom, a on na očeva pitanja odgovara navodeći pretežno negativno konotirane sadržaje o majci. Razgovor s djetetom ostvaruje se na engleskom jeziku, a otac daje podatak da Teodor tačno govori ruski jezik, dok uz njega uči i hebrejski jezik.

Porodični kontekst djeteta karakterišu multikulturalni uticaji – majka porijeklom iz Rusije, otac iz Izraela, dijete je rođeno i najveći dio dosadašnjeg života provelo u Crnoj Gori. Porodična dinamika obilježena je konfliktnim odnosima između Teodorovih roditelja, prekidom zajednice života, naglim promjenama u pogledu okolnosti življenja i načina organizacije brige i staranja o djetetu, od perioda sporazumnog vršenja roditeljstva do naizmjeničnih dužih boravaka djeteta s jednim od roditelja, bez kontinuiteta održavanja ličnih odnosa s drugim roditeljem. U toku proteklih godinu dana dijete je boravilo na relaciji Crna Gora – Ruska Federacija – Dubai (UAE) – Crna Gora. Od povratka u Crnu Goru, koji je realizovan

7. 10. 2024. godine, djetetov pravni status regulisan je turističkom vizom s tromjesečnim trajanjem i otac kao prioritetno pitanje ističe potrebu za regulisanjem Teodorovog pravnog statusa u Crnoj Gori na način koji bi obezbijedio stabilnost i bezbjednost djeteta, kao i druge uslove neophodne za nesmetano ostvarivanje prava na obrazovanje i zdravstvenu zaštitu, kao i mogućnost putovanja.

Otac iznosi podatak da je dijete koristilo uslugu psihološke podrške tokom boravka u Dubaiju radi preveniranja potencijalnih posljedica zbog izloženosti roditeljskom konfliktu.

PODACI O PORODICI

Otac maloljetnog Teodora, Harun Cohen, rođen je 1973. godine u Izraelu. Daje podatke o odrastanju u potpunoj četvoročlanoj porodici, uz roditelje i stariju sestru. Negira prisustvo zdravstvenih problema. Harunov maternji jezik je hebrejski, a komunikacija s njim ostvaruje se na engleskom jeziku. Navodi da je u Crnu Goru došao prije 17 godina, naglašavajući da je tu izgradio društveni i poslovni život, te da je integrisan u lokalnu zajednicu. Bavi se preduzetničkim poslovima u oblasti trgovine nekretninama. Tokom razgovora saopštava da je nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja, u periodu od njegove 18. do 22. godine života, bio na odsluženju vojnog roka, koji je u Izraelu obavezan, a pominje i da je učestvovao u specijalnim vojnim jedinicama. Po povratku iz vojske je, prema sopstvenom kazivanju, nastavio školovanje na fakultetu i završio Poslovno-pravne studije (Business&Law). Opisuje da je u kontaktu sa svojom porodicom porijekla, nastanjenom u Izraelu, te da se povremeno međusobno posjećuju.

Harun navodi da je brak s Anom Nikolajevnom zasnovaio prije sedam godina, kao i da su prije braka, oko godinu dana, bili u emotivnoj vezi. Nakon godinu dana braka postali su roditelji. Otac, prilikom razgovora s voditeljem slučaja, izražava potrebu da opiše kako on doživljava porodicu, posebno ističući da: *porodica – to su vrijednosti, dvoje ljudi koji dijele iste vrijednosti*. Potom se osvrnuo na kulturološke razlike i razlike u godinama između njega i supruge Ane, naglašavajući svoju perspektivu: *Ja želim razvijanje porodice, mirniju sredinu, povremene izlete za uživanje s porodicom, ali ne da se oko toga vrti čitav život*, nagovještavajući neusaglašenost između njih u pogledu preferiranih životnih stilova i očekivanja od braka i porodice. Izražava uvjerenje da su za optimalan rast i razvoj djeteta, uzrasta na kome se nalazi maloljetni Teodor, potrebni stabilni životni uslovi, predvidivo okruženje, te dosljednost vaspitnog pristupa i podsticaja. Sebe vidi kao roditelja koji djetetu može obezbijediti takve uslove odrastanja, a izričit je da Teodoru majka to ne može pružiti.

U pismu preporuke Vrhovnog rabina Crne Gore Ari Edelkopfa, za Cohen Haruna je navedeno: *Znamo ga kao dobrog čovjeka, koji živi ovdje, u Crnoj Gori, već mnogo godina, naporno radi i uvijek pomaže društvu. Poznajemo ga samo s pozitivne strane kao dobrog prijatelja i porodičnog čovjeka*.

U pismu podrške Predsjednice Jevrejske zajednice Crne Gore, Nine Ofner-Bokan, navodi se da je Cohen Harun *član Jevrejske zajednice već više od 13 godina [...]* Njegova želja za formiranjem porodice bila je svima poznata i ispunjena je rođenjem sina Teodora, koji mu je bio izvor neizmjerne radosti [...]. Bila sam svjedok njegove predanosti očinstvu i brizi za Teodora. Harun je uvijek bio ponosan otac, dijelio je s mnogima trenutke radosti i uspjeha svog sina [...]. Njegova ljubav prema sinu bila je očigledna, mnogi su to primjećivali. Takođe, briga o njegovom sinu Teodoru bila je jako izražena u periodu kad su nastali problemi u odnosu između njega i njegove supruge Ane, tokom posljednje dvije godine [...]. Bio je duboko zabrinut za njeno mentalno zdravlje i više puta mi se obraćao tražeći pomoć. Pokušavao je pronaći porodičnog psihijatra kako bi pružio podršku Ani, pokazujući svoju spremnost na komunikaciju i rješavanje problema. Želio je sve učiniti kako bi sačuvao brak i omogućio sinu Teodoru da odrasta uz oba roditelja... Dalji navodi iz ovog dokumenta upućuju na to da je Harun pažljivo vodio računa o svim potrebama svog sina, da je posvećen otac i da njegova briga, ljubav i finansijska podrška jasno ukazuju na to da će Teodor imati stabilno i sigurno okruženje ako mu se povjeri starateljstvo. U svom podnesku, Harun opisuje da se u njegovom kulturnom kontekstu naglašava značaj potomstva i da djeca postaju

najvažniji dio života: *Želim da podignem sina sa snažnim porodičnim vrijednostima, iskrenošću, odgovornošću i poštovanju prema drugima. Moj cilj je da mu obezbijedim zdrav život, adekvatnu ishranu, sportske aktivnosti, s fokusom na njegovo obrazovanje kako bi se opskrbio vještinama neophodnim za uspješan život. Posvećen sam podsticanju njegovog rasta u dobrog, pouzdanog čovjeka, koji može pozitivno doprinijeti društvu.*

Prema podacima dobijenim od Cohen Haruna, on posjeduje dva stambena objekta u Crnoj Gori: kuću u gradu X, gdje porodica aktuelno boravi, i stan (studio apartman) u susjednom gradu N, gdje Harun ima prijavljeno prebivalište. Za potrebe procjene stambeno-materijalnih uslova porodice realizovana je kućna posjeta na adresi boravišta porodice. Prilikom terenske posjete utvrđeno je da porodica boravi u adekvatnom, skladno opremljenom prostoru. U pitanju je višeeetažni objekat s uređenom okućnicom. Stambeni prostor u prizemlju kuće sastoji se od dnevnog boravka s kuhinjom, dječje sobe, toaleta i ostave (vešeraja), dok se na spratu nalaze kancelarija, toalet i spavaća soba s pregrađenim garderoberom i poligonom za fizičke aktivnosti, koji je prilagođen djetetu. Teodorova soba je ispunjena igračkama, stereotipno povezanim s dječacima – dominiraju autići na upravljanje, pištolji, puške i društvene igre. Prostor je u čitavom objektu uredan, prozračan, adekvatno osvijetljen, čist, skladno opremljen namještajem i uređajima. Otac navodi da je za higijenu prostora angažovana kućna pomoćnica. Izražava spremnost i mogućnost angažovanja osobe za čuvanje djeteta ukoliko za tim osjeti potrebu. Porodica ima i kućne ljubimce – psa i mačku, za koje su otac i dijete vezani.

Majka djeteta, Cohen Ana, djev. Nikolajevna, rođena je 1991. godine u Rusiji. Maternji jezik majke je ruski. Centar za socijalni rad u N ne raspolaže drugim podacima o majci, shodno činjenici da s imenovanom nije bilo moguće ostvariti kontakt prilikom postupanja. Prema podacima dobijenim od oca djeteta, a koji su potvrđeni i u izjavi babe po majci, Nikolajevne Natalije, majka Ana trenutno se nalazi u Dubajui (UAE) i ima zabranu napuštanja teritorije pomenute države zbog krivičnog postupka koji je u toku.

Od bližih srodnika, maloljetni Teodor ima babu po majci, koja je učestvovala u njegovom odrastanju, a čije je prebivalište u gradu X. Centru za socijalni rad za opštinu X se tokom postupanja obratila baba Natalija, koja je tom prilikom istakla svoju uključenost u vaspitanje i podizanje unuka, maloljetnog Teodora. Izrazila je želju da ona i suprug, kao najbliži srodnici, ostvaruju kontakt s Teodorom i da budu prisutni u njegovom životu, navodeći da otac, nakon što se s djetetom vratio u Crnu Goru, ne podržava održavanje ličnih odnosa djeteta s njima, odnosno da opstruira njihove kontakte.

PRIKAZ I ANALIZA PROBLEMA / POČINJENOG DJELA

Porodične okolnosti poznate su centru za socijalni rad, odnosno područnoj jedinici u N od 2023. godine, kad je postupano po zamolnici za posredovanje koju je otac, Cohen Harun, uputio ovom organu (shodno promjeni prebivališta). Tokom postupanja, utvrđeno je da se porodica nalazi na evidenciji matičnog centra za socijalni rad u X, gdje je slučaj otvoren po prijavi nasilja u porodici. Cohen Harun je 29. 11. 2023. godine, u pratnji svog advokata, pristupio u prostorije Centra za socijalni rad u N, navodeći da je njegova supruga Ana odvela njihovo zajedničko dijete, sina Teodora, van teritorije države Crne Gore, bez njegove saglasnosti. Izrazio je svoju zabrinutost za dijete zbog Aninih problema s prekomjernom upotrebom alkohola i korišćenjem tableta. Takođe, tokom razgovora upoznao je stručne radnike s prijavom nasilja u porodici i mjerama koje su mu izrečene u odnosu na suprugu, ali nije priložio relevantnu dokumentaciju o vođenim postupcima. Tražio je posredovanje ovog centra kako bi mu se omogućilo da ostvaruje kontakte sa sinom putem video-poziva za vrijeme dok se dijete nalazi van Crne Gore.

Shodno navedenom, ovaj centar je uputio zamolnicu Centru za socijalni rad u X, tražeći da stupe u kontakt s Aninom majkom, Teodorovom babom, kako bi se sagledale mogućnosti za njeno uključivanje i podršku radi organizovanja video kontakta oca s djetetom. Pored toga, razmjenom dokumentacije sa Centrom za socijalni rad u X, ovaj organ se informisao o detaljima pomenute prijave porodičnog nasilja. Iz dokumentacije je vidljivo da je Odjeljenje bezbjednosti u X podnijelo krivičnu prijavu zbog toga što je dana 19. 11. 2023. godine u porodičnoj kući došlo do verbalnog sukoba između supružnika Cohen Haruna i Ane, a u vezi s tada četvorogodišnjim sinom Teodorom, nakon čega je Cohen Harun oduzeo Ani mobilni telefon i uputio joj uvrede i prijetnje, te je fizički povrijedio.

Nakon opisanih okolnosti i preduzetih aktivnosti, porodica se duži period nije obraćala ni Centru za socijalni rad u X, ni Centru za socijalni rad u N.

U kontekstu aktuelnog postupka, o prethodnim okolnostima u vezi s prijavom za nasilje u porodici, kao i majčinim odvođenjem djeteta iz Crne Gore bez njegove saglasnosti, Cohen Harun iznosi svoje zaključke kako je Ana tada smišljeno iskoristila njegovo zadržavanje od strane policije zbog prijave za nasilje da bi realizovala svoj plan i bez njegove saglasnosti, krivotvorenjem putnih isprava djeteta, zajedno s maloljetnim Teodorom napustila Crnu Goru i otputovala u Rusiju. Dalje navodi da je Ana u Rusiji, takođe bez njegovog znanja, pokrenula postupke kako bi „uzela puno starateljstvo nad djetetom“, kao i da mu je prijetila da „Teodora neće vidjeti do njegove 18. godine života“, uslovljavajući ga novčanim potraživanjima kako bi mu omogućila kontakt s djetetom cijelim tokom njihove razdvojenosti. Daje podatak da je prilikom njegovog posljednjeg susreta sa suprugom u Dubaiju došlo i do fizičkog sukoba kad je Ana u alkoholisanom stanju uzela nož i nasrnula na njega, te da se sve to odigravalo pred maloljetnim Teodorom, tako da je i dijete potom bilo uključeno u postupak svjedočenja pred nadležnim organima. Ističe da je pokrenuo postupke protiv supruge u Crnoj Gori, Rusiji i Dubaiju (UAE), i to zbog: kidnapovanja djeteta i izvođenja iz Crne Gore; zloupotrebe dokumenata o razvodu braka i povjeravanju djeteta u Rusiji bez njegovog saznanja, te zbog nasilja počinjenog prema njemu i oduzimanja ličnih dokumenata u Dubaiju. Napominje da Ana ima zabranu napuštanja teritorije UAE zbog sprovođenja posljednje pomenutog postupka.

Tokom više direktnih kontakata sa stručnim radnicima Centra za socijalni rad u N, ostvarenih od početka ovog postupka, Harun je navodio podatke o istoriji konflikata sa suprugom na nivou partnerske relacije, kao i na planu roditeljstva. Po njegovom mišljenju, ti konflikti datiraju od druge godine života djeteta, kad je Ana prestala da doji sina Teodora i nakon toga počela sve učestalije prekomjerno konzumirati alkohol, tako da se dešavalo da se s posla vrati kući u pijanom stanju ili da uopšte ne dođe kući i noć provede u nepoznatim okolnostima. Njihovi odnosi se, kako dalje opisuje, dodatno narušavaju nakon što je supruga počela da objavljuje sadržaje na društvenim mrežama, koje je on doživio kao veoma provokativne i za iste vezuje to što su se drugi muškarci počeli približavati Ani. Tokom 2022. godine Ana mu je saopštila da želi da prekinu zajednicu života i potom su napravili prvi sporazum o načinu vršenja roditeljskog prava. Ovaj sporazum, datiran na 8. 10. 2022. godine, potpisala su oba roditelja i prema Harunovom kazivanju smatrali su ga validnim. U tekstu ovog dokumenta navodi se da su se roditelji sporazumjeli oko odgovornog ponašanja u prisustvu djeteta, što je precizirano napomenama da nije dozvoljena konzumacija alkohola tokom boravka na plaži, bazenu, kao ni kod kuće u prisustvu djeteta, te upravljanje vozilom u alkoholisanom stanju, a takođe se ne dozvoljava dovođenje trećih lica, emotivnih partnera dok je dijete prisutno. Dalje je navedeno da su se usaglasili u pogledu ravnomjerne podjele vremena boravka djeteta s oba roditelja, precizirajući da će Teodor tri dana boraviti kod majke, tri dana kod oca, kao i da će imati jedan zajednički porodični dan. Dodatno je precizirano da su se roditelji međusobno obavezali da će preuzeti brigu o djetetu u slučaju spriječenosti drugog roditelja i konstatovano da su se usaglasili oko osobe koja bi preuzela brigu o djetetu u onim situacijama kad su oba roditelja spriječena. Takođe, sporazum uključuje i međusobnu obavezu roditelja da najave kad planiraju putovanje s djetetom van teritorije države Crne Gore i naglašava da je za realizaciju takvog putovanja neophodna pismena saglasnost oba roditelja. U tačkama sporazuma koje se odnose na obavezu roditelja da učestvuju u izdržavanju djeteta, navedeno je da se otac obavezao da će plaćati troškove vrtića u iznosu od 275 eura, participirati sa 225 eura u podmirivanju troškova ishrane

djeteta, te da će ustupiti automobil majci. Citirani dokument je u bitnom integrisan u tekst sporazuma koji je dana 6. 3. 2023. godine ovjeren kod notara. U ovjerenom sporazumu konstatuje se *da je došlo do prekida faktičke, odnosno prestanka bračne zajednice potpisnika, jer bračni odnosi duže vremena nijesu skladni i svrha braka se više ne može ostvariti*, te da Harun i Ana zajednički saglasno izjavljuju *da će roditeljsko pravo nad malodobnim djetetom Teodorom vršiti zajednički, sporazumno, dogovorno, u skladu s najboljim interesom djeteta, te da će podjednako učestvovati u njegovom čuvanju, podizanju, vaspitanju, školovanju i izdržavanju; da će lične kontakte s djetetom ostvarivati odgovorno, bez bilo kakvih ograničenja; da će dijete podjednako vrijeme boraviti kod oba roditelja u terminima kako se oni budu dogovorili, odnosno da će sve svoje interese u cjelosti podrediti kvalitetnom odgajanju zajedničkog djeteta, te preuzeti sve mjere za njegov normalan psihofizički razvoj.*

Međutim, ubrzo nakon ovjeravanja sporazuma dolazi do promjene okolnosti i usložnjavanja porodične dinamike. Harun navodi da je Ana u tom periodu počela da odlazi u inostranstvo (Dubai, UAE) kod svog novog emotivnog partnera, gdje bi provodila od 10 do 15 dana u kontinuitetu, za koje vrijeme su se o djetetu brinuli on ili Anina majka. Dalje opisuje da su se, po Aninom povratku u Crnu Goru, učestalo dešavali konflikti između njih, uglavnom oko toga s kim Teodor treba da ostane dok je ona na putu, kao i da mu je Ana kontinuirano prijetila da će ga ponovo prijaviti za nasilje ukoliko ne uvaži njene zahtjeve. U ovom periodu, preuzimanje djeteta odvijalo se uglavnom nakon vrtića kako bi se prevenirali rizici da konflikti eskaliraju.

Cohen Harun u svom podnesku ovom organu od 29. 10. 2024. godine, podnijetom u kontekstu aktuelnog sudskog postupka pred Osnovnim sudom u X, koji je pokrenut po njegovoj tužbi, navodi da je zabrinut za svoju suprugu Anu, i njenu mogućnost da obezbijedi stabilno i podržavajuće okruženje, pošto trenutno živi van Crne Gore, ne raspolaže imovinom i nema stabilan prihod. Njen stil života, koji podrazumijeva učestale provode i konzumaciju alkohola, dovodi u pitanje njenu mogućnost da se fokusira i adekvatno odgovori na Teodorove potrebe. Anina povezanost s većim brojem emotivnih partnera koji nijesu pokazali naročitu brigu za naše dijete dodatno me zabrinjava. Njeni izbori, uključujući izlaganje djeteta nebezbednim situacijama i zanemarivanju, čine me zabrinutim za njegovo fizičko i emocionalno stanje. Priložio je i izrađene fotografije na kojima je vidljiv Anin profil na društvenim mrežama i galerija telefona, sa sadržajima konzumacije alkohola i interakcije s muškarcem koji je na svakoj fotografiji drži rukom za vrat. Dodaje kako se Ana ponaša na način koji dijete dovodi u rizik, ističući njene propuste iz perspektive ugrožavanja njegovih roditeljskih prava i prava djeteta: *pokušala je da me otuđi od djeteta, koristila ga je za manipulaciju i radi finansijske koristi [...] dešavalo se da mi prijeti, uključila je inostrane sudove u postupke regulisanja porodičnih odnosa bez mog znanja, a čak i kidnapovala dijete [...] prijetila nam je nožem i ukrala naše pasoše u Dubaiju [...] njeno ponašanje prouzrokovalo je značajno emocionalno uznemiravanje djeteta [...] u više navrata ostavljala bi našeg sina da prenoći sam i da sam provede jutro bez doručka [...] dovodila je više muškaraca s kojima je pila i intimno se ophodila u prisustvu djeteta.*

U svom podnesku sudu, Harun je predložio da dijete privremeno bude povjereno njemu, a da se održavanje ličnih odnosa između djeteta i majke uredi na način da dijete s majkom provodi svaki drugi vikend, od petka u 16.00 h do nedjelje u 20.00 h. Tokom postupka pred centrom za socijalni rad, on problematizuje način ostvarivanja kontakta djeteta s majkom, navodeći da se ti kontakti ne mogu realizovati bez kontrole trećeg lica koje razumije jezik djeteta i majke – ruski jezik, zbog prethodnih loših iskustava, kao i majčinih prijetnji da će se ubiti ukoliko Teodor ne ostane s njom, izgovaranih u prisustvu djeteta.

Cohen Harun traži da dijete, maloljetni sin Teodor, privremenom mjerom bude povjereno njemu na samostalno vršenje roditeljskog prava, obrazlažući svoj zahtjev svim problemima s kojima je suočena majka djeteta, a poseban fokus stavlja na *nasilje i zanemarivanje djeteta, probleme s mentalnim zdravljem koji iziskuju tretman, zavisnost od alkohola i medikamenata, otuđivanje drugog roditelja.* U pogledu održavanja ličnih odnosa djeteta s majkom i srođnicima po majci, kaže: *Posvećen sam njegovanju sigurnog, kontrolisanog odnosa između Teodora i njegove majke i babe po majci, pošto razumijem važnost tih veza za dijete, ali zahtijevam da ti kontakti budu pod nadzorom, bilo da se radi*

o neposrednom ili o video kontaktu, pošto je Teodorova majka prijetila djetetu kako će nauditi sebi ukoliko ne ostane s njom, a naročito zbog prethodnog pokušaja kidnapovanja djeteta. Dodatno ističe da je i Teodorova baba po majci ranije bila uključena u pokušaje odvajanja njega i djeteta, te svojim ponašanjem doprinosila produbljivanju nestabilnosti.

U pogledu određivanja visine doprinosa za izdržavanje djeteta, Harun ukazuje na to da godišnji iznos školarine koju uplaćuje na račun privatne internacionalne škole iznosi 15.000 eura i da Anin doprinos za izdržavanje djeteta, ukoliko sin Teodor bude povjeren njemu, treba da se kreće u tom okviru.

Prilikom kontakata s ocem, voditelj slučaja zapaža da otac pred djetetom otvoreno iznosi negativne komentare o ponašanju majke, uz podsticanje djeteta da se uključi u sam razgovor. Na savjetodavne intervencije stručnog radnika, usmjerene na upoznavanje oca s mogućim negativnim posljedicama izlaganja djeteta negativnim porukama o drugom roditelju na njegov dalji razvoj, otac ne prihvata savjetodavno usmjeravanje, odbrambeno ističući da se već konsultovao s drugim stručnjacima, koji su pružali podršku Teodoru (pritom ne navodeći kojim), te da su mu oni preporučili da sa sinom otvoreno razgovara o odnosu s majkom i majčinom ponašanju prema njemu.

PROCJENA RIZIKA / NAJBOLJEG INTERESA

Tokom dosadašnjeg odrastanja maloljetnog Teodora, zbog čestih promjena životnih okolnosti, izostaje kontinuitet brige i staranja roditelja ili druge značajne osobe, tako da nije moguće odrediti primarnog odgajatelja, koji bi predstavljao izvor bazičnog povjerenja i sigurnosti djeteta. Čini se da je u periodu ranog razvoja, tokom prve dvije godine Teodorovog života, za vrijeme dok je još sisao, majka imala ključnu ulogu. Nakon toga, uslijedio je period narastanja roditeljskih nesuglasica o načinu organizacije porodičnog funkcionisanja i staranja o djetetu, njihovi konflikti, faktički prekid bračne zajednice, porodično nasilje i samostalni pokušaji roditelja da se sporazumiju o načinu vršenja roditeljskog prava, tokom koga je Teodor provodio po nekoliko dana s jednim, a potom s drugim roditeljem. Prema navodima oca, od trenutka kad majka počinje odlaziti u inostranstvo, u brizi oko Teodora smjenjivali su se on i baba po majci, što je trajalo oko pola godine, a zatim je majka samovoljno napustila Crnu Goru i pvela Teodora sa sobom. Tokom boravka djeteta s majkom u inostranstvu, najprije u Rusiji, a potom u Dubaiju, koji period je trajao oko godinu dana, kontakti oca s djetetom bili su neredovni. Takođe, u aktuelnim okolnostima preuzimanja djeteta od strane oca i povratka u Crnu Goru, dijete ne održava lične odnose s majkom, ni sa članovima majčine porodice porijekla koji žive u Crnoj Gori.

Teodorova izloženost traumatskim iskustvima nasilja u porodici, kao i potencijalnim uticajima roditelja s kojim boravi da usvoji negativnu sliku o drugom roditelju, posebno u okolnostima izostanka kontinuiranog, uređenog odnosa s tim roditeljem, predstavljaju rizik po djetetov dalji razvoj, uz identifikovane izazove na planu očuvanja i njegovanja odnosa s oba roditelja, naročito s roditeljem s kojim ne bude živio. Grubo prekidanje veza, naizmjenično s jednim od roditelja, kao i nagle promjene prebivališta, na teritorijama koje se kulturološki značajno razlikuju (Crna Gora, Rusija, Dubai), takođe se sagledavaju kao faktori rizika za odrastanje i razvoj djeteta, izgradnju stabilnih odnosa kako porodičnih, tako i sa svijetom oko sebe, što je temelj sigurne privrženosti i cjelovitog doživljaja ličnog identiteta.

Analiza svih prezentovanih podataka, upućuje na postojanje višestrukih i ukrštenih rizika, koji se mogu preciznije sagledati kroz:

- okolnost da se trenutno vodi više krivičnih postupaka na relaciji roditelja: krivični postupak zbog zloupotrebe dokumenata i izvođenja djeteta van teritorije Crne Gore; navodi oca o pokrenutom krivičnom postupku zbog majčine zloupotrebe dokumenata u Ruskoj Federaciji i realizovanja postupka povjere djeteta majci bez njegovog znanja, te krivični postupak pokrenut protiv majke djeteta u Dubaiju (UAE), zbog nasilja u porodici i oduzimanja ličnih dokumenata oca i djeteta;

- odsustvo kontinuiteta i stalnosti brige i njege o djetetu, od strane oba roditelja, što je u manjem obimu počelo da se dešava od Teodorove četvrte godine života, da bi tokom posljednjih godinu dana dijete bilo isključivo uz jednog roditelja, najprije uz majku, a potom uz oca, što je aktuelni kontekst djeteta;
- potencijalnu izloženost djeteta neprimjerenim uticajima, instruisanju, emocionalnom pritisku (navodi oca o majčinom uslovljavanju djeteta kroz izjave da će nađiti sebi ukoliko dijete ne bude uz nju; negativni sadržaji o majci koje otac iznosi u prisustvu djeteta i podstiče ga da učestvuje u takvom razgovoru; navodi babe po majci da otac od povratka u Crnu Goru s djetetom opstruiše održavanje ličnih odnosa maloljetnog Teodora s njom i njenim suprugom, kao djetetovim najbližim srođnicima nastanjenim u Crnoj Gori;
- neregulisan stabilan pravni status djeteta, koje aktuelno boravi u Crnoj Gori s turističkom vizom oročenom na tri mjeseca;
- istoriju nasilja u porodici u prisustvu djeteta, gdje su oba roditelja označena kao počinioci nasilja, najprije otac u Crnoj Gori (2023. godine), a potom i majka u Dubaiju, UAE (tekuće godine), koje okolnosti, naročito izloženost stresnim i traumatičnim iskustvima, mogu imati nepovoljne posljedice na razvoj ličnosti djeteta, a učenje po modelu može potencirati usvajanje i učvršćivanje neadekvatnih obrazaca ponašanja.

Slijedom navedenog, procjenjuje se da je u najboljem interesu maloljetnog Teodora uspostavljanje stabilnog i predvidivog konteksta u kojem će njegove razvojne potrebe biti adekvatno zadovoljene. U aktuelnim okolnostima, to podrazumijeva preduzimanje mjera za obezbjeđivanje preduslova za nesmetani rast i razvoj djeteta, prevashodno u dijelu povjeravanja djeteta i regulisanja njegovog pravnog statusa, zdravstvene zaštite, obezbjeđivanja kontinuiteta u pohađanju škole, te rješavanje drugih statusnih pitanja. Ključno pitanje predstavlja i model uređenja ličnih odnosa djeteta s roditeljem s kojim ne živi, a u aktuelnim okolnostima taj roditelj je majka.

U dijelu aktuelnog funkcionisanja porodice, sagledani su roditeljski kapaciteti oca i mogućnost da adekvatno odgovori na potrebe djeteta, s obzirom na činjenicu da se samostalno stara o djetetu nakon njihovog povratka u Crnu Goru (oktobar 2024). Prilikom kontakata stručnih radnika s djetetom i ocem, ostvarenih u prostorijama centra i prilikom posjete porodici, opservirana je skladna interakcija u njihovom odnosu. Nedostaju podaci o odnosu između majke i djeteta, s obzirom na to da centar za socijalni rad nije bio u mogućnosti da ostvari direktan kontakt s majkom i opservira interakciju djeteta i majke. Kućnom posjetom porodici, na adresi boravišta oca i djeteta, koja je izvršena radi opservacije stambeno-materijalnih uslova, utvrđeno je da je dijete adekvatno zbrinuto, u bezbjednom stambenom prostoru, unutar koga je prepoznatljiva prilagođenost sadržaja određenih prostornih cjelina potrebama i interesovanjima djeteta. Dječak raspolaže prostorom za igru, s mnogo igraćaka, prostorom za bavljenje sportskim aktivnostima, kao i prostorom za ispunjavanje školskih obaveza. Otac obezbjeđuje adekvatnu primarnu brigu i negu. Fizički razvoj djeteta opservira se pretežno usklađenim s njegovim uzrastom. Izvještaj škole tokom perioda adaptacije ukazuje na otežano praćenje strukture, nagovještene teškoće na planu razumijevanja i prihvatanja pravila, što može biti u vezi s promjenljivošću životnih okolnosti djeteta koje su rezultirale narušavanjem kontinuiteta i izostankom jasne strukture u njegovom životu tokom prethodnog razvojnog perioda. U dijelu socio-emocionalnog razvoja maloljetnog Teodora, procjenjuje se da bi dodatna podrška djetetu, kroz saradnju sa stručnim licem (psihoterapeutom, psihologom i dr.), mogla imati pozitivan efekat na dalji razvoj njegove ličnosti, koja procjena se primarno temelji na podacima o njegovoj izloženosti traumatskim iskustvima, te podacima koji ukazuju na slabije razumijevanje društvenih normi. Pored odsustva stalnosti u Teodorovom ranijem djetinjstvu, stiče se utisak o pretežno permisivnom (popustljivom) vaspitnom stilu roditelja, odnosno njihovoj nedosljednosti na planu uspostavljanja jasnih pravila i granica, na koji način su doprinosili fluidnosti strukture, a samim tim i nesigurnosti djeteta, posebno kad se ima u vidu važnost obezbjeđivanja pažljivo strukturiranog okruženja za pravilan razvoj djeteta tokom predškolskog uzrasta. U vezi s prethodno navedenim, procjenjuje se da bi u interesu maloljetnog Teodora bilo da se roditelji u većoj mjeri angažuju na planu osnaživanja svojih roditeljskih kapaciteta,

posebno u dijelu razvijanja pedagoških kompetencija, što bi se moglo ostvariti putem uključivanja roditelja u savjetovanje, psihoterapiju, škole roditeljstva; konsultacija sa stručnim licima, izučavanja pedagoške literature i slično.

Prilikom uređenja kontakta djeteta s majkom u aktualnim uslovima važno je uzeti u obzir fizičku udaljenost, te na dostupne načine podržati reuspostavljanje, odnosno uspostavljanje redovnosti kontakata. Kako u trenutnim uslovima centar za socijalni rad nije bio u mogućnosti da ostvari kontakt s majkom, sagleda njene stambeno-materijalne uslove, sagleda kvalitet odnosa djeteta – majka i procijeni roditeljske kompetencije majke, nije moguće zauzeti stav po pitanju majčine sposobnosti da obezbijedi djetetu sigurno okruženje, te stav u odnosu na neposredne kontakte djeteta s majkom. Sagledavajući očeve navode o uslovljavanju i izlaganju djeteta suicidalnim prijetnjama od strane majke prilikom njihovih ranijih kontakata, prepoznat je rizik od traumatizacije, te je po mišljenju tima opravdano preduzimanje preventivnih mjera u vidu nadzora kontakta u aktualnim uslovima. U interesu djeteta je da se njegovi kontakti s majkom urede i realizuju na način koji će prevenirati rizike za ponovna traumatska iskustva, te podsticati njegovanje odnosa i jačanje povezanosti.

ZAKLJUČAK I PREPORUKA

Porodični kontekst djeteta karakterišu multikulturalni uticaji – majka porijeklom iz Rusije, otac iz Izraela, djeteta je rođeno i najveći dio dosadašnjeg života provelo u Crnoj Gori. Porodična dinamika obilježena je konfliktnim odnosima između Teodorovih roditelja, prekidom zajednice života, naglim promjenama u pogledu okolnosti življenja i načina organizacije brige i staranja o djetetu, od perioda sporazumnog vršenja roditeljstva do naizmjeničnih dužih boravaka djeteta s jednim od roditelja, bez kontinuiteta održavanja ličnih odnosa s drugim roditeljem. U toku proteklih godinu dana djeteta je boravilo na relaciji Crna Gora – Ruska Federacija – Dubai (UAE) – Crna Gora. Od povratka u Crnu Goru, koji je realizovan početkom oktobra 2024. godine, djetetov pravni status regulisan je turističkom vizom s tromjesečnim trajanjem i kao prioritetno pitanje ističe se potreba za rješavanjem Teodorovog pravnog statusa u Crnoj Gori na način koji bi obezbijedio stabilnost i bezbjednost djeteta, kao i druge uslove neophodne za nesmetano ostvarivanje prava na obrazovanje i zdravstvenu zaštitu, kao i mogućnost putovanja.

Na osnovu analize i sinteze svih raspoloživih podataka, stručni tim je mišljenja da djeteta uz oca ima obezbijeđen kontinuitet osnovne brige i njege, stabilno okruženje neophodno za sigurno i bezbjedno odrastanje, uslove za redovno obrazovanje, te da je otac motivisan za vršenje roditeljske uloge i spreman da odgovori na razvojne potrebe maloljetnog Teodora, te da saradljivost koju je pokazao u kontaktima sa stručnim radnicima centra za socijalni rad tokom ovog postupka upućuje na njegovu spremnost da se konsultuje sa stručnjacima u pogledu podizanja i vaspitanja djeteta.

Slijedom navedenog, stručni tim je zaključio da ne postoje kontraindikacije za privremeno vršenje roditeljskog prava od strane oca u aktualnim uslovima, što bi predstavljalo nastavak porodične dinamike koja traje od njihovog povratka u državu. Shodno majčinoj spriječenosti, navedeno predstavlja i jedini model usklađen s najboljim interesom djeteta. Takođe, s obzirom na prepoznate rizike, smatramo bitnim da sud, u okvirima svojih nadležnosti, podrži preporuku centra za uključivanje djeteta u rad sa stručnim licima radi prevazilaženja traumatskih iskustava koje izloženost roditeljskim konfliktima nosi. Kao jednako važno naglašavamo i svrsishodnost usmjeravanja i uključivanja oca u savjetovanište za roditelje radi osnaživanja njegovih roditeljskih i pedagoških kompetencija.

U pogledu ostvarivanja ličnih odnosa djeteta s drugim roditeljem, u konkretnom slučaju s majkom, preporuka je da se u aktualnim uslovima njihovi kontakti realizuju posredstvom savremenih tehnologija, npr. putem video poziva. Stručni tim smatra opravdanim uključivanje trećeg lica, koje razumije jezik na kom djeteta i majka komuniciraju – ruski jezik, a koje je djetetu poznato i s kojim ima razvijen odnos povjerenja i bliskosti, posebno imajući u vidu očeve navode da je djeteta bilo izloženo prijetnjama majke da će nauditi sebi ukoliko ne ostane s njom. Napominjemo da centar za socijalni rad

ne raspolaže ovim resursom. Takođe, smatramo nužnim da se dinamika odvijanja kontakata djeteta s majkom precizira i uredi privremenom mjerom, te u skladu s tim preporučujemo da se kontakti sprovode redovno, na sedmičnom nivou, uz dodatne termine tokom svih važnih datuma: rođendan djeteta, državni i vjerski praznici, jevrejski i hrišćanski, poštujući multikulturalnu dimenziju porijekla i identiteta djeteta. Odgovornost za blagovremenu pripremu djeteta za kontakt i podsticanje djetetove motivacije za učešće u kontaktu delegira se roditelju kome je dijete povjereno.

Po pitanju neposrednog kontakta djeteta – majka za vrijeme trajanja privremene mjere nijesmo u mogućnosti da damo stručno mišljenje pošto procjenu roditeljskih kompetencija majke i kvaliteta odnosa na relaciji majka – dijete nije bilo moguće realizovati u aktuelnim uslovima.

U _____,
datum ____/____/____

Za organ starateljstva

(ime i prezime, zanimanje, radno mjesto i potpis stručnog radnika)

Centar za socijalni rad – centralni region

Broj _____

Datum 10. 3. 2025. godine

Registarski br. _____

NALAZ I MIŠLJENJE VODITELJA SLUČAJA / ORGANA STARATELJSTVA

LIČNI PODACI	
Prezime, ime roditelja i ime: Lazić Petar Zorica	
Pol ☒ Ž	Datum rođenja: 16. 6. 2019. godine
Zastupnik	☒ Roditelji
Prezime, ime roditelja i ime zastupnika: otac, Lazić Petar; majka, Lazić (rođ. Savić) Ana	
PODACI O POSTUPKU	
Naziv ☒ suda – Osnovni sud u X Zahtjev br. P. br. XXX od	
Postupak u kojem se daje nalaz i mišljenje Parnični postupak za vršenje roditeljskog prava – čl. 361 Porodičnog zakona	
Razlog pisanja nalaza i mišljenja Utvrđivanje činjenica i okolnosti relevantnih za donošenje odluke o vršenju roditeljskog prava nad maloljetnim djetetom, procjena potreba djeteta i mogućnosti roditelja da pravilno prepoznaju i odgovore na iste.	

IZVOR PODATAKA I METODE PROCJENE

Razgovori s majkom, Lazić Anom
Razgovori s ocem, Lazić Petrom
Kućna posjeta porodici
Razgovor s djetetom, mal. Lazić Zoricom, u porodičnom okruženju
Zajednički razgovor s roditeljima
Opservacija
Upitnici za roditelje
Nalazi i uvjerenja drugih službi: Izvještaj JPU
Analiza predmetne dokumentacije

PODACI O KORISNIKU

Maloljetna Zorica, trenutno na uzrastu od pet godina i devet mjeseci, jedino je dijete u bračnoj zajednici roditelja, Petra i Ane. Po navodima roditelja, Anina trudnoća je bila planirana, uredno praćena i porođaj je realizovan u predviđenom terminu. Pri porođaju su nastupile komplikacije, tako da je djetetu slomljena ključna kost. U prvim mjesecima života imala je i problem s gutanjem. U daljem odrastanju, po mišljenju roditelja, Zorica je dobro napredovala i pravilno je razvijena, pri čemu je periodično imala prehlade i upale grla, koje su uslovile i probleme s ušima. Majka ističe da su ljekari specijalisti preporučivali da dijete operiše krajnike. U više navrata bio je utvrđen i termin operacije, koja se nije mogla realizovati zbog akutne prehlade djeteta. Takođe, prilikom prezentovanja podataka o zdravstvenom stanju djeteta,

roditelji izražavaju različite stavove u odnosu na potrebu da se dijete operiše. Saglasni su da je Zorica sad dobrog zdravstvenog stanja, s izuzetkom povremenih, blažih respiratornih infekcija.

U kontaktu sa stručnim licima centra, mal. Zorica opservira se kao dijete čiji fizički razvoj odgovara njenom kalendarskom uzrastu. Na početku djeluje stidljivo i povučeno, da bi s produbljivanjem kontakta pokazala radoznalost i spremnost da učestvuje u komunikaciji i da otvoreno izrazi svoja interesovanja.

U dopisu JPU koju mal. Zorica aktuelno pohađa, navedeno je da djevojčica učestvuje u svim aktivnostima i pristupa im s interesovanjem i radošću; da lako uspostavlja komunikaciju s vršnjacima, te da podstiče i podržava interakcije s njima, kao i da je saradnja s roditeljima na odgovarajućem nivou. Zorica, po navodima roditelja, voli da provodi vrijeme s domaćim životinjama, koje se nalaze u dvorištu oko kuće.

PODACI O PORODICI

Otac, Petar Lazić, rođen je 31. 10. 1971. godine, kao treće dijete po redu rođenja od četvoro djece u braku roditelja, oca Stefana i majke Ruže. Petar je po zanimanju inženjer računarstva, trenutno zaposlen u jednoj banci kao specijalista za informacionu bezbjednost i zaštitu, gdje ostvaruje primanja u fiksnom iznosu od 1650 eura. Ističe i svoja prethodna profesionalna iskustva u IT sektoru u Vladi Crne Gore, a potom u avio-kompaniji Montenegro Airlines, kao i u još jednoj banci.

Po Petrovim navodima, njegov otac je bio oficir, a majka domaćica. Od siblinga ima stariju sestru, rođenu 1969. godine; starijeg brata, rođenog 1970. godine i mlađeg brata, rođenog 1973. godine. Braća i sestra imaju sopstvene porodice. Stariji brat i sestra imaju po četvoro djece, a mlađi brat jedno dijete. Petrov otac je preminuo u 72. godini života. Svoje odnose sa sibličima Petar opisuje kao podržavajuće.

Majka, Ana Lazić, rođena je 21. 8. 1988. godine, od oca Dragana i majke Svetlane, iz blizanačke trudnoće. Tokom godina Aninog odrastanja, njena porodica živjela je u porodičnoj kući, u prigradskom području, da bi se tokom njenog studentskog perioda ona, zajedno s bratom, preselila u grad. Završila je studije menadžmenta, ali trenutno radi kao kozmetičarka u jednom salonu koji nije u njenom vlasništvu. Navodi da njena primanja variraju u zavisnosti od broja klijenata. Od članova porodice porijekla sada ima brata blizanca i mlađu sestru, rođenu 1994. godine. Anini roditelji su preminuli. Otac Dragan se bavio privatnim poslom, a majka Svetlana je bila domaćica. Ana pominje da je njen otac imao problema s alkoholom, tako da je s njim bilo teško održavati odnose, kao i da se majka nakon nekog vremena razboljela i da je liječena od više hroničnih bolesti, naglašavajući da su „uprkos problemima njeni roditelji bili vrijedni i dobri ljudi“. Opisuje da s bratom i sestrom ima dobar i otvoren odnos.

Porodica Lazić živi u dvoetažnoj kući, površine 98 m². U prizemlju kuće nalaze se veliki dnevni boravak, kuhinja i kupatilo, dok su na spratu kuće dvije spavaće sobe i drugo kupatilo. Cjelokupan prostor opremljen je odgovarajućim mobilijarom, tako da postoje dobri uslovi za nesmetano funkcionisanje svih članova porodice. Kuća je okružena prostranim dvorištem, unutar koga Petar drži ovce, kokoške i pse, kojima se, kako navodi, bavi iz hobija.

PRIKAZ I ANALIZA PROBLEMA / POČINJENOG DJELA

Prva saznanja stručnih radnika ovog centra za socijalni rad o porodici Lazić datiraju jednu do dvije godine unazad prije pokretanja sudskog postupka, kad se otac mal. Zorice, Lazić Petar, u par navrata obraćao ovom organu, interesujući se da li se djeca povjeravaju samo majci i pri tome navodeći da njegova supruga nema dobar odnos s njihovom mal. kćerkom Zoricom i da on ne uspijeva da komunicira s njom u vezi s načinom podizanja i vaspitavanja zajedničkog djeteta.

Dana 13. 2. 2025. godine, u centar je prvi put došla Lazić Ana, navodeći da ima problema sa svojim suprugom i tražeći da razgovora sa stručnim licem. Istakla je da ima dijete, djevojčicu od pet i po godina,

a da smatra da je suprug opstruiše u dijelu njenih roditeljskih prava i provođenja vremena s djetetom. Objašnjava da se s Petrom upoznala i zasnovala brak vjerujući da je on dobra i poštena osoba, ali da je gotovo od samog početka, a naročito od trenutka kad je ostala trudna, suprugov odnos prema njoj počeo da je brine i zbunjuje. Opisuje da je Petar postao hladan, distanciran i odbacujući. Napominje i da su čim je ostala trudna potpuno prekinuli s intimnim odnosima. Navodi da je kad je suprugu saopštila o trudnoći, on odgovorio da to zna, jer je u svom telefonu pratio njen menstrualni kalendar, što je narušilo njeno povjerenje i izazvalo doživljaj da je on kontroliše i da je planirao njenu trudnoću. Njene sumnje u suprugove namjere i motive produbljuju se nakon rođenja djeteta. Navodi da se do druge godine života djeteta, ona dominantno brinula o kćerki Zorici, da bi potom Petar nametnuo svoja pravila, lišavajući je zajedničkih rituala i strukture u njezi djeteta, te ometajući građenje bliskog odnosa između njih svojim stalnim nadgledanjem i različitim primjedbama. Daje primjer da bi kad je kupala mal. Zoricu, otac ulazio u kupatilo i optuživao je da kćerka plače, jer je ona maltretira. Učestalo ponavljanje takvih i sličnih Petrovih postupaka u različitim situacijama, dovelo je do toga da mal. Zorica sada, sa svojih skoro šest godina, spava u krevetu s ocem, da je on kupa, te da joj kćerka upućuje ružne riječi kad je u očevom društvu, a ona se nađe blizu njih. Ana objašnjava da je toliko dugo ostala u ovom odnosu jer joj je suprug prijetio da će joj uzeti dijete, da joj stalno govori kako je on djetetu „i otac i majka“ i da snima njen odnos s kćerkom. Ona sagledava da je kontinuirana i sistematska izloženost Petrovom nadziranju i stalnim primjedbama da je loša majka, izazvalo u njoj doživljaj nesigurnosti, zbunjenosti i sumnje u sopstvene roditeljske kapacitete, te da bi se povremeno osjetila nemoćno u roditeljskoj ulozi. Dodaje da strahuje od Petra, iznoseći da je on prije tri godine i fizički atakovao na nju, stiskajući je za grlo. Posebno teško joj pada to što je Petar o njihovim problemima pričao pred njenim ocem, bratom i sestrom, predstavljajući je u negativnom svjetlu i okrivljujući je.

Ana dalje govori kako je, nakon što je prepoznala da se mal. Zorica distancira od nje, počela da odlazi na radionice u okviru programa „Brižne porodice“, te da je poželjela i pokušala da u ove aktivnosti uključi i supruga i kćerku, što je bilo neuspješno, jer je Petar odbijao da sarađuje, rušeći njen autoritet za stvaranje strukture u djetetovom životu. Takođe, navodi da je započela s psihoterapijskim tretmanom i da joj isti pomaže da se osnaži, da bolje razumije situaciju u kojoj se nalazi, te da osjeća više samopouzdanja i kao osoba i kao roditelj. Ističe da je željela da u tretman bude uključen i suprug, ali da je Petar negodovao i da mu se nije svidio pristup psihoterapeuta. Napominje da joj se odnos između Petra i djeteta u početku dopadao i da je bila srećna što će mal. Zorica odrastati uz oca koji prema njoj pokazuje brižnost i toplinu, a što ona nije imala u svojoj primarnoj porodici. Međutim, sada joj izgleda kako Petar teži da potpuno poništi njeno postojanje i ulogu u životu djeteta.

Nakon razgovora s Anom, s obzirom na okolnosti koje je ona iznijela, dogovoren je zajednički razgovor sa supružnicima, tokom koga je zapaženo da je njihov odnos obostrano neprihvatajući, ispunjen nepovjerenjem, optuživanjem i otvorenim ispoljavanjem neprijateljskih stavova.

Tokom zajedničkog razgovora usaglašeni su da se ne sjećaju situacije u čijem su rješavanju zajednički i ravnopravno učestvovali i donijeli zajedničku odluku. Petar navodi da Ana sve radi iz inata, koji se manifestuje započinjanjem svađe i ispoljavanjem bijesa, te da mu se, zbog takvog njenog ponašanja, nije dolazilo kući u prvih par godina nakon rođenja kćerke Zorice. Postepeno, s obzirom na to da mu se nije sviđalo kako se Ana odnosi prema djetetu, on se sve više uključivao u Zoričino podizanje i vaspitanje, preuzimajući dominantnu ulogu u životu djeteta. U vezi s vremenom koje dijete provodi s majkom i svakodnevnim ritualima koje su uspostavili, a o kojima majka govori da su važni za mal. Zoricu, Petar naglašava da je sve to nametanje Anine volje, da se njihova kćerka plaši majke i da nerado, odnosno na silu provodi vrijeme s njom.

Kroz zajednički razgovor, roditelji su podsticani da uspostave minimum saradnje i da se samostalno dogovaraju u pogledu organizacije brige o djetetu i strukturiranja vremena koje će pojedinačno provoditi s djetetom. Međutim, oni nastavljaju da se individualno obraćaju centru, iznoseći primjedbe na račun onog drugog. Petar navodi da je Ana likovala nakon zajedničkog razgovora i da mu je saopštila svoje planove, koji se isključivo odnose na nju, a ne na dijete. Takođe, izrazio je strepnju da Ana nije dobar

roditelj kćerki Zorici, naglašavajući i to da se ona neadekvatno ponašala i prema svom ocu i sestri, jednako kao i prema njemu. S druge strane, Ana iznosi da je komunikacija s Petrom nemoguća, žaleći se da on nastavlja s opstrukcijama, ometajući tako njeno angažovanje oko djeteta.

PROCJENA RIZIKA / NAJBOLJEG INTERESA

U razgovoru sa stručnim radnicima, Petar opisuje sebe kao vrijednu osobu, posvećenu porodici i brižnu u odnosu prema djetetu. Dok govori o svom odrastanju, stiže se utisak da na sebe gleda kao na nekoga ko se rijetko nalazio u centru pažnje u svojoj primarnoj porodici i ko je uglavnom ostajao po strani. Primjećuje se da mu je veoma važno da se predstavi kao primjeren otac, koji mnogo investira u roditeljstvo i s mnogo pažnje i ljubavi odgovara na potrebe djeteta, uz težnju da svoju kompetentnost u roditeljskoj ulozi potencira navođenjem majčinih propusta. Na podsticaje stručnih radnika da razmotri i uključi drugačije perspektive kako bi se otvorio prostor za promjene u njegovom odnosu prema ulozi majke u životu djeteta, reaguje rezervisano i zatvoreno. Djeluje nespremno na preispitivanje sopstvenog doprinosa nastaloj situaciji i kruto se drži svojih stavova.

Tokom razgovora s Anom do izražaja dolazi njena spremnost za produbljivanje kontakta i otvaranje tema koje je brinu. Ona sebe opisuje kao osobu koja je imala problema sa samopouzdanjem, navodeći da se lako osjeti nesigurno i posumnja u ispravnost svojih gledišta. Stiže se utisak da se često koleba i preispituje svoje postupanje u različitim situacijama. Otvoreno govori o situacijama u kojima se osjećala „nesnađeno“ i potencijalno propustila da pravilno odreaguje, percipirajući i moguće propuste u odnosu s djetetom. Istovremeno, manifestuje motivisanost da kvalitetno investira u roditeljstvo i pokazuje proaktivan pristup u kreiranju željenih promjena.

Dok govore o svom braku, oba supružnika ne pominju emocionalnu bliskost, zaljubljenost i ljubav kao temelj odluke o zasnivanju braka. Petar opisuje da je Anu posmatrao kao prijateljicu i da mu se činila kao osoba koja ima kapacitete za brak i želju da se ostvari u ulozi majke. Anini odgovori na pitanja o ulasku u brak i odnosima sa suprugom su veoma kratki i izuzetno šturi, a detaljan opis ne pruža ni na podsticanje. Cjelokupan način na koji supružnici govore o međusobnim odnosima odaje utisak emocionalne distanciranosti, racionalnosti i hladnoće. Generalno, čini se da su se njihovi motivi za ulazak u vezu i brak prvenstveno bazirali na ideji da se ostvare kao roditelji, te da nijesu imali, niti su izgradili emocionalnu povezanost u partnerskom odnosu. Navode da su nekoliko godina, nakon rođenja djeteta praktikovali, u skladu s dogovorom koji su napravili, da se poljube prilikom Petrovog odlaska na posao i po njegovom povratku s posla. Međutim, u posljednjih par godina, prestali su to da upražnjavaju.

Iz analize odgovora roditelja na upitnike koje su ispunili proizilazi da oni na unekoliko sličan način percipiraju što je mal. Zorici važno, da prate njena interesovanja i prepoznaju kako se odnosi prema određenim aktivnostima i sadržajima. Prethodno navedeno upućuje na zainteresovanost oba roditelja za dijete i njihovu uključenost u svakodnevni život djeteta. Međutim, prema odgovorima roditelja, zapaža se i da se sve aktivnosti s djetetom realizuju individualno, te da u prethodnih godinu dana nijednu od njih nijesu upražnjavali zajednički, kao porodica.

Sintetizovanje svih podataka dobijenih od supružnika, upućuje na to da su oni od samog zasnivanja braka, preko realizacije roditeljstva i organizovanja brige o djetetu imali bitno suprotstavljena očekivanja od braka i porodice, te da su njihovi odnosi već duže vrijeme naglašeno konfliktni, ispunjeni doživljajem obostranog odbacivanja, kako na planu partnerstva tako i na planu roditeljstva, što je naročito izraženo tokom posljednjih par godina. Iako su oba roditelja uključena u svakodnevne aktivnosti s djetetom i motivisana da investiraju u roditeljstvo, evidentan je izostanak saradnje i odgovarajuće komunikacije o potrebama i interesima djeteta, kao i različit vaspitni pristup i preferirani stil vaspitanja. U okolnostima pokrenutog postupka za razvod braka i zahtjeva za izricanje privremene mjere, te predstojećeg razdvajanja roditelja, čija gledišta o organizaciji funkcionisanja u pogledu vršenja roditeljskog prava, adrese na kojoj će dijete živjeti, održavanja ličnih odnosa djeteta s roditeljem s kojim ne bude

živjelo i doprinosa ovog roditelja izdržavanju djeteta su u velikoj mjeri neusklađena, uz pokazatelje narastajuće napetosti, otvara se više rizika za maloljetnu Zoricu. Naime, dijete se već duže vrijeme nalazi u središtu dugotrajnog konfliktnog odnosa roditelja, što ne predstavlja izolovan, specifičan događaj, već kontinuirani pritisak na ličnost djeteta koje odrasta u atmosferi hronično visoke tenzije i ne dobija odgovarajuću emocionalnu podršku usljed preokupiranosti roditelja sopstvenim potrebama i ciljevima. Ovakva situacija može dovesti do formiranja negativne slike o sebi kod djeteta i narušavanja samopoštovanja. Dodatno, uočava se da tekući sudski procesi mogu predstavljati plodno tlo za dalju polarizaciju gledišta i narastanje neprijateljstva i borbe za dokazivanje „ko je u pravu“. Izražen je rizik da tokom procesa razvoda braka može doći do pojačavanja sistemskog uticaja jednog roditelja da udalji dijete od drugog roditelja. U konkretnom slučaju, opservirano je da otac maloljetnoj Zorici daje poruke razvojno neprimjerenog sadržaja, govoreći joj „da je on njoj i otac i majka, te da je njenoj mami bilo važnije da ide na posao nego da se brine o njoj“ i sl. Takođe, ovaj organ brine činjenica što maloljetna Zorica spava u sobi s ocem, iako postoje odgovarajući stambeni uslovi, kao i razvojne mogućnosti djeteta da spava samostalno. Otac je od strane stručnih lica centra savjetodavno informisan o potrebi da dijete predškolskog uzrasta ima sopstvenu sobu i o značaju ličnog prostora za nesmetani psihofizički razvoj djeteta, te mu je ukazano na neprimjerenost aktuelne situacije i naglašena neophodnost da se maloljetnoj Zorici što prije obezbijedi zasebna prostorija i omogućiti da spava sama.

Oba roditelja žele i traže da im maloljetna Zorica bude povjerena na samostalno vršenje roditeljskog prava. Pri tome, otac je izričit da bi on adekvatnije vaspitavao dijete i da bi boravkom kod njega kćerka imala bolje materijalne uslove i uopšte da bi odrastala u opuštenijoj i pozitivnijoj atmosferi, dobijajući puno ljubavi i podrške, prvenstveno od njega. Na pitanje kako bi izgledao odnos djeteta s majkom, otac reaguje uznemireno i objašnjava da je uvjeren da bi svaki takav kontakt bio mimo djetetove volje. Obrazlaže da se takav njegov stav bazira na direktnom uvidu u nekompetentnost majke da prepozna i odgovori na potrebe djeteta. S druge strane, majka smatra da otac sistemski pokušava da je odvoji od kćerke, opisujući da on maloljetnoj Zorici sve dopušta, pridobijajući je tako „na svoju stranu“ i ohrabrujući djetetovo suprotstavljanje njenim inicijativama. Ona ne osporava održavanje ličnih odnosa djeteta s ocem i u svojoj tužbi je predložila da otac vikende provodi s djetetom. U planiranju organizacije brige o djetetu u postrazvodnom periodu, fokusira se na uspostavljanje jasne strukture vremena i aktivnosti kroz koje bi dijete dobijalo mnogo razvojno bitnih podsticaja.

Istraživanja i praksa pokazuju da prilagođavanje djeteta na postrazvodne okolnosti olakšavaju: smislen i rutinski odnos s oba roditelja; izbjegavanje zlobnih i neprijateljskih komentara o drugom roditelju; zatim konzistentno, bezbjedno, strukturisano i predvidivo okruženje koje omogućava doživljaj kontinuiteta i povezanosti, bez prekida u roditeljstvu; zdrav, brižan, nekonfliktn odnos s oba roditelja, kao i emocionalna stabilnost i zadovoljstvo roditelja.

U najboljem interesu maloljetne Zorice je da joj oba roditelja budu dostupna nakon njihovog razvoda, pružajući podsticaje i podršku kroz obezbjeđivanje strukture u skladu s njenim razvojnim potrebama i interesovanjima, uz istovremenu izgradnju i njegovanje odnosa baziranih na obostranom prihvatanju, povjerenju i uvažavanju roditeljskih kompetencija, te otvorenosti i spremnosti na saradnju, posebno kad se radi o donošenju važnih odluka o djetetu, stvarajući tako uslove neophodne za pravilan psihosocijalni razvoj djeteta i dostizanje cjelovitog doživljaja identiteta.

ZAKLJUČAK I PREPORUKA

Na osnovu sagledavanja sveukupnih prilika i okolnosti u porodici Lazić, te procjenom različitih aspekata funkcionisanja članova porodice kroz različite faze individualnog i porodičnog životnog ciklusa, može se zaključiti da je kod oba roditelja prisutna motivisanost i spremnost da se staraju o djetetu i da isti posjeduju uobičajene intelektualne, emocionalne i socijalne potencijale za savjesno i odgovorno vršenje roditeljske uloge.

Međutim, evidentno je da se supružnici, Petar i Ana, razlikuju u definisanju prioriteta, posebno kad su u pitanju vaspitni stilovi, organizacija života i provođenje slobodnog vremena, pri čemu kontinuirano imaju doživljaj frustriranosti od onog drugog, praćen međusobnim optuživanjem i hostilnim reakcijama.

Dubinska analiza porodične situacije implicira da su Petar i Ana razvili konfliktno roditeljstvo unutar koga je prisutan visok stepen neslaganja i veoma slaba međusobna komunikacija. Kod oba roditelja postoji tendencija ka kritikovanju i osporavanju kvaliteta odnosa i načina postupanja onog drugog s djetetom, uz obostrano iznošenje ozbiljnih primjedbi. Izostanak saradnje i prolongirani konflikt prijeti da značajno umanje njihove roditeljske kompetencije i otvaraju niz rizika koji se mogu nepovoljno reflektovati na psihofizički razvoj maloljetne Zorice.

Kao jedan od najvećih izazova može se izdvojiti očovo sistemsko nastojanje da maloljetnu Zoricu distancira od majke, angažujući se u procesu osujećenja afektivnih spona koje su ranije postojale između majke i kćerke. Procjenjuje se da Petar svojim ponašanjem otežava ili onemogućava Ani punu participaciju u životu djeteta i ravnopravno ostvarivanje roditeljskog prava, s već nagoviještenim ispoljavanjem negativnih reakcija djeteta prema majci u očevom prisustvu. Osnov za takvo reagovanje djeteta ne nalazi se u neposrednom iskustvu neadekvatnog odnosa s majkom, već je posljedica izloženosti očevim negativnim porukama majci i njegovim pežorativnim kvalifikacijama majke u prisustvu djeteta. Identifikovani su rizici da, ukoliko otac nastavi da se ponaša na način koji dezavuiše majku, isto rezultira izbjegavanjem i odbijanjem djeteta da s majkom provodi vrijeme. Uloga nadležnog suda je od velikog značaja u situacijama visoko konfliktnog porodičnog spora, u smislu da sud tada mora preuzeti ulogu nadroditelja, stavljajući u fokus interese i potebe djeteta, ispred svih drugih aspekata o kojima se odlučuje, te je neophodno u što kraćem roku donijeti odluku po kojoj će se regulisati porodični odnosi, omogućavajući djetetu dostupnost oba roditelja i kontinuitet odnosa sa svakim od njih.

Majka ne osporava održavanje ličnih odnosa djeteta s ocem i u svojoj tužbi je predložila da otac vikende provodi s djetetom, pružajući dovoljno garancija da bi u okolnostima povjeravanja djeteta njoj maloljetna Zorica imala uslove za nesmetano viđanje s ocem. Imajući u vidu da je maloljetna Zorica dijete predškolskog uzrasta, ovaj organ starateljstva preporučuje da se njeni kontakti s roditeljem kome ne bude povjerena na samostalno vršenje roditeljskog prava ostvaruju jedan radni dan nakon škole, kao i svaki drugi vikend počev od petka do nedjelje i polovina zimskog, odnosno ljetnjeg raspusta, te svaki drugi rođendan, državni i vjerski praznik.

Za dijete na uzrastu na kome se nalazi maloljetna Zorica jako je važno da joj oba roditelja ostanu dostupna i spremna da podrže očuvanje doživljaja kontinuiteta u njenom životu, prateći njene dnevne rutine, navike i interesovanja i obezbjeđujući odgovarajuću strukturu vremena i aktivnosti djeteta, uz uvažavanje uloge i značaja drugog roditelja u djetetovom životu, što bi trebalo da omogući da dijete razvije siguran obrazac povezanosti u odnosima sa značajnim drugima, roditeljima i bliskim članovima porodice.

Procjenjuje se da je majka roditelj koji je u aktuelnoj situaciji spremniji da uvaži ulogu drugog roditelja u životu djeteta i omogući nesmetano održavanje ličnih odnosa između maloljetne Zorice i oca, što je jedan od ključnih razloga da ovaj organ starateljstva smatra da bi privremenom mjerom dijete trebalo povjeriti majci.

Zbog visokokonfliktnog odnosa koji već duže vrijeme perzistira između roditelja i procijenjenih rizika za dijete u takvim okolnostima, preporučujemo da se roditelji uključe u psihosocijalni tretman i da ih sud svojim autoritetom na to obaveže.

U _____,
datum ____/____/____

Za organ starateljstva

(ime i prezime, zanimanje, radno mjesto i potpis stručnog radnika)

Centar za socijalni rad – primorski region

Broj _____

Datum 2. 6. 2014. godine

Registarski br. _____

NALAZ I MIŠLJENJE VODITELJA SLUČAJA/ ORGANA STARATELJSTVA

LIČNI PODACI	
Prezime, ime roditelja i ime: Zoja Žarka Veselinović Luka Žarka Veselinović	
Pol	☒ Ž Datum rođenja: 8. 3. 2010. godine ☒ M Datum rođenja: 16. 1. 2008. godine
Zastupnik/ci	☒ Roditelji: otac, Veselinović Žarko i majka, Veselinović Zorica
PODACI O POSTUPKU	
Naziv y suda: Osnovni sud u X Zahtjev: Posl. br. P. NN od 7. 5. 2014. godine	
Postupak u kome se daje nalaz i mišljenje: Parnični postupak po tužbi Veselinović Zorice, rođene Sekulić, protiv tuženog Veselinović Žarka, a radi razvoda braka, povjeravanja zajedničke maloljetne djece na samostalno vršenje roditeljskog prava, uređivanja ličnih odnosa djece s roditeljem s kojim ne žive i određivanja doprinosa za izdržavanje djece.	
Razlog pisanja nalaza i mišljenja: Utvrđivanje činjenica i okolnosti relevantnih za donošenje odluke o vršenju roditeljskog prava nad maloljetnom djecom, procjena potreba djece i mogućnosti roditelja da prepoznaju i odgovore na dječje potrebe.	

PODACI O KORISNICIMA

Mal. Zoja, aktuelno na uzrastu od četiri godine i tri mjeseca, nije uključena u predškolsku ustanovu. Po navodima majke, planirano je da krene u vrtić od početka školske 2014/2015. godine, kad i brat polazi u školu, u koje planove je djevojčica uključena i prihvata ih. Psihofizički je razvijena u skladu sa svojim godinama, dobrog zdravstvenog stanja. Traži pažnju drugih, umiljata je i nježna u kontaktu. Nastoji da u svemu prati brata i čini se da se uspijeva nametnuti i biti ravnopravan partner u njihovim igrama, parira mu svojom spretnošću i okretnošću.

Mal. Luka, trenutno na uzrastu od šest godina i pet mjeseci, dijete predškolskog uzrasta, upisan u I razred osnovne škole za školsku 2014/2015. godinu, kratkotrajno pohađao vrtić. Psihofizički uredno razvijen dječak, dobrog zdravstvenog stanja, aktivan, razigran, spretan, komunikativan, zainteresovan za uspostavljanje kontakta i spreman na njegovo produbljivanje. Sposoban je za saradnju i zajedničke aktivnosti, poštuje pravila igre, zaštitnički se ponaša prema mlađoj sestri, samostalno odlazi u obližnju prodavnicu i obavlja sitne kupovine namirnica.

Od razdvajanja roditelja, do kojeg je došlo prije oko dvije godine, djeca, Zoja i Luka, žive s majkom, a povremeno se viđaju s ocem i članovima očeve porodice, bez utvrđene dinamike susreta. Djeca se

opserviraju kao lijepo njegovana, urednog izgleda, s adekvatnim interesovanjima i osvojenim znanjima i vještinama koje upućuju na stimulaciju primjerenu njihovim razvojnim potrebama. Dosta vremena Luka i Zoja provode u zajedničkoj igri, blisko su povezani i upućeni jedno na drugo.

PODACI O PORODICI

Supružnici, Žarko i Zorica, sklopili su brak 2006. godine, nakon dužeg perioda poznanstva i zabavljanja, te prethodnog iskustva zajedničkog života u vanbračnoj zajednici. U trenutku sklapanja braka Žarko je imao 27 godina, a Zorica 31 godinu. I Žarku i Zorici to je prvi brak. Povremeno su stanovali kao podstanari u iznajmljenim stanovima, ali su značajan dio vremena živjeli u zajedničkom domaćinstvu sa Žarkovim roditeljima.

Majka djece, Zorica Veselinović (rođena Stević), rođena je 1975. godine u Vojvodini, od oca Sekule i majke Olivera, kao prvo dijete po redu rođenja od dvoje djece u porodici. Trenutno je u starosnoj dobi od 39 godina. Ne daje podatke o svom formalnom obrazovanju, ističući da se afirmisala radeći kao sportski trener i da je to posao kojim želi da nastavi da se bavi kad uspije da obezbijedi prigodan prostor. Iako je već neko vrijeme nezaposlena, ne pokazuje interesovanje i spremnost da prihvati neko drugo radno angažovanje, van trenerske struke. Sebe percipira kao visoko kompetentnu u trenerskoj profesiji i predstavlja se kao ostvarena, priznata, uvažena osoba, koja je prepoznata u lokalnoj zajednici po kvalitetu svojih usluga, navodeći imena i titule žena koje su pohađale njene treninge (sutkinje, advokaticе, ljekarke, profesorice). Značajan izvor podrške Zorica nalazi u religioznim sadržajima i aktivnostima, kao i u krugu ljudi povezanih sa crkvom. U Crnoj Gori, na teritoriji jedne od primorskih opština, boravi u kontinuitetu od 2003. godine, pri čemu je više puta mijenjala adresu stanovanja. Od članova porodice porijekla ima oca i mlađu sestru. Majka Olivera je preminula kad je Zorica imala 12 godina. Otac Sekula je penzioner, koji je po Zoričinim navodima relativno dobrog zdravstvenog stanja i živi sam u iznajmljenom stanu u Vojvodini. Sestra Slavica je zaposlena, udata, majka dvoje djece i sa sopstvenom porodicom živi u Vojvodini, u istom mjestu gdje i otac. Tokom godina odrastanja, posebno u periodu nakon majčine smrti, Zorica je imala zaštitnički odnos prema sestri, uz nagoviješteno neslaganje s ocem. Zoričini sadašnji kontakti sa članovima porodice porijekla limitirani su udaljenošću mjesta življenja, a sam način prezentovanja odnosa prije ih karakteriše kao distancirane, nego kao povezane i bliske.

Otac djece, Žarko Veselinović, rođen je 1979. godine u Kotoru, od oca Marka i majke Marije, kao prvo dijete po redu rođenja od troje djece u porodici. Sada, u starosnoj dobi od 35 godina, vanredno je završio srednju ugostiteljsku školu u susjednoj državi, a prethodno je započinjao i prekidao školovanje u srednjim školama lociranim u okolini mjesta življenja. Za sebe kaže da je „imao burnu mladost“. Rano je počeo da radi i prihvatao je različite poslove, generalno se predstavljajući kao zainteresovan i spreman da radi i neizbirljiv u pogledu posla. Trenutno je nezaposlen, na evidenciji Zavoda za zapošljavanje. Navodi da je u proceduri za realizaciju zaposlenja u pošti. Bavi se i ribolovom, što je izvor povremenih prihoda. Od članova porodice porijekla ima roditelje i dvije sestre. Žarko od razdvajanja porodice živi u zajedničkom domaćinstvu s roditeljima na navedenoj adresi. Roditelji: otac, Marko, rođen 1946. godine, penzioner, dobrog zdravstvenog stanja, i majka, Marija, rođena 1956. godine, zaposlena u JZU Dom zdravlja na poslovima spremačice, boluje od dijabetisa. Sestra Tanja, rođena 1982. godine, živi u Baru sa sopstvenom porodicom, ima kćerku od 11 godina; sestra Zorica, rođena 1986. godine živi u Herceg Novom sa sopstvenom porodicom, ima dva sina na uzrastu od 7 godina i 3 godine. Odnose sa članovima porodice porijekla Žarko opisuje kao skladne i evidentno je da mu roditelji pružaju podršku.

Do zadnjeg razdvajanja supružnika Veselinović, Zorice i Žarka, došlo je prije blizu dvije godine, od kad djeca u kontinuitetu žive s majkom na sadašnjoj adresi, u iznajmljenom stanu koji je uobičajeno opremljen, uredan i funkcionalan za život i rad. Stan se nalazi u stambenoj zgradi koja nema adekvatno riješen prilaz, što unekoliko otežava porodici zadovoljavanje svakodnevnih potreba (snabdijevanje neophodnim namirnicama iz prodavnice, posjete itd.). Po detaljima u stanu vidljiva je majčina zainteresovanost za vjerske sadržaje, uključujući i vjerske publikacije namjenjene i prilagođene djeci, ali takođe su prisutni i

drugi sadržaji za djecu, različiti zabavni i prigodni edukativni materijali (slikovnice, bajke, bojanke, igračke, slagalice, CD-ovi sa crtanim filmovima...) u skladu s njihovim uzrastom i raznovrsnim interesovanjima.

Majka ističe da u postojećoj organizaciji maksimalno vremena provodi s djecom i da „sve rade zajedno“, dogovaraju se i funkcionišu „kao drugari“, pri čemu joj je važno da kod njih gradi odgovornost i samostalnost u ispunjavanju zadataka, prilagođenih njihovim mogućnostima. Djeca imaju, kako navodi, i rado obavljaju svakodnevna zaduženja kao što su odlasci u prodavnicu i nabavka sitnih potrepština, bacanje smeća i sl. Majka sebe percipira i predstavlja kao roditelja čiji se vaspitni pristup bazira na strukturiranju aktivnosti djece i dosljednosti, uz uvažavanje razvojnih mogućnosti i individualnih karakteristika djece.

Djeca su povremeno provodila vrijeme u porodici oca, uglavnom bez noćenja i najčešće bez planirane dinamike susreta, pri čemu su ih od majke obično preuzimali Žarkovi roditelji. Zorica navodi da se dešavalo da Žarko najavi da će preuzeti djecu i da potom promijeni plan, pri čemu su se djeca osjećala „iznevjereno“. Žarko, pak, smatra da mu Zorica ometa nesmetano kontaktiranje s djecom, uslovljavajući i sabotirajući njihove kontakte na različite načine. Često bi mu javila da su se djeca iznenada razboljela i da ih ne može preuzeti, a on bi od drugih osoba čuo da su s majkom toga dana bili na nekoj crkvenoj proslavi.

Uslovi za boravak djece u očevoj porodici su povoljni kako u pogledu veličine, higijene i opremljenosti stambenog prostora, tako i u pogledu postojanja za djecu adekvatnih sadržaja (igračke, bicikli i dr.). Otac ističe da je on naučio djecu da plivaju i da uživaju kad imaju priliku da zajedno s njim idu na plažu ili da ga posmatraju kad peca. Tokom posjete porodici, opservirana je i interakcija djece s ocem i očevim roditeljima, te uočeni pokazatelji emotivne povezanosti djece s ocem, kao i babom i djedom po ocu. Djed se vrlo strpljivo igrao s djecom, izlazeći u susret njihovim željama. Baba i djed su evidentno velika podrška ocu u organizaciji vremena i aktivnosti s djecom u okolnostima kad borave kod njega. Atmosfera u porodici djeluje opušteno, djeca su razigrana, razdragana, spontana i slobodna u interakcijama sa svim članovima porodice.

Žarkovi roditelji su u velikoj mjeri manifestovali uvažavanje spram mjesta i uloge majke u životu djece, ne insistirajući na potrebi da Žarko preuzme brigu o djeci, uz pažljivo razmatranje načina njegovog viđanja s djecom koji bi obezbijedio najbolje uslove za djecu u okolnostima kad borave kod njih. Zainteresovani su i spremni da se uključe u određene aspekte brige o djeci, fino prepoznajući u kojim segmentima je Žarku potrebna pomoć i u kojoj mjeri je mogu pružiti. Oni njeguju odnose i s drugim unucima o kojima takođe pričaju s toplinom i nježnošću. Na zidovima dnevnog boravka je mnogo fotografija svih unuka, iz različitih faza njihovog razvoja, što je podsticajno za upoznavanje i njegovanje širih porodičnih relacija.

PRIKAZ I ANALIZA PROBLEMA / POČINJENOG DJELA

Partnerski odnos supružnika je, čini se od samog početka, bio nestabilan, povremeno naglašeno konfliktan, uz prisustvo porodičnog nasilja. Prvo razdvajanje supružnika desilo se u vrijeme kad je starije dijete, sin, Luka, bio na uzrastu novorođenčeta (osam mjeseci). U tom periodu, dana 21. 8. 2008. godine, Zorica se prvi put obratila za pomoć centru za socijalni rad, kojom prilikom je navela da su je suprug i članovi njegove porodice, nakon prethodne svađe, izbacili iz stana, ne omogućivši joj da uzme dijete. Intervenirano je, u saradnji s policijom i tužilaštvom, da se omogući majci da preuzme dijete, posebno imajući u vidu uzrast djeteta. Nakon toga, i Žarko se obraćao za pomoć centru, žaleći se da Zorica opstruiše njegove kontakte s djetetom i tražeći posredovanje centra kako bi nesmetano viđao dijete. Supružnici su kasnije reorganizovali zajednicu života i u takvim okolnostima rođeno je drugo dijete, kćerka Zoja.

Tokom septembra 2010. godine problemi u porodici Veselinović ponovo eskaliraju, a centar je upoznat s kritičnim događajima nakon dostave rješenja Područnog organa za prekršaje od 10. 9. 2010. godine, kojim se Žarko oglašava krivim i kažnjava kaznom zatvora u trajanju od deset dana zbog nasilja prema

supruzi Zorici. U rješenju se konstatuje da je dana 10. 9. 2010. godine, oko 03:00 sata u porodičnom stanu Žarko u vidno alkoholisanom stanju, nakon verbalnog konflikta napao svoju suprugu Zoricu, zadajući joj udarac otvorenom šakom u predjelu glave, a nedugo zatim je počeo da lomi ikone po stanu, čime je počinio prekršaj iz čl. 36 st. 2 tač. 1 i tač. 8 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Ipak, supružnici su i poslije ovog događaja našli način da privremeno stabilizuju svoj odnos i nastave zajednički život, što je trajalo do avgusta 2012. godine, kad dolazi do ponovnog razdvajanja porodice. Djeca su, po Zoričinim navodima, bila prisutna u različitim situacijama kad je Žarko nasilno reagovao prema njoj.

Od avgusta 2012. godine nije bilo pokušaja reuspostavljanja zajednice, a cijelim tokom tog perioda Žarko i Zorica nemaju neposrednu komunikaciju. Povremeno su razmjenjivali telefonske poruke u vezi s njegovim viđanjem s djecom, no uglavnom su Žarkovi roditelji imali ulogu posrednika u dogovaranju sa Zoricom o terminima za preuzimanje i vraćanje djece.

Žarko i Zorica su, zbog nestalnosti zaposlenja, često zavisili od materijalne podrške porodica porijekla. Na osnovu izjava supružnika, zaključujemo da su se razlikovali u definisanju prioriteta, posebno kad je u pitanju raspolaganje novcem, organizacija života i provođenje slobodnog vremena, pri čemu su oboje imali i imaju doživljaj frustriranosti od onog drugog, praćen međusobnim optuživanjem i hostilnim reakcijama. Takođe, izražene su razlike u njihovim vaspitnim stavovima i preferiranom stilu vaspitanja djece. Otac sebe opisuje kao fleksibilnijeg i spremnijeg da se prilagodi trenutnim interesovanjima i raspoloženjima djece, dok majka naglašava važnost precizno utvrđene organizacije vremena i aktivnosti, uz jasno definisane obaveze i odgovornosti.

Žarko zamjera Zorici da (pre)opterećuje djecu sopstvenim stavovima, i to posebno nametanjem djeci svakodnevnih odlazaka u crkvu/manastir, posta i vjerskih sadržaja. On smatra da majka djeci postavlja zahtjeve neprimjerene za njihov uzrast, da ih mnogo sputava, da je prestroga prema njima i sklona da ih disciplinuje batinama, te da djeca kontinuirano trpe pritisak od majke i strahuju od njenih reakcija. Uvjeren je da djeca vole da provode vrijeme s njim i da jedva čekaju da borave u njegovoj porodici, ali da pred majkom ne smiju da otvoreno izraze svoje želje i osjećanja prema njemu. Navodi da Zorica djeci govori da on neće doći da ih vidi i da mu nije stalo do njih, dok je zapravo ona odbila da omogućiti preuzimanje djece i boravak kod njega.

Zorica ističe Žarkovu nepouzdanost i neodgovornost prema djeci, naglašavajući da ih on vodi u kafane i iznosi pred njima negativne i neprijateljske stavove prema njoj, te da djeca prisustvuju scenama očevog nasilnog ponašanja prema njegovoj majci/babi djece, da Žarko nema odgovarajući vaspitni pristup u odnosu na djecu, koja se nakon vremena provedenog u očevoj porodici vrate zbunjena i nesigurna. Takođe, navodi da je Žarko sklon konzumiranju alkohola i psihoaktivnih supstanci, te da je njegovo ponašanje povremeno nepredvidivo. Neslaganje oko načina kako kontaktirati s djecom provlači se kao „crvena nit“, odnosno centralna tema, u okolnostima razdvajanja roditelja (zbog čega su se u nekoliko navrata i obraćali centru), pri čemu se može konstatovati da je to polje na kome se prelamaju druga nerazriješena pitanja iz njihovog odnosa, reflektujući se na njihove odnose s djecom.

Žarko traži da djeca budu povjerena njemu na samostalno vršenje roditeljskog prava, uz prijedlog da s majkom provode svaki vikend. Smatra da bi djecu adekvatnije vaspitavao, da bi imali bolje materijalne uslove za život i uopšte odrastali u opuštenijoj i pozitivnijoj atmosferi, dobijajući mnogo ljubavi i podrške od njega i članova njegove porodice. Ukoliko, pak, djeca budu povjerena majci, koju mogućnost je ipak spreman da uvaži, želi i traži da mu se omoguće nesmetani kontakti s djecom i kao prihvatljiv model viđanja definiše da djeca provode s njim svaki drugi vikend, polovinu školskih raspusta, kao i dio državnih i vjerskih praznika (jedan praznik kod njega, drugi kod majke).

Zorica traži i očekuje da se djeca povjere njoj na samostalno vršenje roditeljskog prava, da otac doprinosi izdržavanju djece u mjesečnom iznosu od 200 eura (100 eura za pojedinačno dijete), kao i da se djeca viđaju s ocem isključivo u dnevnoj varijanti (bez noćenja), i to svake subote u intervalu od 10 h do 20 h, i svake srijede, u intervalu od 16 h do 19 h.

PROCJENA RIZIKA / NAJBOLJEG INTERESA

Djeca imaju izgrađene emotivne odnose sa svakim od roditelja, kao i sa članovima očeve porodice. Opservirano reagovanje djece u obje situacije, upućuje na to da se osjećaju prihvaćeno, sigurno i zadovoljno i kod majke i kod oca.

U aktuelnom životnom aranžmanu s majkom djeca djeluju kao dobro prilagođena i integrisana, uz jasno vođstvo majke koja strukturira ritam dnevnih aktivnosti i sadržaja. U očevoj porodici djeca dobijaju mnogo pažnje i ljubavi od svih članova, a pravila i granice su fleksibilniji, s mogućom nedosljednošću.

Oba roditelja se predstavljaju kao motivisani i spremni da investiraju u roditeljstvo, emotivno vezani za djecu, zainteresovani da im pruže što više razvojno bitnih podsticaja i adekvatno zadovolje njihove potrebe. U Žarkovoj porodici djeca su upućena i na prisne odnose s babom i djedom, koji su uključeni u pružanje podrške.

Međutim, roditelji imaju različite i neusaglašene vaspitne stavove i vrijednosti, što može doprinijeti razvijanju doživljaja rastrzanosti kod djece, zbunjenosti i nesigurnosti, otežavajući im adekvatno razumijevanje situacije. Izvjesno je da je majka roditelj koji od razdvajanja kontinuirano brine o djeci, te da između roditelja ne postoji odgovarajuća komunikacija i saradnja. Njihov razvod ima obilježja visoko konfliktnog razvoda, s dominirajućim i perzistirajućim sukobljavanjem i međusobnom hostilnošću, što potencira rizike za različite komplikacije, s potencijalno nepovoljnim ishodištima za djecu. Oba roditelja iznose ozbiljne primjedbe na ponašanje onog drugog prema djeci, s tendencijom obostranog osporavanja roditeljskih kvaliteta. Percipira se rizik da djeca budu sistemski distancirana od roditelja s kojim ne budu živjela. Između djece postoji blizak odnos, što predstavlja važan izvor podrške.

ZAKLJUČAK I PREPORUKA

Trenutne pozicije i očekivanja supružnika, vezano za predstojeći razvod braka i organizaciju života u postrazvodnom periodu (vršenje roditeljskog prava, viđanje djece s drugim roditeljem, izdržavanje i dr.) u velikoj mjeri su suprotstavljene, s dominirajućom kompeticijom oko vršenja roditeljskog prava i nedovoljnom diferencijacijom partnerskog od roditeljskog odnosa.

Imajući u vidu sve prezentovane podatke možemo konstatovati da su stavovi roditelja bitno neusaglašeni, a da perzistiranje sukoba namjesto saradnje potencira rizike za djecu. U aktuelnom životnom aranžmanu s majkom, u kome su od razdvajanja roditelja, djeca su upućena gotovo isključivo na majku i majka ima neograničen pristup djeci, dok su kontakti djece s drugim značajnim osobama selektivni i limitirani. Majka se predstavlja kao dosljedna u svojim vaspitnim zahtjevima, s jasnim vođstvom i nastupom iz pozicije autoriteta. Evidentan je majčin otpor prema kontaktiranju djece s ocem i boravcima u očevoj porodici. Njen zahtjev da djeca kontaktiraju s ocem samo u dnevnoj varijanti nije u skladu s uzrastom i potrebama djece, a podrška koju djed i baba pružaju ocu prilikom boravka djece kod njega dodatna je garancija da će djeca dobiti odgovarajuću brigu i pažnju.

Vaspitni stavovi roditelja su različiti, pri čemu otac manifestuje više fleksibilnosti i generalno djeluje kao tolerantniji na različitosti. U aranžmanu boravka u očevoj porodici djeca imaju i bogatiju mrežu socijalne podrške, uz otvorenost za njegovanje odnosa sa članovima šire porodice (baba, djed, tetke...). Tačka saglasnosti roditelja je stav da djeca treba da ostanu zajedno s jednim od njih. Uočavaju i poštuju značaj međusobnog odnosa djece. Otac pruža više garancija da bi u slučaju da on bude roditelj koji samostalno vrši roditeljsko pravo djeca mogla nesmetano da održavaju odnose s majkom. Djeca imaju izgrađene emotivne veze s oba roditelja, a privrženi su i članovima očeve porodice. Otac se u organizaciji brige o djeci u značajnoj mjeri oslanja na pomoć i podršku svojih roditelja.

Ukoliko Sud donese odluku da se djeca povjere majci na samostalno vršenje roditeljskog prava preporučujemo da se posebna pažnja pokloni preciziranju načina održavanja ličnih odnosa djece s ocem i članovima očeve porodice, gdje se model viđanja koji predlaže otac čini kao adekvatan okvir da djeca ostvare potpuniji odnos s oba roditelja.

U _____,
datum ____/____/____

Za organ starateljstva

(ime i prezime, zanimanje, radno mjesto i potpis stručnog radnika)

Centar za socijalni rad – primorski region

Broj _____

Datum ____/____/2014 godine

Registarski br. _____

NALAZ I MIŠLJENJE ORGANA STARATELJSTVA

LIČNI PODACI	
Prezime, ime roditelja i ime: Lekić Mira Zoja ; Lekić Mira Lucija	
Pol	☒ Ž Datum rođenja: 20. 1. 2002. god. ☒ Ž Datum rođenja: 15. 3. 2005. god.
Zastupnik	☒ Roditelji
Prezime i ime roditelja	Otac: Lekić Miro Majka: Popović Mirjana
Naziv suda	Osnovni sud u N Zahtjev P. br. XX od
Postupak u kojem se daje nalaz i mišljenje Parnični postupak za vršenje roditeljskog prava	
Razlog pisanja nalaza i mišljenja Utvrdjivanje činjenica i okolnosti relevantnih za donošenje odluke o vršenju roditeljskog prava nad maloljetnom djecom, procjena potreba djece i mogućnosti roditelja da pravilno prepoznaju i odgovore na dječje potrebe.	

IZVOR PODATAKA I METODE PROCJENE

Intervju

s korisnicima, mal. Zojom i mal. Lucijom
s ocem, Lekić Mirom
s majkom, Popović Mirjanom
sa članom porodice – babom, Lekić Jovanom

Zajednički razgovor s roditeljima
Kućna posjeta
Opservacija
Analiza predmetne dokumentacije

Napomena: (u skladu s karakteristikama slučaja, ukoliko neki od značajnih izvora podataka nije uključen, navesti okolnosti i razloge za to)

PODACI O KORISNIKU

Zoja Lekić je jedanaestogodišnja djevojčica, fizički razvijena u skladu s uzrastom, uredne spoljašnjosti. Ona je prvo dijete po redu rođenja od dvoje djece u porodici. Tokom razgovora je uzdržana, anksiozna

i nedovoljno sigurna u sebe. Kroz više razgovora koji su sa njom obavljani, uočeno je da su psihičke funkcije (pažnja, pamćenje, koncentracija) adekvatne. Inteliktualno funkcionije dobro. Pohađa šesti razred osnovne škole, gdje je do sada postizala vrlo dobar uspjeh. Navodi da u posljednje vrijeme nije bila u odgovarajućoj mjeri usmjerena na učenje i zbog toga očekuje da će ovu školsku godinu završiti sa slabijim uspjehom. Nema mnogo prijatelja jer, kako ističe, nema dovoljno vremena za druženje. Najviše je privlači igra s tri godine mlađom sestrom Lucijom, za koju je vezana, ali se često i sukobljava sa njom. Njihovi sukobi su uglavnom rezultat rivalstva u pogledu zadobijanja pažnje roditelja, prvenstveno majke. Zoja je, kako sama kaže, a što potvrđuju i roditelji, oduvijek bila izuzetno vezana za oca s kojim je provodila više vremena s obzirom na to da je on obavljao kućne poslove i vodio brigu o njoj i mlađoj sestri, jer je majka učila i radila. Njen odnos s majkom bio je blizak, ali i konfliktan, posebno nakon rođenja drugog djeteta.

Trenutno, Zoja živi s majkom, ali s obzirom na to da majka planira preseljenje u P., izražava želju da pređe kod oca. Odluka roditelja o prekidu zajedničkog života, od prije četiri mjeseca, za nju predstavlja veoma bolno iskustvo, a odgovornost pripisuje isključivo majci koju smatra „krivom“ za sve što se do sada dešavalo. Očekuje da se njena želja da živi s ocem ispoštuje, jer je on roditelj koji joj pruža emotivnu i svaku drugu podršku, sigurnost i razumijevanje. Smatra da ima pravo da odlučuje o stvarima koje se tiču njenog života i budućnosti.

Prije otprilike četiri mjeseca, neposredno nakon što su roditelji prekinuli zajednički život, a ona i mlađa sestra Lucija ostale da žive u porodičnom domaćinstvu s majkom, Zoja je imala veoma lošu komunikaciju s majkom. Osjećala se odbačeno i zapostavljeno, priklanjajući se ocu kao jedinom zaštitniku.

Djevojčica je u potpunosti i na neprimjeren način upoznata sa svim postupcima roditelja, s njihovim konfliktima i razlozima koji su doveli do razlaza, što je kod nje pojačalo osjećaj nesigurnosti i iniciralo javljanje konflikta lojalnosti. Roditelji su joj, umjesto da se fokusiraju na njene potrebe i brige, saopštavali informacije koje se odnose na njihov partnerski odnos. Otac joj je govorio o „neprimjerenom“ ponašanju majke i sumnjama u njenu vjernost, dok je majka optuživala oca za ljubomoru i nemar u pogledu doprinosa kućnom budžetu. Takođe, nametnut joj je osjećaj odgovornosti tako što je konstantno dobijala poruke da sama može da odluči o tome s kim će živjeti i koliko često će se viđati s drugim roditeljem. To joj je, s jedne strane, pružilo osjećaj kontrole nad događajima, a ujedno je i veoma opterećujuća odgovornost u okolnostima izostanka odgovarajuće podrške roditelja usljed njihove preokupiranosti međusobnim odnosima.

Lucija je devetogodišnja djevojčica, normalno fizički razvijena i uredne spoljašnjosti. U razgovoru je komunikativna, spontana i sigurna u sebe. Kroz više razgovora koji su obavljani s njom zapaža se da su njene psihičke funkcije (pažnja, pamćenje, koncentracija) veoma dobre. Posjeduje samopouzdanje i samodisciplinu. Inteliktualno i emocionalno funkcionije dobro.

Pohađa treći razred osnovne škole i postiže vrlo dobar uspjeh, što ukazuje na dobru adaptiranost na zahtjeve škole. Pored toga, potreban joj je podsticaj za izvršavanje školskih zadataka s obzirom na to da još uvijek, kao i veliki broj djece njenog uzrasta, nema u dovoljnoj mjeri razvijene radne navike. Izrazito je druželjubiva i voli da je stalno okružena drugom djecom.

Lucija već petnaest dana živi kod oca, a susreti s majkom i sestrom su povremeni i traju svega petnaestak minuta. Kako sama navodi, više voli da provodi vrijeme kod oca, jer u okruženju ima mnogo djece s kojom se rado druži, za razliku od vremena kad je bila kod majke, gdje je često ostajala sama u kući. Takođe, otac joj kupuje igračke i dopušta da radi što god poželi.

Nakon što su roditelji prekinuli zajednički život, djevojčica je ostala kod majke, a oca je, nakon dogovora postignutog posredstvom centra za socijalni rad, kratko vrijeme viđala po utvrđenom modelu. Veoma brzo je došlo do ponovnih sukoba između roditelja i kontakti s ocem su se kasnije odvijali sporadično, bez kontinuiteta. Prije oko pola mjeseca otišla je kod oca i po sopstvenoj želji kod njega je i ostala.

Lucija je drugo dijete po redu rođenja od dvoje djece u porodici. Njeno rano djetinjstvo, predškolski period

i početne godine školovanja proticali su u stabilnim porodičnim prilikama, uz uključenost oba roditelja u različite aspekte podizanja i vaspitanja djece. Pri tome, Lucija je, kao i njena starija sestra Zoja, najviše vremena provodila s ocem koji je ujedno i tolerantniji dio roditeljskog sustava. Majka je često bila odsutna zbog školovanja i zaposlenja i ona je, za razliku od oca koji se uvijek trudio da ispunjava želje djece, imala više zahjeba u pogledu discipline i izvršavanja školskih zadataka.

PODACI O PORODICI

Roditelji, Miro i Mirjana, zasnovali su vanbračnu zajednicu tokom 2001. godine, nakon veoma kratkog poznanstva i zabavljanja, ali, kako oboje navode, iz ljubavi. U zajednici su, godinu dana kasnije, dobili kćerku Zoju, a 2005. godine i drugu kćerku, Luciju. Nakon faktičkog prekida vanbračne zajednice, februara 2014. godine, Mirjana je s djecom ostala u iznajmljenom stanu gdje su do tada zajedno živjeli, dok je Miro napustio stan.

Mirjana je završila gimnaziju i trenutno je II godina na studijama pedagogije. S obzirom na to da je zaposlena u osiguravajućem društvu koje podrazumijeva fleksibilno radno vrijeme i mogućnost rada od kuće, Mirjana je uspjela uskladiti poslovne obaveze i obaveze prema djeci. Na posao odlazi u 9 časova, a vraća se oko 14, a pauzu koristi za obilazak djece i pripremanje doručka. Ostvaruje mjesečne prihode u iznosu od 700 eura.

Prije petnaestak dana mlađa djevojčica je otišla kod oca i od tada se rijetko viđa s njom. Smatra da je Miro odgovoran za takvu odluku djeteta, budući da je konstantno pokušava prikazati u negativnom svjetlu i diskvalifikovati je kao roditelja. Zbog promjene sjedišta firme, te mogućnosti veće zarade, planira preseljenje u P. Već je iznajmila komforan stan veličine 100 m², no problem predstavlja to što kćerke ne žele da idu iz grada u kome su do sada živjele. Mirjana smatra da im, u odnosu na oca, može pružiti mnogo bolje uslove za život. Naglašava da se trudila pružiti djeci ljubav i toplinu, ali ih i usmjeravati i kontrolisati, posebno kad je u pitanju izvršavanje školskih obaveza. Više je naklonjena mlađoj kćerki, Luciji, dok je sa starijom često bila u konfliktu, posebno u posljednje vrijeme.

Miro živi s roditeljima i mlađom kćerkom na spratu porodične kuće, veličine dvosobnog stana. Kuća je opremljena neophodnim pokućstvom, uredna je i čista. Miro je po zanimanju automehaničar i nije zaposlen. Prihode ostvaruje tako što povremeno obavlja poslove prevoza različitog materijala, tako da praktično nema redovnu mjesečnu zaradu. Ipak, kako navodi, u mogućnosti je da djeci obezbijedi sve što im je potrebno. On ne prihvata razdvajanje od supruge, što dodatno komplikuje njihove odnose i održava visok nivo tenzije. Izuzetno je posvećen djeci, spreman je i sposoban da im pruži odgovarajuću brigu, ali je i izrazito popustljiv u pogledu kontrole i uspostavljanja adekvatnih pravila i granica u ponašanju.

PRIKAZ I ANALIZA PROBLEMA / POČINJENOG DJELA

Prema navodima supružnika, njihova zajednica bila je funkcionalna do prije godinu dana, kad su započeli, u početku povremeni, a kasnije svakodnevni sukobi među njima. Miro je Mirjani prebacivao zbog čestog odsustvovanja iz kuće, a ona njemu zbog njegove nezainteresovanosti za rad i doprinos kućnom budžetu. On je ubrzo počeo da sumnja u njenu vjernost i konflikti su postali učestali.

Nakon prekida zajedničkog života, posredstvom centra, a na zahtjev supruge, postignut je dogovor o načinu odvijanja kontakata djece s ocem. Međutim, veoma brzo, došlo je do ponovnih sukoba i nepoštovanja postignutog dogovora. Miro je više puta i, kako se ispostavilo, neosnovano prijavljivao Mirjanu zbog zanemarivanja djece, pri čemu im je, na način koji nije primjeren njihovom uzrastu, prezentovao aktuelnu problematiku i razloge koji su doveli do njihovog razdvajanja.

Djeca su u najvećoj mjeri emocionalno vezana za oca koji je i u vrijeme trajanja zajednice vodio neposrednu brigu o njima. Želja djece da žive s ocem je autentična, ali je odnos prema majci prvenstveno rezultat

neadekvatne prezentacije situacije od strane odraslih, u prvom redu oca.

Roditelji imaju dijametralno različite stavove u pogledu toga sa kim djeca treba da žive. Majka, s jedne strane, traži da djevojčice budu povjerene njoj, dok otac također traži starateljstvo, pri čemu oboje ističu da ne bi osporavali kontakte djece s drugim roditeljem.

PROCJENA RIZIKA / NAJBOLJEG INTERESA

Kako je već pomenuto, djevojčice su izrazito vezane za oca koji posjeduje motivaciju, kao i sve osobine relevantne za roditeljsku funkciju. Problem može predstavljati njegova popustljivost, te nedostatak podsticanja djece na izvršavanje školskih i drugih obaveza. Ono što trenutno umanjuje njegove kompetencije jeste osjećaj povrijeđenosti koji je uslovio javljanje potrebe da djecu pridobije za sebe uz istovremeno optuživanje majke za cjelokupan razvoj događaja. Ukoliko bi djeca bila povjerena njemu, u početku bi se moglo očekivati javljanje otpora i odbijanje kontakata s majkom.

Majka, s druge strane, izgleda da ne opterećuje djecu sopstvenim stavovima i sopstvenim viđenjem problema, već nastoji da im informacije predstavi realistički i na način koji je primjeren njihovom uzrastu. Ipak, tokom saradnje s porodicom, pokazalo se da ima pasivan odnos prema problemu. Nije se obraćala centru za pomoć, niti je problem na drugi način pokušala riješiti kad je mlađa djevojčica samoinicijativno otišla kod oca, kao ni kad su nastupili konflikti u odnosu sa starijom kćerkom.

Planirano preseljenje za djecu bi u ovom trenutku predstavljalo dodatni izvor stresa. Tako drastična promjena aktuelnog životnog konteksta negativno bi uticala na njih, posebno imajući u vidu da se obje tome oštro protive.

ZAKLJUČAK I PREPORUKA

Rezultati cjelokupnog ispitivanja ukazuju na veoma složenu situaciju u kojoj još uvijek nije došlo do obostranog emocionalnog odvajanja supružnika, što produbljuje međusobno nerazumijevanje i konflikte među njima.

Činjenica je da oba roditelja posjeduju kapacitete i motivaciju za psihofizičku funkciju roditeljstva, s tim što majka može da im pruži materijalnu sigurnost, odgovarajući podsticaj za razvijanje osjećaja odgovornosti, izvršavanje obaveza, kao i adekvatan stepen kontrole, dok je otac u većoj mjeri u stanju da zadovoljava njihove emocionalne potrebe.

U ovoj situaciji treba imati u vidu i želje djece koja, pored toga što zahtijevaju da žive s ocem, odbijaju svaku mogućnost preseljenja, koje i realno, u ovom trenutku, može imati negativne efekte, s obzirom na to da je do odluke došlo iznenada, bez prethodne pripreme djece.

Prilikom donošenja odluke, veoma je važno voditi računa o tome da djevojčice ostanu zajedno, da redovno održavaju kontakte s roditeljem s kojim ne žive, te da roditelj s kojim ne žive učestvuje u različitim aspektima njihovog podizanja i vaspitanja.

U _____,
datum ____/____/____

Za organ starateljstva

(ime i prezime, zanimanje, radno mjesto i potpis stručnog radnika)

Centar za socijalni rad – centralni region

Broj _____

Datum Maj, 2012. godine

Registarski br. _____

NALAZ I MIŠLJENJE VODITELJA SLUČAJA / ORGANA STARATELJSTVA

LIČNI PODACI	
Prezime, ime roditelja i ime: Todić Jovan Ana Todić Jovan Mira	
Pol	☒ Ž Datum rođenja: 23. 6. 2008. ☒ Ž Datum rođenja: 2. 4. 2009.
Zastupnik	☒ Staralac
PODACI O POSTUPKU	
Naziv y drugog organa/ ustanove – Centar za socijalni rad za opštinu X	
Postupak u kome se daje nalaz i mišljenje Pokretanje vanparničnog postupka za ograničenje roditeljskog prava	
Razlog pisanja nalaza i mišljenja Zbog grubog zanemarivanja roditeljskih dužnosti i nezainteresovanosti majke za svakodnevnu brigu o djeci njihova bezbjednost i zdravlje bili su ozbiljno ugroženi. Djeca su smještena u Dječji dom, a majci postavljeni zadaci da stvori uslove za njihov prihvata. Kako je postalo jasno da nije moguće da do toga dođe, djeca su smještena u hraniteljsku porodicu, a centar za socijalni rad kao nadležni organ starateljstva za opštinu X donio je odluku da pokrene postupak za ograničenje roditeljskog prava majci, Todić Roksandi, u dijelu zajedničkog života s djecom.	

IZVOR PODATAKA I METODE PROCJENE

Intervju

- s korisnicama, mal. Anom i mal. Mirom (višeputni razgovori realizovani u različitim situacijama i na različitim mjestima – u prostorijama centra za socijalni rad, u kućnim uslovima, prilikom odvođenja djece u vrtić, prilikom izmještanja iz porodice i smještaja u dom, prilikom pripreme za smještaj u hraniteljsku porodicu i samog smještaja, prilikom obilazaka hraniteljske porodice nakon što su djeca smještena)
- sa članom porodice, majkom, Todić Roksandom (više razgovora obavljenih u prostorijama centra i u kućnim uslovima)
- sa članom porodice – babom, Petrović Ljubicom (više razgovora obavljenih prilikom kućnih posjeta)
- s drugim značajnim osobama/službama (ljekar na dječjem odjeljenju Opšte bolnice u X; izabrani ljekar; vaspitačice u vrtiću; porodični vaspitač u domu; hraniteljka)

Kućne posjete (osam posjeta porodici u periodu prije izmještanja djece i pet posjeta majci i babi nakon što su djeca izmještena)

- Nalazi i uvjerenja drugih službi
- Prijava Opšte bolnice u X od 23. 8. 2011. godine
- Izvještaj ljekara specijaliste za mal. Anu, Klinički centar Crne Gore, od 5. 10. 2011. godine
- Izvještaj o razgovoru s ocem djece od 20. 12. 2011. godine, pribavljen od Centra za socijalni rad za opštinu N, gdje živi otac djece
- Izvještaj ljekara Opšte bolnice u X za mal. Anu i mal. Miru od 20. 1. 2012. godine
- Instrumenti procjene: Skala bezbjednosti djece; Skala kućnih uslova; Matrica za brzu procjenu rizika od zlostavljanja i zanemarivanja djece

Dokumentacija centra za socijalni rad: List praćenja korisnika i rada na slučaju; rješenja o stavljanju djece pod starateljstvo; rješenja o smještaju djece u dom od 28. 2. 2012. godine; rješenja o smještaju djece u hraniteljsku porodicu od 1. 3. 2012. godine

PODACI O KORISNIKU

Ana je četvorogodišnja djevojčica, fizički razvijena u skladu s uzrastom, dobrog opšteg zdravstvenog stanja. Veoma je stidljiva i povučena u prvim kontaktima. Na postavljena pitanja odgovara zbunjenim, stidljivim osmijehom. Čutljiva je i stiče se utisak da ne raspolaže velikim fondom riječi. Nema podataka kako je tekao njen rani razvoj, jer nije odvođena na ljekarske preglede, a izjave majke nijesu pouzdane. Vakcinisana je sa zakašnjenjem.

Već dva mjeseca je u hraniteljskoj porodici. Ana je u početku, odmah nakon dolaska u porodicu, često govorila neistine, optužujući hraniteljicu i njenog sina kako su je udarili, postavljala je nerazumne zahtjeve, bacala i krila stvari po kući, očigledno ispitujući granice i strpljenje hranitelja. U međuvremenu je došlo do značajih promjena u njenom ponašanju. Veoma je pažljiva prema hraniteljici, počela je da joj se obraća nježnim riječima, da sve češće traži njen dodir sijedajući joj u krilo. Pokazuje uznemirenost prilikom posjeta radnika centra, koji prate porodicu, nakon čijeg odlaska moli hraniteljicu da ne dozvoli da je povedu od nje. Ide u vrtić, nije mnogo aktivna u grupi, često stoji po strani i očekuje podsticaj i poziv za uključanje u aktivnosti. Za vrijeme dok je boravila u Dječjem domu „Mladost“ takođe je bila suzdržana u grupi i trebalo joj je vremena da uspostavi kontakt s ostalom djecom (izvještaj vaspitača od 23. 1. 2012).

Mira je trogodišnja djevojčica, fizički razvijena u skladu s uzrastom, dobrog opšteg zdravstvenog stanja. Radoznala je, komunikativna, lako uspostavlja kontakt. Sve postavljene zadatke izvršava bez pogovora. Čak i kad je uplašena, ne pokušava da pobjegne već sa suzama izvršava naloge odraslih. Veoma je vezana za stariju sestru i stalno je traži pogledom i dijeli sa njom sve što joj se ponudi, bilo da se radi o hrani ili igračkama.

Nakon dolaska u hraniteljsku porodicu Mira je povremeno noću plakala u snu. Sad se to događa znatno rjeđe. Jasno pokazuje da želi da ostane u domu hranitelja i sa strahom pita da li će se vraćati u Dom. Često pitanjima provjerava osjećanja hraniteljice i to uvijek u množini, za sebe i sestru: „Jesmo li bile dobre? Ako neko dođe po nas, oćeš li nas ti dati?“ Veoma je vezana za hraniteljičinog sina.

Ana i Mira veoma rijetko pominju svoje roditelje. Par puta su, nakon čitanja priča ili gledanja nekog crtanog filma u kome se pominje porodica, hraniteljici govorile o svojoj majci, veoma kratko, opisujući konkretne događaje, ne postavljajući pitanja o njoj. O ocu nemaju jasnu sliku, nekad ga pomenu i kažu da će tata doći po njih, ali da će se one vratiti da žive kod hraniteljice.

PODACI O PORODICI

Ana i Mira rođene su u braku roditelja, od oca Todić Jovana i majke Roksande (rođ. Ilić). S roditeljima su živjele u mjestu N do novembra 2009. godine, kad je brak njihovih roditelja faktički prestao da postoji, mada formalno ni do danas nije okončan. Majka dece, Roksanda, nakon prekida zajednice života sa suprugom Jovanom vratila se sa djecom kod svoje majke Ljubice u grad X. U trenutku razdvajanja supružnika, njihova starija kćerka Ana navršila je godinu dana i četiri mjeseca, dok je mlađa kćerka imala oko šest mjeseci.

Roksanda je rođena 26. 2. 1987. godine iz vanbračne veze svoje majke Ljubice, kao njeno jedino dijete. Oca nikad nije upoznala. Nakon završetka osnovne škole nije nastavljala školovanje, niti je zasnivala radni odnos. Nije prijavljena na Biro rada. Brak s Jovanom sklopila je 15. 10. 2007. godine, nakon kratkog poznanstva i iz ljubavi. Odnosi u braku su od samog početka bili opterećeni čestim i intenzivnim konfliktima, kao i Jovanovim nasiljem prema Roksandi, tako da je ona ubrzo poslije rođenja drugog djeteta napustila bračnu zajednicu i otišla kod majke Petrović Ljubice, gdje i danas živi.

Ljubica, stara 58 godina, dugo je radila u jednom državnom preduzeću, sve do odlaska tog preduzeća u stečaj, kad je ostala bez posla i prijavila se na Biro rada. Korisnik je nadoknade s Biroa rada za nezaposlene, što je jedini stalni prihod porodice, u iznosu od 90,00 eura. Za godinu dana će ispuniti uslov za starosnu penziju. Od preduzeća je dobila jednosoban stan u mjestu gdje je radila, u kom stanu sada samo povremeno boravi, a pretežno živi u jednosobnom stanu u gradu X koji je naslijedila od roditelja.

Otac djece, Todić Jovan, rođen je 28. 2. 1989. godine. Dvije godine nakon njegovog rođenja majka je napustila bračnu zajednicu, a on je ostao s ocem koji je o njemu vodio brigu. Nakon majčinog odlaska nikad je nije vidio, niti s njom imao bilo kakav kontakt. Živi u staroj porodičnoj kući svog oca, s vanbračnom suprugom, s kojom je započeo zajednički život ubrzo nakon Roksandinog odlaska i s kojom ima sina, rođenog 6. 11. 2010. godine. Kuća u kojoj žive je stara, neuslovna, bez urađenog kupatila i vode u kući. Jovan i njegova supruga su nezaposleni, nemaju redovne prihode. Jovan se povremeno bavi prodajom voća i povrća na primorju i tako obezbjeđuje sredstva za egzistenciju porodice.

Anin i Mirin kontakt s ocem potpuno je prekinut njihovim dolaskom u grad X. On ne učestvuje u izdržavanju djece, niti na bilo koji način brine o njima. Procjena stručnih radnika centra za socijalni rad za opštinu N, gdje živi otac djece, od 20. 12. 2011. godine, ukazuje na to da otac nema kapaciteta ni adekvatnu motivaciju da preuzme kćerke, iako je verbalno izražavao da to želi.

PRIKAZ I ANALIZA PROBLEMA / POČINJENOG DJELA

Centar za socijalni rad je 23. 8. 2011. godine dobio prijavu od dječjeg odjeljenja Opšte bolnice u X da je djevojčica Todić Ana primljena u bolnicu zbog posttraumatske krize svijesti, nakon pada na glavu, da je veoma prljava i zapuštena, a da se majka i baba veoma čudno ponašaju prema djevojčici i u međusobnoj komunikaciji. Djevojčicu su poslali na dodatna ispitivanja u Klinički centar Crne Gore u Podgorici, gdje je utvrđeno da nije bilo trajnih posljedica uzrokovanih njenom povredom. Prilikom obilaska porodice, u saradnji sa službenicima UP, utvrđeno je da je djevojčica ispala kroz prozor stana, koji je u prizemlju, jer su ona i njena sestra veoma često ostajale same u kući. Uprava policije je pokrenula prekršajni postupak za zanemarivanje djeteta, u skladu sa čl. 8 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

Prilikom obilaska porodice utvrđeno je da djeca žive u nehigijenskim uslovima, jer ni majka ni baba ne vode računa o higijeni stana. Soba u kojoj borave preko dana i spavaju prepuna je nabacanih stvari, prljave posteljine i ćebadi. Kuhinja je takođe veoma prljava, u sudoperi je puno neopranog posuđa, na stolu su uvijek ostaci od hrane, šporet je prekriven debelim slojem masnoće. U čitavoj kući se osjeća neprijatan miris ustajalosti i urina. Kupatilo nije urađeno, dovedena je voda do prostorije gdje je kupatilo trebalo da bude, ali postoji samo česma, nema sanitarija, kade ni WC šolje. Podovi u stanu nijesu urađeni, u kuhinji

i u sobi je beton koji je oskudno pokriven starim i prljavim zastirkama. O bezbjednosti djece se ne vodi računa, stručni radnici su ih više puta, prilikom obilazaka u novembru, zatekli gole i bose u prostoriji u kojoj je temperatura bila veoma niska, kako otvaraju fioke s velikim kuhinjskim noževima. Njihova majka je, pritom, u alkoholisanom stanju, toliko tvrdo spavala da ju je bilo nemoguće probuditi. Zdravlje djece je takođe ozbiljno ugroženo načinom života. Djeca nijesu vakcinisana, a obje djevojčice imaju promjene po koži izazvane prljavštinom, imaju vaške u kosi. O ishrani djece se ne vodi računa, nemaju redovne obroke, kuvanu hranu ne jedu, jer majka i baba ne kuvaju.

Djeca dugo i često, u prijepodnevnim časovima, ostaju sama, zaključana u kući, bez nadzora odraslih. Prilikom obilazaka koji su prethodili izmještanju djece iz porodice, u januaru 2012, stručni radnici su ih dva puta zatekli kako lupaju na prozor i dozivaju komšije ne bi li izašle iz zaključane kuće.

Promiskuitetno ponašanje njihove majke Roksande djeci narušava spokoj i mir. Svakodnevno u njihovoj kući, u večernjim časovima, boravi veći broj nepoznatih muškaraca koji zajedno s Roksandom konzumiraju alkohol i od kojih ona dobija novac za pružene seksualne usluge. Roksanda je sama opisala takvo svoje ponašanje, navodeći imena osobe koja je povezuje s muškarcima, kao i imena muškaraca koji dolaze u njihovu kuću i količinu novca koju od njih dobija. Potvrdila je takođe da njena majka zna sve o njenom ponašanju i da je u tome podstiče, kao i da su djeca uvijek u kući kad se to dešava.

U kući ne postoji nijedna igračka, niti kutak gdje bi se one sklonile i gdje bi im bilo omogućeno da se igraju. Djeca nijesu emotivno vezana za majku i babu. Ne obraćaju im se za pomoć, ne reaguju na njihov ulazak i izlazak iz prostorije, čak ni pogledom ne traže od njih podršku prilikom dolaska nepoznatih osoba ili neke neprijatne situacije. Među njima nema razmjene nježnosti, niti fizičkog dodira, ne sjede im nikad u krilu, ne grle ih i ne maze.

Za vrijeme dok su djevojčice boravile u domu majka i baba su ih jedanput posjetile. Susret je trajao veoma kratko, djeca nijesu pokazala radost zbog njihovog dolaska, čitavo vrijeme su sjedjela u krilu vaspitačice iz doma. Majka nije uložila napor da se to promijeni, kratko je boravila u prostoriji i otišla.

Za razliku od njenog ponašanja i hladnih reakcija djece na njen dolazak hranitelji su prilikom organizovanja prvog kontakta s djecom uspjeli da pridobiju njihovu pažnju i nježnost. Inače uzdržana u svim kontaktima i stidljiva Ana je hraniteljicu odmah prihvatila, sjela joj u krilo, zagrlila je prislanjajući svoje lice uz njeno, ne želeći da ispusti njenu ruku za čitavo vrijeme kontakta. Mira je, pak, svoju nježnost i pažnju poklonila hraniteljčinom sinu. Odlaskom u kuću hranitelja, nakon početnih, očekivanih, nesigurnosti, djevojčice su s njima izgradile topao i emotivan odnos, pun nježnosti.

PROCJENA RIZIKA / NAJBOLJEG INTERESA

Djeca su na uzrastu kad ne postoji njihova sposobnost za samozaštitu i kad zavise od odraslih u zadovoljavanju svojih potreba. Majka djece čak ni uz intenzivnu podršku, koja joj je pružana u periodu od septembra do 20. januara kad su djeca izmještena iz porodice, nije mogla prepoznati i na odgovarajući način odgovoriti na njihove razvojne potrebe, osigurati im bezbjedno i sigurno okruženje i podsticati njihov razvoj.

Podršku su joj pružali stručni radnici centra tako što je u septembru organizovana vakcinacija djece i ljekarski pregledi za djecu, kao i pomoć oko uključivanja u liječenje razvijenog obrasca zavisnosti od alkohola za majku. U periodu od 14. do 30. decembra, stručni radnici su djecu svakodnevno odvodili do vrtića i vraćali ih kući, jer majka to ranije nije redovno činila, čime joj je ostavljano vrijeme da ispuni konkretne zadatke na poboljšanje uslova života, uz obezbijeđenu materijalnu podršku. Kako to nije urodilo plodom djeca su 23. 1. 2012. godine izmještena iz porodice i u nedostatku hraniteljskih porodica smještena u Dječji dom „Mladost“, što je, po procjeni stručnog tima, u tom momentu bilo u njihovom najboljem interesu.

Nastavljen je rad s porodicom, ali kako i dalje nije bilo pozitivnih pomaka, ni u ponašanju majke i babe, ni u stambenim uslovima, postalo je jasno da one nemaju kapacitet za preuzimanje djece. Otac takođe nije pokazivao dalje interesovanje za djecu i njihovo preuzimanje. Odabrana hraniteljska porodica, u koju su djeca prije dva mjeseca smještena i u kojoj borave od 1. 3. 2012. godine, potvrdila je svoju motivisanost i kapacitet za brigu o djeci, koja su veoma brzo prihvatila i pozitivno odgovorila na ukazanu pažnju i nježnost i već su vidljive promjene u izgledu i ponašanju djevojčica. Očigledna je njihova želja da ostanu kod hranitelja i strah zbog mogućnosti da se to promijeni. Rukovodeći se njihovim najboljim interesima stručni tim smatra da je i za Anu i za Miru najbolje da ostanu zajedno u porodici u kojoj već borave.

Prilikom smještaja u hraniteljsku porodicu i otac i majka djece su bili saglasni s njihovim smještajem, da bi majka nakon nekog vremena promijenila mišljenje i insistirala da se djeca vrate u Dom ili da ona preuzme brigu o njima. Prilikom razgovora s njom u prostorijama centra, tvrdila je da je djeci bolje s njom, da neće dozvoliti da ih druga žena podiže, dok je njena majka prijetila da će iznijeti slučaj u medije i angažovati advokate, tvrdeći da će centar biti odgovoran ukoliko njena kćerka izvrši samoubistvo.

Postoji rizik da majka bez prethodnog dogovora i mimo volje djece pokuša da ih preuzme iz hraniteljske porodice i vrati u iste uslove iz kojih su izmješteni, čime bi ponovo bili ugroženi njihova bezbjednost i zdravlje. Djeca bi odvođenjem iz hraniteljske porodice, bez prethodnog dogovora i pripreme, čak i na kratko vrijeme, izgubila sigurnost i mir koji sada imaju, a povjerenje u ponašanje i odluke odraslih bi ponovo bilo poljuljano.

Kontakte s roditeljima treba organizovati postepeno, za početak u kontrolisanim uslovima i pod nadzorom. Otac povremeno telefonom pozove hraniteljicu i s njom razgovara, djeca nekad hoće, nekad neće da se jave. Iako mu je rečeno da ima mogućnost da ih vidi, još uvijek nije iskazao želju da se kontakt organizuje. S majkom je takođe obavljen razgovor u vezi s mogućnošću da ostvaruje kontakte s djecom, ali ona za sad to odbija insistirajući da se djeca vrate kući ili u Dom. Majka je upoznata sa činjenicom da će biti pokrenut postupak za ograničenje roditeljskog prava.

ZAKLJUČAK I PREPORUKA

Imajući u vidu sve navedene činjenice i okolnosti o grubom zanemarivanju roditeljskog prava i dužnosti majke Roksande Todić u odnosu na oba djeteta, kćerke Anu i Miru, i u skladu s najboljim interesima djevojčica, Centar za socijalni rad za opštinu X kao nadležni organ starateljstva predlaže da se majci djece ograniči roditeljsko pravo u dijelu zajedničkog života s njima, jer u suprotnom postoji mogućnost da ih mimo dogovora preuzme iz hraniteljske porodice gdje su smještena i time ponovo ugrozi njihovo zdravlje i bezbjednost. U situaciji majčinog neplaniranog preuzimanja djece iz hraniteljske porodice, bez prethodnog dogovora i pripreme, čak i na kratko vrijeme, djeca bi izgubila sigurnost i mir koji sada imaju, a povjerenje u ponašanje i odluke odraslih bi ponovo bilo poljuljano i vjerovatno trajno narušeno. Dugoročnim hraniteljstvom osiguraće se bezbjednost i stalnost djece, što će im omogućiti uslove neophodne za pravilan psihofizički razvoj.

U _____,
datum ____/____/____

Za organ starateljstva

(ime i prezime, zanimanje, radno mjesto i potpis stručnog radnika)

Centar za socijalni rad – primorski region

Broj _____

Datum 10. 9. 2024. godine

Registarski br. _____

NALAZ I MIŠLJENJE VODITELJA SLUČAJA / ORGANA STARATELJSTVA

LIČNI PODACI	
Prezime, ime roditelja i ime: Kaščelan Nikolo Elena	
Pol ☒ Ž	Datum rođenja: 14. 11. 2020. godine
Zastupnik	☒ Roditelj
Prezime, ime roditelja i ime zastupnika: majka, Kaščelan (rođ. Savić) Sanja otac, Kaščelan Nikolo	
PODACI O POSTUPKU	
Naziv suda: Osnovni sud u X Zahtjev br. NN od 19. 7. 2024. godine	
Postupak u kojem se daje nalaz i mišljenje Parnični postupak po tužbi Kaščelan Nikola protiv tužene Kaščelan Sanje radi izmjene pravosnažne presude ovog suda P. br. NN/21 u dijelu održavanja ličnih odnosa maloljetnog djeteta s roditeljem s kojim ne živi	
Razlog pisanja nalaza i mišljenja Osnovni sud u X tražio je od nadležnog organa starateljstva da dostavi stručni nalaz i mišljenje na okolnosti ispunjenosti uslova za izmjenu odluke u pogledu načina viđanja oca s djetetom, konkretno pitajući: može li otac viđati dijete bez prisustva majke; može li dijete s obzirom na uzrast i zrelost samostalno boraviti i noćiti kod oca; postoje li indicije da su na strani oca ili majke prisutni bilo kakvi vidovi duševnih oboljenja; jesu li se stranke ranije obraćale centru za socijalni rad i zbog čega; je li viđanje djeteta po presudi bilo u prostorijama centra za socijalni rad i jesu li se u tim prilikama majka ili otac ponašali agresivno u prisustvu djeteta? Dalje je traženo utvrđivanje stambenih prilika oca i procjena da li iste zadovoljavaju uslove za boravak djeteta kod njega, te utvrđivanje roditeljskih kapaciteta oba roditelja, posebno u pogledu toga da li se u njihovom ponašanju uočavaju bilo kakvi postupci koji bi predstavljali smetnju za viđanje oca s djetetom.	

IZVOR PODATAKA I METODE PROCJENE

Intervju

- s korisnikom – maloljetnom Kaščelan Elenom, realizovan prilikom kućne posjete
- sa članom porodice – ocem, Kaščelan Nikolom, realizovan više puta u periodu od januara do aprila 2024. godine
- sa članom porodice – majkom, Kaščelan Sanjom, od 26. 8. 2024. godine
- s punomoćnikom oca djeteta od 26. 7. 2024. godine
- s postupajućim inspektorom Odjeljenja bezbjednosti u X

Kućna posjeta porodici na adresi prebivališta majke i djeteta od 18. 4. 2024. godine

Zahtjev Osnovnog suda u X, br. NNN od februara 2024. godine – traženje nalaza i mišljenja centra za potrebe vanparničnog postupka, pokrenutog po prijedlogu majke, za lišavanje roditeljskog prava oca

Nalazi i uvjerenja drugih službi:

- Izvještaj Doma zdravlja X od 15. 4. 2024. godine za maloljetnu Elenu
- Izvještaj privatne zdravstvene ustanove „MM“ od 13. 4. 2024. godine za maloljetnu Elenu
- Izvještaj pedagoga privatne predškolske ustanove „KČ“ od 16. 4. 2024. godine
- Zapisnik Odjeljenja bezbjednosti X br. NN iz decembra 2023. godine o obavještenju prikupljenom od građanina (Kaščelan Sanje) na okolnosti uznemirenosti i straha zbog dolaska bivšeg supruga na njenu kućnu adresu
- Zapisnik Odjeljenja bezbjednosti X br. NN iz novembra 2022. godine o obavještenju prikupljenom od građanina (Kaščelan Sanje) na okolnosti izraženog osjećaja nelagodnosti i straha za ličnu bezbjednost zbog bivšeg supruga
- Pravosnažna presuda Osnovnog suda u X, P. br. NN/21 od 2021. godine
- Presuda Suda za prekršaje u X, PP br. NN od 12. 2. 2021. godine

Dokumentacija centra za socijalni rad

- Analiza predmetne dokumentacije: List praćenja korisnika i rada na slučaju; zapisnik s terenskog obilaska porodice od 18. 4. 2024. godine; nalaz i mišljenje organa starateljstva iz aprila 2024. godine, sačinjen za potrebe vanparničnog sudskog postupka, pokrenutog po prijedlogu majke, za oduzimanje roditeljskog prava ocu; podnesak oca, podniet preko punomoćnika, od 13. 8. 2024. godine, kojim traži pomoć centra u ostvarivanju kontakta s djetetom, kao i uvođenje mjere nadzora nad vršenjem roditeljskog prava majci; elektronski podnesak majke djeteta primljen početkom septembra 2024. godine

Drugo: timske konsultacije; savjetodavni rad s roditeljima u periodu od januara do marta 2024. godine; opservacija kontakata između oca i djeteta koji su se odvijali u kontrolisanim uslovima (realizovana dva kontakta, 19. i 26. aprila 2024. godine); posredovanje centra radi ostvarivanja kontakta oca s djetetom u novembru 2022. godine; pružanje psihosocijalne podrške majci po saznanju o prijavama podnijetim odjeljenju bezbjednosti; sigurnosni plan od 3. 1. 2024. godine

Napomena: Zbog odsustva oca iz Crne Gore u periodu izrade ovog nalaza s njim nije bilo moguće realizovati neposredan razgovor, izvršiti terenski uvid u njegove aktuelne stambene prilike, te direktno opservirati i procijeniti uslove u kojima bi dijete boravilo ukoliko bi se kontakti s ocem odvijali u prostoru gdje otac stanuje. Iz prethodno navedenog razloga, prilikom sačinjavanja nalaza za potrebe aktuelnog parničnog postupka korišćena su stručna zapažanja prikupljena za potrebe vanparničnog postupka, koji se vodi pred nadležnim sudom u predmetu lišenja roditeljskog prava oca, te analizirana cjelokupna predmetna dokumentacija, kao i dodatni podaci pribavljeni tokom aktuelnog postupka. Takođe, ovaj centar je dana 28. 8. 2024. godine uputio zahtjeve za dostavljanje informacija zdravstvenim ustanovama u kojima je evidentirana maloljetna Elena, kao i privatnoj predškolskoj ustanovi koju djevojčica pohađa, pri čemu u momentu sačinjavanja ovog nalaza nijesu zaprimljeni odgovori zdravstvenih ustanova, dok smo u komunikaciji s predškolskom ustanovom usmjereni na korišćenje ranije dostavljenog izvještaja, uz konstataciju da u proteklom periodu nije došlo do promjena. Maternji jezik oca djeteta je italijanski, a tečno govori i engleski jezik, koji je i korišćen u razgovorima stručnih lica s njim, s obzirom na to da je njegovo poznavanje crnogorskog jezika na rudimentarnom nivou. Iz navedenih razloga u postupku procjene roditeljskih kapaciteta oca nije bilo moguće primijeniti određene instrumente procjene (npr. upitnik za roditelje i dr.).

PODACI O KORISNIKU

Maloljetna Kaščelan Elena jedino je dijete rođeno u braku roditelja, oca Nikola i majke Sanje. U trenutku sačinjavanja ovog nalaza, djevojčica se nalazi na uzrastu od nepune četiri godine (tri godine i 10 mjeseci). Tokom Elenine prve godine, njeni roditelji su se sporazumno razveli, od kad ona u kontinuitetu živi s majkom. Elena je uključena u predškolsko obrazovanje od početka februara 2022. godine, sa oko 15 mjeseci i od tada kontinuirano i redovno pohađa privatnu predškolsku ustanovu.

Da bi se sagledali razvojni status, zdravstveno stanje i ukupno funkcionisanje djeteta, centar za socijalni rad pribavio je podatke od relevantnih zdravstvenih i obrazovno-vaspitnih ustanova koje prate razvoj maloljetne Elene.

U izvještaju JZU Dom zdravlja X, koji je dostavljen na traženje ovog centra u kontekstu prethodnog, vanparničnog sudskog postupka za lišenje roditeljskog prava oca, pokrenutog po prijedlogu majke, konstatovano je „da se dijete od rođenja liječi i kontroliše u dječijem dispanzeru; da je djevojčica zdrava i uredno vakcinisana za svoj uzrast; da je u najranijem uzrastu imala hiruršku intervenciju zbog polidaktilije desne šake“. U izvještaju privatne zdravstvene ustanove, koji datira iz istog perioda kao prethodno citirani, stoji: „djevojčica Elena od rođenja je evidentirana u našoj medicinskoj dokumentaciji. Tokom prve godine života u više navrata je dovođena na redovne sistematske preglede na kojima nije registrovano kašnjenje u psihomotornom razvoju i napredovanju. Prilikom posljednjeg sistematskog pregleda, koji je obavljen pred upis u vrtić, takođe nijesu uočene razvojne smetnje, osim izvjesnog kašnjenja u realizaciji pojedinih vakcina. Nakon toga dijete je povremeno pregledano zbog uobičajenih respiratornih infekcija, karakterističnih za djecu u tom uzrastu. Na preglede je uvijek dolazila s majkom. Nikada nijesu registrovani znaci bilo kakvog zlostavljanja ili zanemarivanja djeteta, a higijenski status djeteta je u svim kontaktima bio adekvatan“.

U dopisu privatne predškolske ustanove iz aprila 2024. godine navodi se da je po zahtjevu centra za socijalni rad izvršena stručna opservacija razvojnog procesa djeteta, maloljetne Elene, kao i saradnje roditelja s nadležnima u ustanovi, te se prilaže izvještaj pedagoga ove ustanove. U izvještaju pedagoga Elena je opisana kao „veselo, nježno, srdačno, radoznalo i razdragano dijete, čiji razvojni proces teče uredno, s postignućima u skladu s uzrasnim normama, bez odstupanja u bilo kojoj oblasti razvoja“. Dalje se navodi: „Djevojčica je samostalna u kretanju i svakodnevnim aktivnostima, veoma voli da igra uz muziku, skladnih je pokreta i pokazuje dobar osjećaj za ritam. Cijelim tokom boravka u vrtiću je dobre volje, veselog raspoloženja, zainteresovana za socijalne kontakte s djecom i odraslima, vaspitačima, znatiželjno im prilazi, pokazujući inicijativu da ostvari interakciju s drugima, a tokom komunikacije uvijek uspostavlja kontakt očima. Procjenjuje se da se dobro integrisala u svoju vršnjačku grupu. Manifestuje kognitivnu radoznalost, postavlja pitanja, istražuje i otkriva nove sadržaje u okruženju, kontinuirano obogaćuje svoj riječnik i njen govorno-jezički razvoj je u napretku. Elenu u vrtić dovodi majka, koja je takođe i preuzima iz ustanove, dok oca nijesmo imali prilike da upoznamo. Majka je veoma zainteresovana za saradnju s vaspitačima, pedagogom i upravom ustanove, te usmjerena na podsticanje Eleninog razvojnog progressa. U odnosu između majke i kćerke opservirali smo snažnu međusobnu povezanost i privrženost.“

Prilikom kućne posjete porodici, na adresi prebivališta majke i djeteta, stručni radnici centra za socijalni rad su ostvarili kontakt s maloljetnom Elenom, razgovarali s njom i opservirali uslove u kojima ona živi, interakciju s majkom, te aktivnosti djevojčice u njenom svakodnevnom, poznatom okruženju. Zapaženo je da se kontakt s Elenom lako uspostavlja, s tendencijom produbljivanja. Djevojčica djeluje opušteno u komunikaciji, adekvatno odgovara na postavljena pitanja i povremeno preuzima inicijativu u razgovoru. Priča o svojim omiljenim junacima iz crtanih filmova, o aktivnostima u vrtiću, pokazuje stručnim radnicima svoju sobu i igračke, pri tome ih pozivajući i podstičući da joj se pridruže u igri.

PODACI O PORODICI

Roditelji maloljetne Elene, Kašćelan Nikolo i Sanja (rođena Savić), sklopili su bračnu zajednicu u junu 2020. godine, nakon emotivne veze koja je trajala oko pola godine. Tokom prve bračne godine, pet mjeseci po sklapanju braka, postali su roditelji kćerke Elene. Elena se još nalazila na uzrastu novorođenčeta kad su se njeni roditelji sporazumno razveli, otkad ona u kontinuitetu živi s majkom Sanjom, uz periodično i uglavnom kratkotrajno viđanje s ocem Nikolom.

Otac djeteta, Nikolo, rođen je 1988. godine u Italiji. Tokom višekratnih razgovora sa stručnim radnicima centra, daje podatke da je on jedino dijete rođeno u braku roditelja, koji su se razveli tokom njegovog ranog djetinjstva, kad je povjeren na dalju brigu i staranje majci. U njegovom daljem odrastanju značajnu ulogu su imale majka i baba po majci, dok je otac uglavnom bio odsutan i viđao ga je samo na kratko i to sporadično, bez kontinuiteta odnosa. Smatra da su njegovi odnosi s ocem narušeni usljed hroničnih konflikata na relaciji roditelja i višestrukih, dugotrajnih sudskih postupaka koji su se vodili prema ocu. O svom djetinjstvu govori kao o „ne baš veselom periodu“, opisujući da se majka mučila da zaradi za porodicu; da je često mijenjala poslove i radila više poslova istovremeno; da su se u potrazi za bolje plaćenim poslovima selili u okviru italijanskih regija, koje se kulturološki znatno razlikuju, što je činilo složenijim njegovo prilagođavanje; da je majka znala da bude nestrpljiva i odsječna u ophođenju prema njemu, kao i da su u porodici često dešavale svađe između majke i babe. U razgovorima sa stručnim radnicima manifestovao je sposobnost kritičkog promišljanja i sagledavanja iskustava iz vlastitog djetinjstva i kako su se ta iskustva reflektovala na njegovo potonje psihosocijalno funkcionisanje. Navodi da je do određenih uvida došao kroz raniju saradnju s psihoterapeutom. Aktuelni odnos sa svojom majkom, Nikolo opisuje kao stabilan i funkcionalan.

Nikolo je po struci magistar restauracije. Duži period je poslovno angažovan kao član posade na jahti, pri čemu priroda njegovog zaposlenja podrazumijeva višemjesečna odsustva tokom nautičke sezone. Navodi da u aktuelnom radnom angažmanu, jahta u periodu od maja do decembra pretežno plovi van Crne Gore, dok je od decembra do maja mjeseca, uglavnom stacionirana na zimskom vezu, u marini X. U mjesecima tokom kojih je jahta stacionirana, on je koristi kao prostor za stanovanje. Za vrijeme posljednjeg boravka u Crnoj Gori, u prvoj polovini 2024. godine, pravni status je regulisao turističkim vizama, dok je ranijih godina imao dozvolu za privremeni boravak po osnovu zaposlenja. Napominje da mu posao koji radi obezbjeđuje finansijsku sigurnost, da ostvaruje stabilna primanja, čiji iznos znatno nadmašuje okvir prosječnih zarada u crnogorskom kontekstu.

Majka djeteta, Sanja, rođena je 1991. godine kao jedino dijete u braku svojih roditelja. Navodi da je rano izgubila oca, koji je preminuo kad je ona bila dijete predškolskog uzrasta. Nakon što je majka zasnovala drugi brak, odrastala je u porodici s majkom i očuhom unutar koje se osjećala prihvaćeno i podržano. Očuh i majka nijesu imali zajedničke djece. Ističe da je i poslije majčine smrti ostala u veoma bliskim odnosima s očuhom i da joj je on značajan izvor podrške.

Sanja je završila Fakultet za vizuelnu produkciju, ali nije imala profesionalne angažmane u struci. Zaposlena je u jednoj privatnoj kompaniji, gdje, po sopstvenom kazivanju, ostvaruje redovna mjesečna primanja u solidnom iznosu, tako da bez poteškoća uspijeva da zadovolji sve potrebe porodice.

Prilikom kućne posjete, stručni radnici centra su utvrdili da majka i dijete žive u zasebnoj stambenoj jedinici u okviru Sanjine porodične kuće, koja se nalazi na povoljnoj lokaciji, s dostupnim i pristupačnim resursima na nivou lokalne zajednice, važnim za nesmetano zadovoljavanje potreba djeteta predškolskog uzrasta. Raspolažu stambenim prostorom površine oko 90 m², koji je funkcionalno organizovan, adekvatno opremljen namještajem i pokućstvom, uredno održavan, prostran, dovoljno osvijetljen i prozračan. Maloljetna Elena ima svoju sobu, opremljenu uzrasno primjerenim namještajem, didaktičkim materijalima (slikovnice, bojanke, slagalice i dr.) i igračkama. Uslovi u kojima dijete s majkom boravi opserviraju se kao sigurno i podsticajno okruženje za rast i razvoj djeteta.

Opservacijom interakcije između majke i djeteta tokom kućne posjete zapaža se da Elena spontano

prilazi majci tražeći njenu podršku kad se u svojoj igri i istraživanju okoline susretne s nečim novim i nepoznatim, što trenutno ne uspijeva samostalno da razumije i riješi, da bi se nakon majčinog uključivanja i usmjeravanja ponovo udaljila i nastavila sa svojim aktivnostima. Prethodno opisano ponašanje upućuje na to da je dijete u odnosu s majkom uspostavilo siguran obrazac privrženosti.

PRIKAZ I ANALIZA PROBLEMA / POČINJENOG DJELA

Već duži vremenski period između Eleninih roditelja ne postoji funkcionalna komunikacija, u kojim okolnostima ne uspijevaju ostvariti ni minimalan nivo saradnje na planu roditeljstva, tako da izostaje neposredna i blagovremena razmjena relevantnih informacija o pitanjima koja bitno utiču na život djeteta, a koja se prije svega odnose na djetetovo obrazovanje, zdravlje, promjenu prebivališta i raspolaganje imovinom djeteta velike vrijednosti, a za čije rješavanje je propisano da roditelji odluke donose zajednički i sporazumno.

Roditelji, Nikolo i Sanja, tokom postupaka pred centrom za socijalni rad manifestovali su suprotstavljena gledišta u vezi s ostvarivanjem njihove međusobne komunikacije, prisustvom razmjene informacija o djetetu, sadržajem tih informacija, te načinom održavanja ličnih odnosa djeteta s ocem. Pri tome su oba roditelja ispoljavala jako nezadovoljstvo postojećim odnosima i situacijom, s tendencijom međusobnog optuživanja.

Pitanje odvijanja ličnih odnosa djeteta s roditeljem koji ne vrši roditeljstvo nalazi se u fokusu predmetnog parničnog postupka za izmjenu pravosnažne sudske presude Osnovnog suda u X, donijetom po osnovu sporazuma roditelja tokom 2021. godine, kojom je dijete povjereno majci na samostalno vršenje roditeljskog prava.

Postojećom presudom uređeno je da se viđanje maloljetne Elene s ocem ostvaruje jedanput sedmično, svakog petka poslije podne, u vremenskom intervalu od 17 do 19 časova, te da se ovi kontakti odvijaju na javnom mjestu ili u prostorijama centra za socijalni rad, u prisustvu i vidokrugu majke. Napominjemo da ovaj organ starateljstva nije bio informisan i uključen u postupak prilikom donošenja prethodno navedene presude.

Otac se tokom avgusta 2024. godine, posredstvom svog punomoćnika, obratio ovom centru za socijalni rad, navodeći da zbog njegovog boravka u inostranstvu koji traje od maja 2024. godine nije bio u mogućnosti da ostvaruje neposredne kontakte s kćerkom Elenom, a da majka djeteta odbija da mu omogući odvijanje kontakata putem video poziva, kao i da su mu uskraćene osnovne informacije o zdravlju, razvoju i sveukupnom funkcionisanju djeteta. Tražio je pomoć centra radi prevazilaženja nastale situacije, te predložio da centar majci djeteta uvede mjeru nadzora nad vršenjem roditeljskog prava.

S druge strane, majka Sanja je tokom razgovora sa stručnim licima izrazila izričito protivljenje da se model kontaktiranja djeteta s ocem proširi omogućavanjem video-poziva. Naglasila je da postoje dugogodišnji problemi na planu odnosa s bivšim suprugom, kao i da svaka komunikacija s njim predstavlja izvor stresa za nju, pobuđujući osjećaj uznemirenosti, nesigurnosti, strepnje i straha za ličnu bezbjednost, kao i bezbjednost djeteta. Izrazila je čvrst stav da bi proširivanje modela kontaktiranja djeteta s ocem, doprinijelo produžavanju konflikata između nje i bivšeg supruga, te predstavljalo ozbiljan rizik za ponovnu eskalaciju istih, što bi se nepovoljno reflektovalo i na sigurnost djeteta, zaključujući da to nikako nije i ne može biti u najboljem interesu djeteta.

U izjavama koje je majka Sanja davala pred ovim organom u kontekstu aktuelnog postupka za izmjenu postojeće presude u dijelu održavanja ličnih odnosa djeteta s ocem, kao i tokom prethodne saradnje sa centrom u okviru prikupljanja podataka za potrebe postupka za lišavanje roditeljskog prava oca, pokrenutog po njenom prijedlogu, izražene su sumnje u namjere i motive bivšeg supruga.

U svojoj izjavi od 26. 8. 2024. godine, datoj povodom postupka izmjene odluke, Sanja se izjasnila na sljedeći način:

U toku je sudski postupak lišenja roditeljskog prava Kaščelan Nikola, koji sam pokrenula prije nego što je pokrenut ovaj postupak za izmjenu sudske odluke. U pogledu kontakta, želim da se kontakt nastavi onako kako je do sada bio definisan sudskom odlukom. Dijete ima tri i po godine i u uzrastu je kad upija sve oko sebe, a Nikolo je u prošlosti bio i nasilan i uznemiravao me putem video poziva, a bila mu je izrečena i mjera zaštite na Sudu za prekršaje u X. Takođe, više puta sam ga prijavljivala Odjeljenju bezbjednosti X, što nije rezultiralo krivičnom prijavom ni kad je dolazio na moju kućnu adresu i uznemiravao me. Osim toga, uznemiravao me je u toku ranijeg viđanja s djetetom na javnim mjestima, a za vrijeme trajanja sudskog postupka za razvod braka je mojim bližnjima slao poruke tražeći da se pomirimo, dok je mojoj advokatici prije ročišta koje je bilo zakazano na sudu slao mejl da se sretnemo i da on plati za sve greške koje je napravio, što jasno pokazuje njegove tendencije, a to je da bi i video poziv kao vid kontakta bivao korišćen kako bi uznemiravao mene, a samim tim unosio takvu atmosferu, negativnost i strah u djetetov život.“

U naknadnom elektronskom podnesku, majka je dodala:

Tokom trajanja braka ja sam bila njegova žrtva, jer me fizički napadao, zadavao mi udarce šakama, dok sam bila u drugom stanju na mene je nasrtao nožem [...] lomio je stvari po kući, upućivao mi ozbiljne prijetnje da će mi uništiti život, tukao je mog psa. Njegovo agresivno ponašanje se nastavilo i nakon što se Elena rodila i to u njenom prisustvu [...] Nikolo se ne može pomiriti sa činjenicom da nas dvoje više nismo zajedno, uhodio me je i proganjao [...] Elena je samo spona između njega i mene i koristi je kako bi sa mnom bio u kontaktu. Smatram da je opasan po nas obje i da je u stanju da ostvari svoje prijetnje da će meni uništiti život i da će Elenu natjerati da pati do kraja života. Njegove namjere da dijete vidi više, krajnje su neiskrene, perfidne...

U Sanjinoj izjavi od 6. 3. 2024. godine, datoj za potrebe prethodnog postupka, po pitanju ostvarivanja komunikacije s bivšim suprugom radi razmjenjivanja informacija o djetetu, te odvijanju kontakata između oca i djeteta, stoji:

Uzrok izostanka mog direktnog kontakta s Nikolom je njegova nepredvidivost i psihička nestabilnost, što je prethodno dovodilo do nasilja usmjerenog ka meni. Smatram da je psihički nestabilan, da ima udružene poremećaje, umišlja da se ljudi urote protiv njega i da mu žele učiniti nažao, zbog čega ga doživljavam kao tempiranu bombu [...] Smatram da Nikolo nema stabilnost koju normalan čovjek ima, da u situacijama stresa nije funkcionalan, bilo da se dešavaju na poslu ili u privatnom životu, te da stoga ne može funkcionalno ni da vrši roditeljstvo, zbog čega sam i pokrenula postupak lišenja roditeljskog prava. Više puta pokušavao je psihoterapiju, svojevremeno smo i zajedno išli na porodičnu terapiju. Smatram da mu treba psihijatrijska zaštita. [...] Dosadašnji kontakti djeteta s ocem realizovani su pretežno na igralištu, uvijek u prisustvu trećeg lica, nekog od mojih srodnika ili prijatelja, koja su Eleni poznata i u koje ima povjerenje, kako bi se uvijek osjećala sigurno i bezbjedno. Napominjem i da su mi moji prijatelji, odnosno srodnici, koji su učestvovali u viđanju, davali povratne informacije o toku kontakata i da se dešavalo da čujem da otac nije u stanju da prepozna i adekvatno reaguje u okolnostima kad se dijete osjeti nelagodno i uplašeno, da ne umije da je zaštiti i pruži joj utjehu.

U momentu sačinjavanja ovog nalaza, prethodni postupak, koji je majka pokrenula početkom 2024. godine, još uvijek je u toku. U cilju prikupljanja podataka o odnosu između oca i djeteta, te procjene očevih roditeljskih kapaciteta, za potrebe tog postupka, tokom aprila 2024. godine organizovani su kontakti oca s djetetom u kontrolisanim uslovima (dva kontakta), koji su se realizovali u prostorijama centra za socijalni rad, uz opservaciju i facilitaciju od strane stručnih radnika. Majka se saglasila s realizacijom ovih kontakata u prostorijama centra pod uslovom da i prilikom njihovog odvijanja dijete bude u pratnji trećeg lica. Kontakti u centru ponuđeni su i organizovani nezavisno od postojeće presude, koja nije bila obavezujuća u tom domenu, a presudom precizirani termini za održavanje susreta između oca i djeteta su izvan okvira radnog vremena centra. Posljednji kontrolisani kontakt djeteta s ocem ostvaren je 26. 4. 2024. godine, kojom prilikom su stručni radnici centra istovremeno realizovali i posljednji neposredni razgovor s ocem djeteta. Nakon toga, otac je zbog poslovnog aranžmana morao da ode van Crne Gore, a njegovo odsustvo traje i u momentu sprovođenja

predmetnog postupka. Nakon očevog odlaska iz X, od maja tekuće godine, nije mu omogućeno da ostvaruje kontakte s djetetom posredstvom savremene tehnologije. Majka je odbila posredovanje koje je centar ponudio postupajući po očevom zahtjevu iz avgusta 2024. godine, potvrđujući da je onemogućila kontaktiranje od strane Nikola putem aplikacija koje oboje koriste, mejla, telefona i dr.

Prilikom realizacije kontrolisanih kontakata, stručni radnici centra zapažaju da maloljetna Elena prihvata komunikaciju s ocem, bez manifestacija nelagodnosti i straha. Tokom susreta djevojčica samostalno inicira uključivanje oca u igru skrivalice, kao i u igre s igračkama, dijeli s njim svoje bombone i sl. Na podsticanje od strane stručnih radnika, pravilno izgovara očevo ime i obraća mu se oslovljavajući ga sa tata, pozdravlja se s ocem pri odlasku. Povremeno pogledom traži osobu koja ju je dovela, provjerava da li je i dalje prisutna, te ukoliko uvidi da ta osoba više nije u prostoriji i sama napušta prostoriju. Tokom zajedničkog vremena s djetetom u prostorijama centra otac pretežno sjedi, posmatra kćerku, smješka joj se, odaziva se na njene pozive da se uključi u igru, ali je sam rijetko i nevjesto inicira. Razgovor s Elenom vodi ili na italijanskom jeziku ili koristeći jednostavne jezičke konstrukcije na crnogorskom jeziku, poput „Elena vidi, evo, hajde...“, imenuje pojedine životinje. Ton njegovog glasa je pri tome visok, zvuči „piskavo“, uz dodatak tepajućih nijansi, što ostavlja utisak kao da komunicira s djetetom mlađeg uzrasta u odnosu na kćerkine trenutne godine. U očevom ophođenju prema djetetu primjećuje se izvjesna nesigurnost, oklijevanje da inicira aktivnosti s djetetom, nedovoljno spontanosti i neposrednosti, kom utisku posebno doprinosi izostanak fizičkog kontakta s djetetom kroz gestove ljubavi (zagrljaj, milovanje i dr.).

U periodu od januara do marta 2024. godine stručni radnici centra intenzivno su radili s oba roditelja u cilju posredovanja, unapređenja komunikacije, razmjene informacija o djetetu i podrške ostvarivanju kontakata između oca i maloljetne Elene. Uprkos višekratnim razgovorima i pruženoj stručnoj podršci, nije došlo do bitnijeg pomaka ka uspostavljanju saradnje između roditelja.

Tokom razgovora sa stručnim radnicima centra, otac Nikolo je pokazao razumijevanje spram izražene zabrinutosti majke da bi on eventualno mogao odvesti dijete u Italiju ili negdje drugo, van Crne Gore. Negirao je takve namjere, ističući da je *svjestan da je Eleni ovdje dobro* i da ne bi mijenjao životno okruženje djeteta tokom perioda odrastanja. Ovakav stav obrazlaže pozivajući se na česte promjene mjesta boravka i okruženja kojima je bio izložen tokom svog djetinjstva, što je za njega predstavljalo izvor neprijatnosti, nesigurnosti i stresa, te naglašava važnost da se djetetu obezbijedi kontinuitet odrastanja u poznatoj sredini. Iskazivao je zainteresovanost za ostvarivanje i unapređenje odnosa s kćerkom Elenom, iznoseći planove o različitim aktivnostima koje bi želio i mogao realizovati s djetetom, pokazujući interesovanje za Elenin razvoj, obrazovanje i svakodnevno funkcionisanje i raspitujući se o mogućnosti da se proširi model kontaktiranja kako bi se mogao aktivnije uključiti u život djeteta i u njemu učestvovati.

U decembru 2023. godine, majka Sanja je obavijestila centar da je Odjeljenju bezbjednosti X podnijela prijavu zbog dolaska bivšeg supruga na njenu kućnu adresu, a što je kod nje izazvalo doživljaj uznemirenosti i straha. Uvažavajući Sanjinu zabrinutost, stručni radnici centra su joj pružili psihosocijalnu podršku i uz njenu punu participaciju sačinili sigurnosni plan.

Tokom novembra 2022. godine, otac Nikolo je tražio posredovanje ovog centra radi ostvarivanja kontakata s djetetom. U istom periodu evidentirano je da se majka Sanja obraćala Odjeljenju bezbjednosti X izražavajući osjećaj nelagodnosti, uznemirenosti i straha za ličnu bezbjednost zbog bivšeg supruga, koju prijavu je prema informacijama dobijenim u komunikaciji stručnih radnika s postupajućim inspektorom, tužilaštvo odbacilo. Prilikom razgovora sa stručnim radnicima, Nikolo je naveo da je u odnosima između njega i bivše supruge tokom prethodne godine, u jednom periodu došlo do poboljšanja, da je Sanja tada imala zdravstvene probleme koji su zahtijevali intenzivno liječenje i da je tokom trajanja te situacije češće kontaktirao kako s njom, tako i s djetetom.

Prvi kontakt s porodicom Kaščelan ovaj centar je imao još početkom 2021. godine, kad je postupano po saznanju o nasilju u porodici. U postupku koji se vodio pred Sudom za prekršaje u X, Sanja je prepoznata kao žrtva nasilja u porodici, a Nikolu je izrečena mjera upozorenja – opomena i zaštitna mjera udaljenja iz stana. Nakon toga supružnici su se, tokom iste godine, sporazumno razveli.

Iz dostupnih podataka o ostvarivanju kontakata između oca i maloljetne Elene tokom prethodnog perioda proizilazi da se ovi kontakti nijesu u potpunosti odvijali na način utvrđen postojećom, pravosnažnom presudom. Presuda je ispoštovana u pogledu mjesta održavanja kontakata, koji su najčešće bili realizovani na dječjim igralištima, pri čemu dijete nije bilo u prisustvu i vidokrugu majke kako stoji u presudi, već u pratnji trećih lica, članova majčine porodice ili bliskih prijatelja, poznatih djetetu. Majka takvu praksu obrazlaže zabrinutošću za sopstvenu bezbjednost u situacijama kad se nalazi u blizini bivšeg supruža, te potrebom da djetetu tokom susreta s ocem obezbijedi osjećaj sigurnosti i emocionalne stabilnosti kroz prisustvo treće osobe kojoj dijete vjeruje.

PROCJENA RIZIKA / NAJBOLJEG INTERESA

Analizom cjelokupne porodične situacije, procjenjuje se da osnovni problem proizilazi iz dugotrajnih, visokokonfliktnih odnosa između roditelja maloljetne Elene, koji su obilježeni doživljajem međusobnog nepovjerenja i izostankom, makar minimalnog, dogovaranja i saradnje na planu roditeljstva, što se direktno reflektuje na organizaciju i realizaciju roditeljskih prava i obaveza, kao i na ostvarivanje kontinuiteta kontakata između djeteta i oca.

Prilikom procjene najboljeg interesa djeteta važno je imati u vidu da postojećom sudskom presudom nijesu u dovoljnoj mjeri obuhvaćene specifične okolnosti i porodična dinamika, što se posebno odnosi na činjenicu da otac usljed prirode svog profesionalnog angažmana znatan dio godine boravi van Crne Gore, te da objektivno nije u mogućnosti da ostvaruje neposredne kontakte s djetetom tokom tih perioda. Navedena presuda ne precizira način organizovanja i realizovanja kontakata između djeteta i oca tokom očevog odsustva, a s obzirom na to da nema naznaka da će se životne okolnosti oca u skorijem periodu značajnije mijenjati, preciziranjem modela ostvarivanja kontakata s djetetom tokom njegovih boravaka u inostranstvu obezbjedili bi se elementarni preduslovi za uspostavljanje kontinuiteta u odnosima s djetetom, što je nedostajalo u proteklom periodu.

Opservacijom kontakata oca i djeteta u prostorijama centra, procijenjeno je da njihovom odnosu nedostaje prisnost, da nije dostignut nivo emocionalne bliskosti i međusobne privrženosti koji bi se očekivano uspostavio u odnosu roditelja i djeteta u okolnostima kontinuiranog zajedničkog života i svakodnevnih interakcija. Međutim, od Eleninog najranijeg uzrasta, otac je samo periodično bio u mogućnosti da održava neposredne kontakte s kćerkom, i to u kontekstu koji ne pruža dovoljno „prostora“ za produbljivanje odnosa, što je uz duže periode tokom kojih je izostajala bilo kakva komunikacija s djetetom dodatno produbilo diskontinuitet i otežalo stabilno međusobno povezivanje.

Tokom kontakata u Centru maloljetna Elena je prihvatila oca, adekvatno ga identifikovala i oslovljavala kao tatu, spontano ga uključivala u pojedine aktivnosti i igru, te nijesu registrovane reakcije djeteta koje bi ukazivale na uznemirenost, strah, izbjegavanje, kao ni na tendenciju odbacivanja oca pod eventualnim uticajem majke ili trećih lica. S druge strane, u očevom pristupu djetetu prilikom ovih kontakata uočeno je da otac pokazuje izvjesnu nesigurnost, da mu nedostaju spontanost i inventivnost, te da je nedovoljno vješt u vođenju komunikacije sa ćerkom na način koji bi bio prilagođen njenom uzrastu. Kao ključni otežavajući faktor prepoznata je jezička barijera, imajući u vidu da je crnogorski jezik primarni jezik komunikacije djeteta, dok je očeva poznavanje istog na minimalnom nivou.

Na aktuelnom uzrastu djeteta jezička barijera, uz percipirani nedostatak spontanosti i inventivnosti kod oca koje bi donekle mogle doprinijeti prevladavanju ograničenja u verbalnoj komunikaciji kroz bogatiju igru i razmjenu na neverbalnom planu, otežavajući su faktori za (re)uspostavljanje odnosa otac – dijete i njihovo kvalitetnije povezivanje. U trenutku sačinjavanja ove procjene, centar za socijalni rad ne raspolaže podatkom o tome da li je otac tokom proteklih mjeseci (od maja do septembra) u većoj mjeri ovladao crnogorskim jezikom, a što bi predstavljalo osnovni preduslov za „otvorenije“ definisanje modela ostvarivanja ličnih odnosa između njega i djeteta, koji bi uključio viđanje s djetetom bez prisustva trećih lica i višednevne boravke djeteta kod oca.

Procjenjuje se da u aktuelnom momentu između Elene i oca postoji osnov za razvijanje i unapređenje njihovog odnosa, ali da to, pored očevog boljeg ovladavanja crnogorskim jezikom, zahtijeva uspostavljanje kontinuiteta kontakata, postepeno jačanje emocionalne razmjene i povezanosti, izgradnju međusobnog povjerenja, kao i dodatno osnaživanje očevih roditeljskih vještina kroz psihosocijalnu podršku, uključujući savjetodavni i edukativni rad fokusiran na senzibilizaciju oca za razvojne potrebe djeteta.

Iz navedenih razloga, ovaj organ starateljstva cijeni da je, u cilju zaštite najboljeg interesa maloljetne Elene prioritetno pitanje precizno definisanje i uređenje načina ostvarivanja kontakata između nje i oca tokom perioda kad otac nije u Crnoj Gori, kako bi se obezbijedio kontinuitet odnosa, smanjio prostor za nesporazume između roditelja i omogućilo dosljedno ostvarivanje roditeljskih prava i obaveza oba roditelja.

U pogledu ostvarivanja direktnog kontakta, najboljim interesom djeteta može se smatrati redovan kontakt s ocem, pod uslovom da bezbjednost i sigurnost djeteta nijesu u riziku, što je u trenutnim okolnostima moguće postići samo uz prisustvo trećeg lica koje je djetetu dobro poznato i u koje ima povjerenje, zbog prethodno navedenih razloga. Procjenjujemo da bi kontakti djeteta s ocem trebali da budu učestaliji, te da bi se kroz višekratne kontakte u kraćem trajanju podstakao razvoj djetetovog doživljaja poznatosti i sigurnosti u odnosu s ocem, što je preduslov za građenje snažnijih emocionalnih veza. Mogućnosti za produbljivanje odnosa između oca i djeteta, imajući u vidu uzrast na kome se dijete trenutno nalazi i djetetovo okruženje, u velikoj mjeri su u vezi s očevim ovladavanjem crnogorskim jezikom, dok bi u daljem toku razvoja i odrastanja djeteta upoznavanje s italijanskim jezikom i kulturom predstavljalo značajno područje za prihvatanje, razvijanje i integrisanje različitih determinanti ličnog identiteta. U ovom trenutku, za dijete je primarno da u situacijama kad je s ocem može nesmetano da mu komunicira svoje potrebe i da je otac razumije, bez nužnog učešća i posredovanja trećih lica.

Uvažavajući razvojne potrebe maloljetne Elene, njen uzrast, postojeći kvalitet odnosa s ocem, kao i činjenicu da nije izvršena neposredna procjena aktuelnih stambenih uslova oca, ovaj organ starateljstva procjenjuje da se u ovom trenutku nijesu stekli uslovi za donošenje dugoročne odluke, koja bi obuhvatila i regulisala samostalne boravke djeteta kod oca, uključujući višednevne kontakte s noćenjem. U najboljem interesu maloljetne Elene je postepeno unapređenje odnosa s ocem kroz uspostavljanje redovnih i predvidivih kontakata, uz jasno definisan način kontaktiranja tokom perioda očevog boravka u inostranstvu, te postepeno proširivanje direktnih kontakata u skladu s razvojem njihovog međusobnog odnosa, uzrastom djeteta i budućim procjenama roditeljskih kapaciteta, te uslova za boravak djeteta kod oca.

ZAKLJUČAK I PREPORUKA

Prilikom izvođenja zaključka i davanja preporuka u ovom postupku, stručni tim centra posebno je imao u vidu kontekst aktuelne situacije koji se odnosi na:

- Postupak lišenja roditeljskog prava oca Nikola koji je u toku, a isti je pokrenula majka Sanja pozivajući se na odsustvo očeve brige o djetetu, prethodno nasilno ponašanje u prisustvu djeteta, nesposobnost oca da prepozna i zadovolji potrebe djeteta, kao i probleme u domenu njegovog psihičkog zdravlja, zbog čega je tražila i vještačenje od strane vještaka psihijatrijske struke.
- Tokom vođenja ovog postupka otac, Kašćelan Nikolo nalazio se u inostranstvu, te nije bilo moguće sprovođenje cjelokupne procjene, prije svega utvrđivanje uslova u kojima imenovani boravi. Nije izvjesno koliko dugo će aktuelni radni angažman i ritam života oca trajati (boravak u Crnoj Gori u periodu od decembra do maja i boravak u inostranstvu usljed radnog angažovanja u periodu od maja do decembra), ali osnovano je pretpostaviti da će on i u doglednoj budućnosti raditi na poslovima koji podrazumijevaju duža odsustvovanja iz države.

Cijeneći razvojne potrebe maloljetne Elene, njen uzrast, kvalitet dosadašnjeg odnosa s ocem, kao i potrebu za očuvanjem i unapređenjem njihovog odnosa, stručni tim centra smatra da je u najboljem interesu djeteta da se do okončanja postupka lišenja roditeljskog prava odnosi između oca i djeteta uredi privremenom mjerom. Ova mjera trebalo bi da obuhvati kako neposredne kontakte tokom očevog boravka u Crnoj Gori, tako i kontakte putem video poziva za vrijeme njegovog odsustva iz zemlje. Imajući u vidu visok nivo konflikta između roditelja i teškoće u njihovoj međusobnoj komunikaciji, važno je precizno propisati termine u kojima se majka obavezuje da obezbjedi mogućnost kontaktiranja djeteta s ocem, odnosno definisati dane, vrijeme i način ostvarivanja video kontakata kako bi se smanjio prostor za nesporazume i osigurao kontinuitet odnosa između oca i djeteta. Navedeno bi pružilo i osnov za praćenje vršenja roditeljstva od strane oba roditelja i eventualno uvođenje mjera zaštite interesa djeteta ukoliko se procijeni da su isti ugroženi.

Po mišljenju stručnog tima centra, opravdano je odrediti najmanje dva termina sedmično s preciziranim vremenskim okvirima, u okviru kojih bi ocu bilo omogućeno da kontaktira s djetetom, a da se trajanje same komunikacije prilagođava uzrastu, interesovanjima i trenutnom raspoloženju djeteta. Majka, kojoj je dijete povjereno, dužna je da blagovremeno pripremi dijete za kontakte i da ga motiviše za učešće. Takođe, smatramo važnim da model kontaktiranja uključi i kontakte tokom svih važnih datuma (rođendan djeteta, državni i vjerski praznici i dr.). U trenutnim okolnostima čini se opravdanim da se i ovi kontakti ostvaruju uz uključivanje treće osobe poznate djetetu prvenstveno zbog očevog nedovoljnog poznavanja jezika djeteta i slabijih komunikacijskih vještina.

Kad je riječ o neposrednim kontaktima, raspoloživi podaci upućuju na potrebu osnaživanja očevih roditeljskih kompetencija, naročito u oblasti komunikacije s djetetom predškolskog uzrasta, razumijevanja emocija djeteta, te izgrađivanja proaktivnijeg pristupa u interakciji s djetetom, što bi uz ovladavanje crnogorskim jezikom, obezbjedilo uslove da se ovi kontakti ostvaruju bez uključivanja trećeg lica.

Aktuelno, preporučujemo ostvarivanje češćih kontakata između oca i djeteta u kraćem trajanju (najmanje dva termina sedmično u trajanju od dva sata), kako bi se kod djeteta razvio osjećaj poznatosti i sigurnosti, kao preduslov za građenje snažnijih emocionalnih veza.

Imajući u vidu uzrast djeteta, postojeći kvalitet odnosa s ocem, nemogućnost procjene aktuelnih uslova za boravak djeteta kod njega, kao i potrebu daljeg razvoja njihove međusobne povezanosti i povjerenja, organ starateljstva u ovom trenutku ne nalazi dovoljno stručnih osnova za preporuku samostalnih višednevnih kontakata s noćenjem niti dužeg boravka maloljetne Elene kod oca.

U cilju razvijanja očevih roditeljskih vještina preporučujemo uključivanje u savjetovalište za roditelje, izučavanje pedagoške literature, upoznavanje razvojne mape i aktivnosti prikladnih za uzrast djeteta.

U _____,

datum ____/____/____

Za organ starateljstva

(ime i prezime, zanimanje, radno mjesto i potpis stručnog radnika)

Centar za socijalni rad

Broj: _____

Datum: _____ godine

Registarski br. _____

NALAZ I MIŠLJENJE VODITELJA SLUČAJA / ORGANA STARATELJSTVA

LIČNI PODACI	
Prezime, ime roditelja i ime: _____	
Pol	☒ M ☒ Ž Datum rođenja: _____
Naziv ☒ suda ☒ tužilaštva ☒ drugog organa / ustanove	
Zahtjev br. _____ od ____/____/____;	
PODACI O POSTUPKU	
Naziv suda: Osnovni sud u X Zahtjev br. NN od 19. 7. 2024. godine	
Postupak u kojem se daje nalaz i mišljenje Vanparnični postupak za preispitivanje poslovne sposobnosti	
Razlog pisanja nalaza i mišljenja Pokretnje postupka po službenoj dužnosti usljed uočenih promjena u psiho-socijalnom funkcionisanju korisnice koja je lišena poslovne sposobnosti	

IZVOR PODATAKA I METODE PROCJENE

Praćenje prilika i okolnosti u kojima korisnica živi

Obilasci porodice

Razgovori s Milenom Stanić

Razgovori sa sinom Mirkom

Razgovori sa sinom Slavenom

Rješenje Osnovnog suda kojim je Milena Stanić potpuno lišena poslovne sposobnosti

Rješenje centra za socijalni rad o stavljanju Milene Stanić pod starateljstvo sina Mirka

Rješenje centra za socijalni rad o razrješenju staratelja, sina Mirka

Rješenje centra za socijalni rad o imenovanju stručne radnice centra za socijalni rad za starateljku

Medicinska dokumentacija

Razmjena informacija s psihijatricom iz Centra za mentalno zdravlje

Opservacija

Analiza predmetne dokumentacije

PODACI O KORISNIKU

Milena Stanić, trenutno u starosnoj dobi od 75 godina, rođena je 12. 11. 1950. godine u Hrvatskoj, u mjestu Obzovac, od oca Dragana i majke Ane. Odrastala je u višečlanoj porodici koju su činili roditelji i sedmero djece. Tokom djetinjstva doživjela je traumatičnu situaciju kad ju je napao pijetao kojom prilikom je izgubila desno oko. Milena je završila srednju školu. U bračnoj zajednici s Radovanom

Stanićem, koji je preminuo 2011. godine, rođeno je dvoje djece, sinovi Mirko i Slaven. Kratko vrijeme porodica je živjela u Hrvatskoj, da bi se sredinom 70-ih godina prošlog vijeka preselili u Crnu Goru. Milena je jedno vrijeme radila kao daktilografkinja, a kasnije kao službenica za bolovanja u velikoj državnoj fabrici, gdje se i penzionisala prije dostizanja životne dobi propisane za ostvarivanje starosne penzije. Narušenog je zdravlja, duži niz godina je liječena od visokog pritiska i glaukoma, ali bolest se komplikovala tako da je prije nekoliko godina u potpunosti izgubila vid. U izvještaju Specijalističke oftalmološke ordinacije „Vid“ od 24. 5. 2021. godine navodi se da „pacijentkinja nema desno oko, a da je na lijevom oku nastupilo sljepilo 100%“. Suočavajući se s progresivnim gubitkom vida, Milena se u jednom trenutku osjetila psihološki destabilizovano i obratila se za pomoć Centru za mentalno zdravlje pri matičnom Domu zdravlja. Prvi pregled realizovan je u 2018. godini, kad je u izvještaju konstatovano „da je u posljednjih godinu dana tužna, bezvoljna, da puno spava i da se osjeća umorno“ i postavljena dijagnoza F32 (depresivna epizoda), te joj je propisana medikamentna terapija. Nakon toga Milena nije odlazila na kontrolne psihijatrijske preglede sve do 2021. godine, kad se i njen sin Mirko uključio u „rješavanje problema“.

Aktuelno Milena odaje utisak osobe koja se brine o sebi, urednog je izgleda i prijatne spoljašnosti. U kontaktu sa stručnim radnicima centra za socijalni rad je saradljiva, otvorena, direktna i jasna u izražavanju svojih potreba, srdačna, spremna da se našali. Drži do zajedničkih planova i ispoštuje dogovore sa stručnim radnicima. Izgradila je odnos povjerenja sa starateljom po službenoj dužnosti u čijem prisustvu svakog mjeseca podiže penziju, kojom potom samostalno raspolaže, uspijevajući da podmiri sve mjesečne troškove i zadovolji svoje potrebe.

PODACI O PORODICI

Porodica Stanić živi u porodičnoj kući, lociranoj u velikom, urbanom gradskom naselju, gdje postoje svi infrastrukturni elementi i mreža resursa neophodnih za udoban svakodnevni život. Kuća je opremljena potrebnim pokućstvom i posjeduje adekvatne uslove za život.

Milena živi u dijelu porodične kuće sa sinom Slavenom, dok sin Mirko s vanbračnom suprugom i njihovom ćerkom, djetetom na uzrastu od 10 godina, živi u zasebnoj stambenoj jedinici u sklopu kuće.

Sin Mirko, rođen 1974. godine u Hrvatskoj, po zanimanju je saobraćajni tehničar. Bavio se različitim privatnim poslovima van svoje struke, a trenutno povremeno pruža frizerske usluge u kućnim uslovima. Mirko i njegova porodica su duži niz godina živjeli u Srbiji, da bi se tokom 2021. godine zajedno vratili u Crnu Goru i organizovali život u okviru porodične kuće. Mirkova vanbračna supruga, po struci je ljekar specijalista urgentne medicine, zaposlena u Zavodu za hitnu medicinsku pomoć.

Sin Slaven, rođen 1976. godine u Crnoj Gori, po zanimanju je mašinski tehničar, koji se od rane mladosti borio s izazovima korišćenja psihoaktivnih supstanci. Nije oženjen i nema djece. Trenutno je na programu metadonske terapije. Po osnovu narušenog zdravstvenog stanja ostvario je pravo na porodičnu penziju nakon očeve smrti.

Od članova Milenine porodice porijekla sada su živi jedan brat i dvije sestre, od kojih je jedna od sestara, Ružica, bliznakinja s Milenom. U mlađim godinama su se međusobno posjećivali, ali to više nijesu u mogućnosti zbog odmakle starosne dobi i udaljenosti mjesta življenja, budući da srodnici žive u Vojvodini.

Milenini odnosi sa sinom Slavenom obojeni su doživljajem obostranog prihvatanja i međusobnog razumijevanja, dok su odnosi sa sinom Mirkom u jednom periodu bili naglašeno konfliktni, a sada su distancirani. Članovi Mirkove porodice nijesu pokazivali inicijativu da uspostave prisnije odnose s babom Milenom i od početka su se ponašali nezainteresovano i držali su se po strani.

Mirko svog mlađeg brata Slavena opisuje kao „kolateralnu štetu“ dugotrajno poremećenih i naglašeno konfliktnih odnosa između njihovih roditelja, ističući da se brat odao lošem društvu i porocima zbog

izostanka adekvatne roditeljske brige i vaspitanja.

PRIKAZ I ANALIZA PROBLEMA / POČINJENOG DJELA

Nakon završetka hospitalnog liječenja u ZU Specijalnoj bolnici za psihijatriju „Dobrota“ u Kotoru, Milena se vratila svojoj kući i nastavila da živi sa sinom Slavenom. U periodu poslije otpusta iz bolnice uredno je vođena na kontrolne preglede u Centar za mentalno zdravlje. U izvještaju ljekara specijaliste psihijatra, sačinjenog u martu 2025. godine, konstatuje se da se kod Milene ne registruje psihotična fenomenologija i navodi dijagnozu F32. Isto je bilo konstatovano i u izvještaju s prethodnog kontrolnog pregleda, realizovanog tokom avgusta 2024. godine, u kojem je još napomenuto da nije uzimala propisanu terapiju, da aktuelno odaje utisak očuvanih psihičkih funkcija, te data preporuka da je potrebno preispitati odluku o lišenju poslovne sposobnosti.

Milena je, po otpuštanju iz bolnice, u razgovoru sa stručnim radnicima centra verbalizovala da je na nagovor sina Mirka predstavljala svoje stanje gorim nego što stvarno jeste, kako bi bila lišena poslovne sposobnosti i stavljena pod njegovo starateljstvo, a sve u cilju dobijanja novčane nadoknade.

Do Mileninog upućivanja na hospitalni tretman došlo je nakon učestalih prijava nasilja u porodici koje je Centru bezbjednosti podnosio njen sin Mirko, koji je navodio da se majka ponaša razdražljivo i agresivno, da viče, prijeti i gađa stvarima. Milena je hospitalizovana po sudskom nalogu. Pažljivo razmatrajući sve okolnosti, Centar za socijalni rad je kao nadležni organ starateljstva donio odluku da se Mirko razriješi dužnosti staratelja, a potom je za Mileninu starateljku imenovana stručna radnica centra.

U prethodnom periodu, Milena je rješenjem osnovnog suda Rs. br. NN od 28. 7. 2022. godine potpuno lišena poslovne sposobnosti, a potom joj je rješenjem centra za socijalni rad za staratelja postavljen sin Mirko. U izvještaju vještaka medicinske struke, datom na ročištu glavne rasprave u postupku oduzimanja poslovne sposobnosti, u bitnom se navodi da zbog fizičkog hendikepa, odnosno sljepila, te usljed postojanja duševne bolesti s psihotičnim ispoljavanjem, klinički bliže označene kao neorganska psihoza, koja bolest je hroničnog toka i trajne prirode (F 29), Milena nije sposobna da se brine o sebi i da štiti svoja prava i interese, da usljed prisustva psihopatologije u vidu sumanutih ideja i halucinacija, nije u stanju, niti će to biti u budućnosti, da shvati smisao i posljedice pravnih radnji kao što su potpisivanje ugovora o doživotnom izdržavanju, ugovora o poklonu, ostavljanje testamenta, ni bilo kakve pravne radnje. Iz heteroanamnestičkih podataka koje je Mirko saopštavao u kontekstu ovih postupaka proizilazi da je njegova majka Milena imala višestruke i dugotrajne zdravstvene probleme, od gubitka desnog oka u periodu djetinjstva, preko sve složenijih problema s vidom u kasnijem životnom periodu, koji su rezultirali potpunim sljepilom konstatovanim 2021. godine, kao i da je praktično oduvijek imala psihičke teškoće, te da on pamti njene depresivne faze. Kako proizilazi iz medicinske dokumentacije Milena je prvi put pregledana u Centru za mentalno zdravlje doma zdravlja tokom 2018. godine zbog osjećaja tuge, bezvoljnosti, umora i potrebe da ne ustaje iz kreveta, kad joj je uspostavljena dijagnoza F32 (depresivne epizode) i propisana medikamentna terapija. Ponovni pregled u Centru za mentalno zdravlje realizovan je nakon više od tri godine, kad se u izvještaju konstatuje da je u međuvremenu potpuno izgubila vid kao i da joj se u prethodnih godinu dana dešavalo da čuje nepoznate ljude kako je pozivaju, prijetu i govore da će je ubiti, da vjeruje da joj je majka živa i da bi htjela da ide kod nje, da je uznemirena, anksiozna i da nema volje za životom. Prilikom kontrolnog pregleda, realizovanog nekoliko mjeseci kasnije, u izvještaju Centra za mentalno zdravlje konstatuje se da nema glasova, da ima uredan san, zna da joj je majka preminula, a da joj se crne misli javljaju samo kad razmišlja o gubitku vida i budućem funkcionisanju.

PROCJENA RIZIKA / NAJBOLJEG INTERESA

Milena, trenutno u starosnoj dobi od 75 godina, tokom osnovnoškolskog perioda preživjela je traumatsku situaciju kad ju je napao pijetao, kojom prilikom je zadobila tešku povredu desnog oka, koje je moralo biti hirurški odstranjeno. Uprkos tome, Milena je uredno završila osnovnu i srednju školu, a potom ostvarila stabilno zaposlenje i zasnova porodice, što upućuje na posjedovanje dobrih psiholoških kapaciteta i korišćenje konstruktivnih mehanizama u odgovaranju na životne zadatke i izazove. Nedovoljno su pouzdani podaci o istoriji Mileninih teškoća na planu mentalnog zdravlja u periodu prije 2018. godine, kada se prvi put dokumentuje njena posjeta psihijatru u Centru za mentalno zdravlje, kojom prilikom joj je uspostavljena dijagnoza F32 i propisana medikamentna terapija. Nakon gubitka supruga Radovana, Milena i sin Slaven su uglavnom bili upućeni jedno na drugo i razmjenjivali podršku u svakodnevnom funkcionisanju, za koje vrijeme je sin Mirko živio u Srbiji i bio usmjeren na potrebe sopstvene porodice. Milena je postepeno sve više gubila vid na lijevom oku, a u izvještaju oftalmologa iz 2021. godine konstatovano je da je na lijevom oku nastupilo sljepilo 100%. Kad se tokom 2021. godine Mirko sa svojom porodicom vratio u Crnu Goru, on se odmah na invazivan način angažovao da uvede promjene u majčino i bratovo funkcionisanje, ne uzimajući dovoljno u obzir njihove perspektive i težeći da nametne svoje gledište kao jedino validno. U početku su Mirkova nastojanja izgledala kao konstruktivna inicijativa da majci i bratu obezbijedi širu mrežu podrške i više sigurnosti, da bi vremenom do izražaja došla njegova centriranost na ostvarivanje sopstvenih interesa i suštinska nezainteresovanost za uvažavanje njihove situacije i mišljenja. Mirkova motivacija za pokretanje postupka za Milenino lišavanje poslovne sposobnosti i stavljanje pod njegovo starateljstvo se prema Mileninim kasnijim navodima ispostavila kao tijesno povezana s mogućnošću da on na taj način ostvari novčanu nadoknadu. Na osnovu medicinskog i psihosocijalnog praćenja Mileninog zdravstvenog stanja, nakon otpusta s liječenja u Specijalnoj bolnici za psihijatriju „Dobrota“ u Kotoru, gdje je upućena po sudskom nalogu, vidljivo je da je njeno zdravstveno stanje već par godina stabilno, bez psihotične simptomatologije i da je njeno ponašanje u odnosu prema sebi i drugima adekvatno. Milena dobro funkcioniše uz praktičnu podršku sina Slavena, realistična je u procjeni svoje situacije i jasno artikulise svoje želje i potrebe.

ZAKLJUČAK I PREPORUKA

Milena u kontaktu ostavlja utisak osobe koja ima realan uvid u sebe i svoju situaciju, kao i u sopstvene potrebe i mogućnosti. U Mileninom aktuelnom funkcionisanju, prema izvještajima ljekara specijaliste, psihijatra s kojim redovno sarađuje u zadnjih par godina, ne registruje se psihotična simptomatologija i konstatuje se očuvanost psihičkih funkcija, što je u skladu i s opservacijama stručnih radnika centra za socijalni rad uključenih u pružanje podrške Mileni tokom ovog perioda.

Slijedom navedenog, stručni tim centra za socijalni rad je mišljenja da je potrebno pokrenuti postupak za preispitivanje odluke o lišenju poslovne sposobnosti i potencijalno vratiti poslovnu sposobnost Mileni Stanić.

U _____,
datum ____/____/____

Za organ starateljstva

(ime i prezime, zanimanje, radno mjesto i potpis stručnog radnika)

Centar za socijalni rad

Broj: _____

Datum: 12. 6. 2014. godine

Registarski br. _____

NALAZ I MIŠLJENJE VODITELJA SLUČAJA / ORGANA STARATELJSTVA

LIČNI PODACI	
Prezime, ime roditelja i ime: Marija Zorana Dragičević	
Pol	☒ Ž Datum rođenja: 10. 4. 1970.
Zastupnik	☒ Roditelj
Prezime, ime roditelja i ime zastupnika: stručni radnik centra za socijalni rad X	
PODACI O POSTUPKU	
Naziv suda – Osnovni sud u X Zahtjev br. P. br. XXX od	
Postupak u kome se daje nalaz i mišljenje Vanparnični postupak	
Razlog pisanja nalaza i mišljenja Centar za socijalni rad je po službenoj dužnosti pokrenuo postupak za lišenje poslovne sposobnosti Marije Dragičević, koja je rješenjem 03-1449/7 od 5. 3. 2007. godine smještena u Zavod „Komanski most“, nakon što je izmještena iz Doma za djecu i omladinu ometenu u mentalnom razvoju u Sremčici. Milena je svrstana u kategoriju umjerene retardacije V kategorije I stepena (Rješenje komisije o kategorizaciji opštine Titograd broj 04/15840 od 28. 8. 1979. g.)	

IZVOR PODATAKA I METODE PROCJENE

Intervju

- intervju s korisnicom i opservacija u periodu od 18. 5. do 22. 5. 2014. godine
- 2. intervju sa članovima porodice: brat Danko Dragičević prilikom kućne posjete 23. 5. 2014. godine
- 3. intervju sa stručnim radnicima (psiholog, defektolog, socijalni radnik): medicinsko osoblje na radu u Zavodu „Komanski most“ 22. 5. 2014. godine

Kućne posjeta

- kućna posjeta, realizovana 23. 5. 2014. godine, na adresi aktuelnog boravišta porodice u gradu X

Nalazi i uvjerenja drugih službi

- Medicinska dokumentacija (iz predmeta koji je formiran u Zavodu „Komanski most“) – izvještaji ljekara specijalista koji prate istoriju bolesti kod Marije i redovne kontrole o njenom opštem zdravstvenom statusu

Dokumentacija centra za socijalni rad:

- Dokumentacija Centra za socijalni rad dostupna u predmetu (medicinska dokumentacija, individualni planovi zaštite, rješenje o smještaju, reviziona rješenja o smještaju)
- Instrumenti procjene (Skala opšte funkcionalnosti osobe i ritam dana u periodu opservacije i intervju s Marijom u periodu od 18. 5. do 22. 5. 2014. godine)

Drugo:

- Timske konsultacije (voditelj slučaja, supervizor, rukovodilac, pravnik)
- Instrumenti procjene (Skala opšte funkcionalnosti osobe i ritam dana u periodu opservacije) i intervju s Marijom u periodu od 18. 5. do 22. 5. 2014. godine

PODACI O KORISNIKU

Marija Dragičević od oca Zorana i majke Dragice rođena je 10. 4. 1970. godine. Roditelji korisnice su preminuli. Marija ima dva brata. Aktuelno živi u JU Zavodu „Komanski most“ gdje je smještena posredstvom centra za socijalni rad rješenjem od 23. 12. 1997. U toku je postupak regulisanja porodične penzije za Mariju nakon smrti njenih roditelja. Stan u kojem živi jedan od braće s porodicom i dalje je na ime pokojnog oca Zorana, jer braća još uvijek nijesu pokrenula ostavinski postupak.

Marija je žena u zrelih godinama (44) koja je pokretna, s razvijenim govorom, dobrim vidom i sluhom. Samostalna je u ishrani, ima osjećaj sitosti. Takođe je samostalna u oblačenju i održavanju lične higijene. Kontrolise higijenske navike, izrazito je čista i uredna.

Govori u prvom licu u ženskom rodu, ispravno koristi množinu, prošlo i buduće vrijeme. Ne zna datum svog rođenja, a na pitanje koliko ima godina, odgovara da ima dvanaest. Zna dane u sedmici, mada ne i njihov redoslijed. Mehanički broji do 10 (uz podršku druge osobe u mogućnosti je da broji i nešto više), ali nije u stanju da rješava ni najjednostavnije računske operacije. Ne zna da čita i piše, ali zna da nabroji sva slova, međutim, ne prepoznaje ih u tekstu. Uživa u prelistavanju slikovnica, ali nije u stanju da na osnovu slika ispriča priču koja bi imala logičan slijed. Raspoznaje boje, voli da provodi vrijeme bojeći bojanke i ima preciznost u tome. Crteži koje samostalno crta su siromašni, tehnički slabi, na nivou djeteta do tri godine (uglavnom crta krugove i zatvorene krive linije). Voli da se igra, naročito s kockicama (sastavlja i rastavlja niz kockica), kao i s didaktičkim materijalom. Reaguje na zvuk, voli muziku i rado učestvuje u priredbama, gdje pjeva i recituje.

Kontakt s Marijom lako se uspostavlja i održava, u stanju je da održi komunikaciju koja je uglavnom usmjerena ka temama koje su predmet njenog interesovanja tokom dana i njenim potrebama. Voli da joj se povlađuje, u slučaju zabrane neke njene potrebe ili namjere burnije reaguje. Tokom intervju uredno odgovara na jednostavna pitanja o sebi, rečenice su smislene, jasno izražava osjećanja, želje i teškoće s kojima se susreće. Komunikaciju nije moguće produbljivati niti ona može odgovarati na složenija pitanja.

Marija je rođena kao zdravo dijete. Zdravstveni izazovi počinju na uzrastu od tri godine. Marija je jedan period svog života, do svoje devete godine provela u porodičnom okruženju. Tu je bila zbrinuta na adekvatan način uz svu neophodnu roditeljsku ljubav i stimulaciju njenih potencijala. Prije gotovo 25 godina, rješenjem Sekretarijata za društvene djelatnosti SO Titograd br-04-15840 od 8. 9. 1979. Marija Dragičević je razvrstana u I stepen V kategorije ometenosti (intelektualne sposobnosti na nivou donje granice lakše mentalne retardacije), te joj je preporučeno da se pokuša sa školovanjem u specijalnoj osnovnoj školi internatskog tipa – Sremčica zbog izraženog psihomotornog nemira.

Marija je 3. 10. 1979. godine smještena u Dom za djecu i omladinu ometenu u psihofizičkom razvoju u Sremčici, Beograd, gdje je bila sve do 23. 12. 1997. godine kad je premještena u JU Zavod „Komanski most“. Uvidom u medicinsku dokumentaciju u dosijeu Zavoda primarna Marijina dijagnoza je retardio

mentalis, epilepsio G.40,9. Osnovni zdravstveni problem joj je epilepsija, ali kako uzima adekvatnu terapiju nema napade. Marija uzima adekvatnu terapiju i pod kontrolom je neuropsihijatra.

Kontakte koje sada ostvaruje na socijalnom miljeu u kojima funkcionira, karakterizira tipična potčinjenost „odraslima“ u ovom slučaju vaspitačima. U kontaktu s drugim korisnicima iz Zavoda, međutim, često je netolerantna i svadljiva, usljed čega ostvarena drugarstva i odnose brzo i gubi. Nakon smrti majke (prije dvije godine) za koju je Marija bila izrazito emotivno vezana, stiče se utisak slabe sposobnosti formiranja bliskih emotivnih odnosa s drugim osobama, kao i slabo izražena potreba za uzajamnim razumijevanjem i empatijom. Na to su nam ukazali vaspitači i stručni radnici koji su to primijetili u radu s Marijom, ali do tog zaključka smo i mi došli posmatrajući kako funkcionira u okviru grupe.

Marija (na osnovu uvida u dosjee i razgovora s vaspitačima) povremeno burno reaguje, što se manifestuje destruktivnim i agresivnim ponašanjem uslovljenim situacijom i usmjerenim ka određenoj osobi. Uglavnom je riječ o verbalnoj agresivnosti, dok u sukobu sa slabijim od sebe zna biti i fizički agresivna. Posebno su zabrinjavajući agresivni ispadi, koji su kod Marije u posljednje vrijeme sve učestaliji. Marija u tim trenucima neartikulirano viče i s prvom stvari koja joj je pri ruci, zna gađati osobu koja je u datom trenutku u njenoj neposrednoj blizini. U situacijama kad je kod nje prisutna autoagresivnost Marija se udara šakama po glavi, ali intenzitet udaraca nije jak. Mariju umiruje muzika, što se uvijek praktikuje kao terapija u njenoj blizini, ali se vodi računa da to drugim korisnicima ne smeta. Dakle, kod Marije je uočljiva niska tolerancija na frustracije i nedostatak emocionalne kontrole.

Kad su u pitanju njene sposobnosti i potencijali, ona je djelimično sposobna da izvršava fizičke i mentalne aktivnosti (uz pomoć vaspitača ili pomagala) kao na primjer rad u vešeraju, pomoć u kuhinji, namještanje svog kreveta.

U Zavodu Marija je uključena u radnu terapiju u okviru ženske vaspitne grupe kao ispomoć (pomaže zaposlenicama zaduženim za pranje veša i serviranje u kuhinji). Povjerene zadatke (po izjavama vaspitača, a i sami smo se uvjerali tokom opservacije u periodu od 18. 5. do 22. 5. 2014. godine) u domenu svojih mogućnosti, izvršava odgovorno i precizno uz stalno podsjećanje i nadzor od strane zaposlenih. Marija te zadatke doživljava kao nešto važno, osjeća se korisnom i zadovoljno jer je u društvu zaposlenih, što njoj predstavlja posebnu motivisanost da obavlja zadatke što bolje i da bude pohvaljena. Zadaci, po riječima vaspitača, jačaju njen osjećaj odgovornosti.

PODACI O PORODICI

Marija Dragićević rođena je u bračnoj zajednici od majke pok. Dragice, rođene Kovačević, i oca pok. Zorana. Marija ima dva brata Danka (12. 4. 1972) i Gorana (25. 5. 1980). Jedan period svog života, do svoje devete godine, ona je provela u porodičnom okruženju. Tu je bila zbrinuta na adekvatan način uz neophodnu roditeljsku ljubav i stimulisanje njenih potencijala. Roditelji su bili posvećeni i imali visok stepen bliskosti i emocionalne razmjene s njom, posebno majka. Nakon boravka i premještanja Marije iz Sremčice u JU Zavod „Komanski most“ njena majka je već bila vidno narušenog zdravlja, a otac se, bez angažovanja majke, nije osjećao sposobnim da joj pruži adekvatnu brigu i njegu. To je bio glavni razlog da se ona ne vrati u porodičnu sredinu.

Dok su joj roditelji bili živi, redovno su je posjećivali u Zavodu, naročito majka za koju je Marija bila posebno emotivno vezana. Posjete su za Mariju bile korisne i sadržajne, te su je činile srećnom.

Marijina braća imaju svoje porodice i rijetko je posjećuju (tri puta godišnje u prosjeku). Stručni radnici ustanove i centra za socijalni rad ulagali su velike napore kako bi braću motivisali da budu prisutniji u Marijinom životu, ali to je bilo bez značajnijeg uspjeha. Nakon smrti roditelja, porodična pripadnost i kontakti su vrlo oskudni, bez emocionalne bliskosti.

Odnosi među braćom su takođe hladni i distancirani. Od šire rodbine, niko se nije uključivao u Marijin

život. Na osnovu svega, stiče se utisak da je Marija aktuelno lce bez porodične podrške.

PRIKAZ I ANALIZA PROBLEMA / POČINJENOG DJELA

Za Mariju Dragičević je nakon njene treće godine života utvrđeno da se radi o djetetu sa smetnjama u razvoju, i 1979. godine usmjerena je na internatski način školovanja u Zavodu „Sremčica“ u Beogradu, a od 1997. je nastavila da živi u Zavodu „Komanski most“, te ima jako malo iskustva života u porodičnom okruženju.

Aktuelno, Marija Dragičević samostalano ustaje, umiva se, pere zube, bira garderobu i oblači, a uz podsjećanje samostalno jede, dok radnu terapiju takođe obavlja uz podsjećanje i nadzor od strane stručnih radnika. Slobodno vrijeme koje provodi s drugim korisnicima takođe je praćeno nadzorom od strane osoblja ustanove. Kad su u pitanju aktivnosti samozbrinjavanja i lične higijene, Marija se kupava uz nadzor, a odlazi na spavanje uz podsjećanje zaposlenih. Prezicna je u obavljanju nekih jednostavnih radnji, ali za svaki složeniji posao koji ne može savladati ili situaciju koja joj nije jasna i poznata i koju sebi ne može objasniti, kod nje se javlja bijes i neadekvatna reakcija u vidu vriske.

Marija funkcioniše na nivou donje granice lakše mentalne nedovoljnosti, a prisutan je i hiperkinetički sindrom kao i psihomotorni nemir (izvještaj ljebarske komisije 1997. godine kad je Milena usmjerena). Kao posljedica smanjenih intelektualnih kapaciteta i dugotrajne institucionalizacije (više od 30 godina), kod Marije je prisutna umanjena sposobnost samostalne brige o sebi, te je prisutan za neke aktivnosti stalni nadzor i pomoć dok ju je za dio aktivnosti neophodno podsjećati. Sposobnost brige o sopstvenim interesima i sposobnost uspostavljanja i održavanja socijalnih odnosa kod Marije je zbog njenog stanja bez mogućnosti poboljšanja u značajnoj mjeri.

Ona se oslanjala na privrženost porodice, prvenstveno roditelja do njihove smrti, osobito majke s kojom je Marija imala jake emocionalne odnose, i čiji gubitak nije preboljela. Kontakt s porodicom je gotovo prestao nakon smrti roditelja (2012. godine), nakon čega se Marijino stanje pogoršalo. U periodu od 2014 (i dalje) radilo se s njenom braćom radi motivisanja za pružanje dijela staranja i intenziviranja kontakata s Marijom. Određeni pomak postignut je kod starijeg brata Danka, koji izražava spremnost da se prihvati uloge staratelja. Taj pomak, međutim, nije dosljedan i nije nešto što Mariji daje predvidljivost u dijelu ostvarivanja kontakata i emocionalne razmjene.

Postoji dobra saradnja između stručne službe JU Zavoda „Komanski most“ i stručnih radnika centra za socijalni rad koji zajednički rade na kreiranju individualnog plana zaštite za Mariju. U okviru planiranih aktivnosti, a radi zaštite prava i interesa korisnice, planirano je regulisanje njene porodično pravne zaštite kroz institut starateljstva, a za čije je regulisanje potrebno prethodno pokrenuti postupak lišenja poslovne sposobnosti kod suda.

Marija zbog prirode svog stanja ne razumije kakav se postupak planira pokrenuti i što je njegova svrha.

Mišljenja smo da je vještačenje od strane vještaka medicinske struke najbolje obaviti u prostorijama JU Zavoda „Komanski most“, jer isto ne može doprinijeti njenom traumatiziranju zato što ona Zavod doživljava kao poznato i za nju prirodno okruženje.

PROCJENA RIZIKA / NAJBOLJEG INTERESA

Mariji Dragičević (44) neophodan je cjelodnevni nadzor i poznato okruženje koje obezbjeđuje rutinu i predvidljivost pošto su njeni autodestruktivni i agresivni oblici ponašanja u posljednje vrijeme postali učestali. U situacijama kad nije u mogućnosti da artikuliše svoju ljutnju, više na druge korisnike, a bilo je situacija kad ih je više puta i fizički napadala, naročito korisnike slabije od sebe. U tim situacijama vaspitači umiju da je privole i umire jer ih doživljava kao autoritet, a koriste i muziku kao metod umirivanja jer Marija voli muziku, a ona na nju ima i terapijski umirujući efekat. Dodatnu teškoću predstavljaju izazovi koje Marija ima, a koji se tiču emocionalnog vezivanja i sklapanja bliskih odnosa i prijateljstava s drugim korisnicima. Važno je napomenuti da Marija povremeno ima razdražljiva ponašanja i raspoloženja, pa je drugi korisnici iz vaspitne grupe kojoj pripada izbjegavaju, a često je se i plaše. Zbog toga je često usamljena, i tada joj prija društvo vaspitača koje doživljava kao autoritet.

Marija je djelimično osposobljena za samostalan život uz stalan nadzor i podršku koju ima u ustanovi.

Život s braćom u porodičnom okruženju u ovom trenutku nije moguć usljed njihove nemotivisanosti za isto. Marija se najsigurnije osjeća i najbolje snalazi u poznatom okruženju, što je za nju u ovom trenutku ustanova. Ona bi uz određeni stepen podrške i nadzora mogla da živi u okviru usluge stanovanje uz podršku čije je razvijanje planirano u naredne tri godine.

Milenin brat Danko Dragičević izrazio je spremnost da bude staratelj nakon okončanog postupka za lišenje poslovne sposobnosti kod Osnovnog suda i iskazao je namjeru da u budućnosti češće posjećuje sestru, što može doprinijeti povećanju repertoara socijalnih odnosa, većoj emocionalnoj stabilnosti i osjećanju pripadnosti porodici. Posljednji put Danko je posjetio sestru u februaru ove godine u prostorijama Zavoda. Susret je bio emotivan, Marija je dobro reagovala na susret. Međutim, danima je nakon istog bila nervozna. Ovo predstavlja rizik, ako isti ne budu redovni, kako bi to uticalo na Mariju.

Milena nema sposobnost raspoznavanja i upravljanja novcem niti stvarima od vrijednosti. Takođe, značajno je napomenuti da nema kapacitet da prepozna emocije kod drugih ljudi, a nekad ni svoje, te da u nekim situacijama usljed niske tolerancije na frustracije može naškoditi i sebi i drugome.

ZAKLJUČAK I PREPORUKA

Na osnovu više razgovora s Marijom Dragičević, uključujući i skorašnji intervju od 22. 5. 2014. godine i analize kompletne dokumentacije kao i razgovora sa stručnjacima stručne službe Zavoda „Komanski most“, te opservacije, može se zaključiti da je njeno intelektualno, emocionalno i socijalno funkcionisanje značajno ograničeno na sposobnost savladavanja osnovnih aktivnosti dnevnog života uz stalnu podršku i nadzor od strane stručnih radnika u poznatom okruženju ustanove. Mišljenja smo da je Marija dobro adaptirana na postojeće sredinske uslove, motivisana i odgovorna za obavljanje svakodnevnih aktivnosti, te da joj je neophodna stalna podrška, nadzor i pomoć drugog lica. Ona nije razvila sposobnost za samostalan život, ali uprkos tome, posjeduje značajne potencijale za korišćenje usluge stanovanje uz podršku u otvorenoj zajednici, kad ista bude zaživjela.

Radi zaštite prava i interesa Marije Dragičević, pokretanja postupka za postavljanje staratelja, neophodno je okončati postupak za lišenje poslovne sposobnosti.

Mišljenja smo da Marija nije u stanju da se samostalno brine o svojim pravima i interesima, te je u tu svrhu neophodno sprovesti vještačenje vještaka medicinske struke koji bi cijenio sve relevantne dokaze i u postupku lišenja poslovne sposobnosti dao prijedlog za djelimično ili potpuno lišenje poslovne sposobnosti.

Predlažemo da se vještačenje sprovede u za Mariju poznatom okruženju, u JU Zavodu „Komanski most“, kako bi čitav postupak za nju bio manje traumatičan.

Predlažemo i preispitivanje odluke suda nakon tri godine.

Pravni poslovi koje po mišljenju ovog organa starateljstva Marija ne može samostalno obavljati bez staratelja su sljedeći:

- raspolaganje imovinom (i to: raspolaganje prihodima, raspolaganje finansijama, imovinom i drugim dobrima, učešće u poslovnim transakcijama, zaključenje kupoprodajnih ugovora), stupanje u pravne odnose (zaključenje ugovora i drugi pravni poslovi)
- parnična sposobnost (učestvovanje u sudskom i upravnim postupcima)
- preduzimanje medicinskih mjera (i to: liječenje, medicinski tretman, doniranje organa, presađivanje organa).

U _____,

datum ____/____/____

Za organ starateljstva

(ime i prezime, zanimanje, radno mjesto i potpis stručnog radnika)

Centar za socijalni rad – centralni region

Broj: _____

Datum: 18. 10. 2024. godine

Registarski br. _____

NALAZ I MIŠLJENJE VODITELJA SLUČAJA / ORGANA STARATELJSTVA

LIČNI PODACI	
Prezime, ime roditelja i ime: Rajković Mirka Darko Rajković Milorada Radica	
Pol	☒ M Datum rođenja: 12. 2. 1941. godine ☒ Ž Datum rođenja: 11. 3. 1943. godine
PODACI O POSTUPKU	
Zahtjev korisnika za uslugama – Usluga smještaja u ustanovu za odrasla lica s invaliditetom i stara lica	
Postupak u kome se daje nalaz i mišljenje Postupak po zahtjevu korisnika, bračnog para Rajković, Darka i Radice, za realizaciju smještaja u ustanovu za odrasla lica s invaliditetom i stara lica	
Razlog pisanja nalaza i mišljenja Pokretanje postupka radi realizacije smještaja korisnika u odgovarajuću ustanovu	

IZVOR PODATAKA I METODE PROCJENE

Razgovor s Rajković Darkom
Razgovor s Rajković Radicom
Obilazak porodice
Zajednički razgovor sa supružnicima
Opservacija
Uvid u medicinsku dokumentaciju

PODACI O KORISNICIMA

Rajković Darko, trenutno u starosnoj dobi od 83 godine, rođen je 12. 2. 1941. godine od oca Mirka i majke Danice, u seoskom području. Odrastao je u višechlanoj porodici koju su sačinjavali roditeljski par i osmoro djece. Završio je četiri razreda osnovne škole, a kasnije je pohađao kurs i obučio se za stolara. Bio je zaposlen u fabrici namještaja gdje je radio do stečaja fabrike, nakon čega se deset godina nalazio na evidenciji Zavoda za zapošljavanje, sve do sticanja prava na starosnu penziju. Primanja koja trenutno ostvaruje po osnovu penzije iznose 450 eura. Prvu bračnu zajednicu sa suprugom Stanojkom Darko je zasnovao 1964. godine, koji brak je razveden 1994. godine. U braku je rođeno dvoje djece, sin Milan, rođen 1965. godine, i sin Ivan, rođen 1972. godine, koji sa sopstvenim porodicama žive i rade u gradskoj sredini. Stanuju u zasebnim stambenim jedinicama u sklopu porodične kuće u velikom prigradskom naselju, u kojoj kući su i odrasli. Njihova majka, Darkova prva supruga Stanojka, preminula je 2018. godine. Darko s ponosom naglašava da ima osmoro unučadi, kao i da je i njegov sin Milan sada već djed, a on pradjed. Darko je nakon prestanka radnog odnosa vrijeme pretežno provodio u rodnom selu, gdje se nastanio u staroj porodičnoj kući koju je adaptirao. Tu je upoznao i sadašnju suprugu Radicu, takođe porijeklom iz tog kraja, u koji se i ona vratila poslije odlaska u penziju. Navodi da je nekada držao stoku i bavio se

poljoprivredom, sa čim je morao da prestane kad se njegovo zdravstveno stanje pogoršalo, kao i zbog neophodnosti brige o supruzi. U kontaktu sa stručnim radnicima centra za socijalni rad Darko je saradljiv i komunikativan, na postavljena pitanja pruža opširne odgovore i često se vraća na prošlost, pri čemu njegova priča ostaje koherentna i zadržava determinišuću tendenciju. Negira alergije, kao i konzumiranje nikotina i alkohola, napominjući da samo ujutru popije pola čašice lincure s medom, po receptu koji je dobio od prijatelja. Navodi da nema slobodnog vremena od kako brine o nepokretnoj supruzi, da sam kuva za njih dvoje, nabavlja neophodne namirnice iz obližnje trgovine u koju odlazi sopstvenim automobilom i završava sve obaveze u vezi s plaćanjem dažbina i održavanjem domaćinstva.

Rajković Radica, trenutno u starosnoj dobi od oko 80 godina, rođena je 11. 3. 1943. godine od oca Milorada i majke Ljube, u seoskom području. Odrastala je u višečlanoj porodici koju su sačinjavali roditeljski par i petoro djece, od kojih su četiri sestre i jedan brat. Završila je osnovnu školu, nakon čega se zaposlila u trafici, gdje je radila do odlaska u penziju. Prije zasnivanja sadašnje bračne zajednice nije se udavala i nije imala djecu. Navodi da je imala bliske odnose s bratom i sestrama, ali da oni nijesu prihvatili njenu odluku da zasnuje brak s Darkom, nakon čega su njihovi odnosi prekinuti. Radica je zbog složenih zdravstvenih problema ostvarila pravo na dodatak za negu i pomoć preko Centra za socijalni rad. U komunikaciji sa stručnim radnicima centra Radica učestvuje na svrsishodan način, razumije postavljena pitanja i realno sagledava težinu situacije u kojoj se ona i suprug aktuelno nalaze, a emocionalna ekspresija je usklađena sa sadržajem komunikacije.

PODACI O PORODICI

Darko i Radica su sklopili brak 2003. godine i organizovali zajednički život u selu, u Darkovoj porodičnoj kući. Darkova djeca su, kako oboje navode, podržala očevo sklapanje drugog braka i lijepo prihvatila Radicu. U trenutku sklapanja braka Darko je imao 62 godine, a Radica 60 godina. Supružnici su izgradili odnos baziran na obostranom prihvatanju, uvažavanju, razumijevanju, saradnji i razmjeni podrške u svakodnevnom funkcionisanju. Ističu da su od sopstvenih prihoda po osnovu penzija mogli zadovoljiti sve svoje potrebe i da adekvatno vode i održavaju porodično domaćinstvo, te da su u jednom periodu, prije nego što im se zdravstveno stanje ozbiljno narušilo, ostvarivali i dodatne prihode, baveći se poljoprivredom i stočarstvom u granicama svojih mogućnosti. Negiraju da su u bilo kom trenutku imali potrebu za dodatnom finansijskom podrškom, a Darko posebno naglašava da ga sinovi ne pomažu finansijski, već da je on nekada njima pomagao. Darkovi sinovi ih rijetko obilaze, ali održavaju komunikaciju putem telefona.

PRIKAZ I ANALIZA PROBLEMA / POČINJENOG DJELA

Selo u kojem supružnici Rajković žive udaljeno je od grada, nedovoljno saobraćajno povezano, s malim brojem stalnih žitelja. Radica i Darko u neposrednoj blizini nemaju nikoga ko bi im mogao pomoći, a sve službe i drugi resursi su udaljeni i veoma je teško obezbijediti neophodnu podršku. Darkova djeca zbog porodičnih obaveza i prostorne udaljenosti nijesu u mogućnosti da im pruže neposrednu pomoć u svakodnevnom funkcionisanju. Aktuelno, kuća u kojoj supružnici stanuju djeluje neuredno i zapušteno.

Od 2018. godine, kad je Radica imala moždani udar, porodica se suočava s narastajućim izazovima, koji su naročito izraženi u domenu zadovoljavanja zdravstvenih potreba, brige o ličnoj higijeni i održavanju higijene prostora. Nakon pretrpljenog udara, Radica je provela dvije nedjelje na bolničkom liječenju, a potom je dobila i rehabilitaciju u banji, da bi se po okončanju iste vratila kući, od kada više nije upućivana na institucionalni tretman. Darko navodi da kad treba da se urade laboratorijske analize i redovan ljekarski pregled, on snosi troškove dolaska medicinskog osoblja u njihovu kuću. Po završetku Radicine rehabilitacije, Darko je ulagao značajne napore da ublaži trajne posljedice pretrpljenog moždanog udara na njeno funkcionisanje, s obzirom na to da je ona od tada ostala nepokretna i u potpunosti zavisna od

njegove pomoći. Opisuje da je napravio stolicu s držačima kako bi Radica mogla da ruča za stolom i kako bi je lakše okupao. Međutim, prije oko tri godine desilo se da je Radica pala, jer je i on u međuvremenu oslabio i nije uspio da je zadrži prilikom premještanja u stolicu, te je od tada i prestao da je podiže. U zadnje tri godine nije mogao da okupa Radicu, već da njenu elementarnu higijenu održava tako što je briše i čisti mokrim peškirim, a kožu joj, po preporuci ljekara, maže jodom, kako ne bi dobila dekubitne rane. Darko dalje naglašava da Radica koristi pelene samo u situacijama kad on ima obaveze u gradu zbog kojih više sati mora odsustvovati od kuće, dok redovno upotrebljava medicinsku lopatu. Tokom dana Radica pretežno drijema i povremeno gleda televiziju. Appetit joj je slab, slabije jede, a i sluh joj je oslabio. Prilikom razgovora Radica često zaplače, navodeći da ih je „muka zadesila i da joj je preteško da gleda neurednu i zapuštenu kuću i supruga kako se muči, te da ona kao žena nikako ne može da se pomiri s tim.“

Darko se u posljednjih godinu dana kreće uz pomoć štapa zbog slabosti u lijevom koljenu, a prisutan je i tremor ruku. Takođe, kardiološki problemi koji datiraju još iz mladih godina i zbog kojih je redovno koristio propisanu terapiju, sada postaju naglašeniji i upućen je na dalje medicinske pretrage, zakazane za početak sljedeće godine.

PROCJENA RIZIKA / NAJBOLJEG INTERESA

Oboje supružnika su svjesni težine situacije u kojoj se aktuelno nalaze, da su njihove snage iscrpljene i da se njihov dosadašnji način funkcionisanja više ne može održavati. Dalje ostajanje u postojećim životnim okolnostima prijeti da ugrozi njihovo ljudsko dostojanstvo i lični integritet. Mogućnosti rješavanja problema kroz obezbjeđivanje neophodne pomoći u neposrednom okruženju ne mogu se iznaći. Zapaža se da je supružnicima neprihvatljivo da na bilo koji način opterećuju Darkovu djecu. Jasno izražavaju želju da ostatak života provedu zajedno u ustanovi za smještaj, gdje će dobiti neophodnu njegu i podršku, uz koju će moći da sačuvaju svoje samopoštovanje i doživljaj digniteta. Supružnici apeluju za pomoć da budu smješteni u ustanovu, naglašavajući da to da je to za njih „jedini spas i nada“.

ZAKLJUČAK I PREPORUKA

Supružnici Rajković, Darko i Radica, podnijeli su Centru za socijalni rad zahtjev za smještaj u Dom starih, iskazujući želju da zajedno budu smješteni u dom koji se nalazi na teritoriji opštine najbliže njihovom selu. Imajući u vidu sveukupne prilike i okolnosti u kojima se aktuelno nalaze, mišljenja smo da je potrebno što prije supružnicima obezbijediti smještaj u ustanovu, te da to predstavlja jedino rješenje koje može doprinijeti unapređenju kvaliteta njihovog života.

U _____,
datum ____/____/____

Za organ starateljstva

(ime i prezime, zanimanje, radno mjesto i potpis stručnog radnika)

Centar za socijalni rad – sjeverni region

Broj: _____

Datum: 21. 9. 2022. godine

Registarski br. _____

NALAZ I MIŠLJENJE VODITELJA SLUČAJA / ORGANA STARATELJSTVA

LIČNI PODACI	
Prezime, ime roditelja i ime: Čaldović Radovan Rada	
Pol ☒ Ž	Datum rođenja: 25. 8. 2006. godine
Zastupnik	☒ Roditelj
Prezime, ime roditelja i ime zastupnika: otac, Čaldović Radovan majka, Čaldović Draginja (rođena Đoković)	
PODACI O POSTUPKU	
Naziv tužilaštva – Osnovno državno tužilaštvo u X Zahtjev br. kt. br. NN/22 od 13. 9. 2022. godine	
Postupak u kome se daje nalaz i mišljenje Kod Osnovnog državnog tužilaštva u X u toku je izviđaj po krivičnoj prijavi UP CB u X protiv Kovačević Nemanje iz X, zbog krivičnog djela nedozvoljene polne radnje iz čl. 208 st. 1 u vezi s čl. 204 st. 1 Krivičnog zakonika Crne Gore, izvršenog na štetu maloljetne Čaldović Rade.	
Razlog pisanja nalaza i mišljenja Traženo je od centra za socijalni rad da dostavi stručno mišljenje o sredini i prilikama u kojima maloljetnica živi i drugim okolnostima koje se tiču njene ličnosti i ponašanja značajnim za ocjenu dostignutog stepena zrelosti, te da procijeni mogućnosti maloljetne Rade da učestvuje u postupku.	

IZVOR PODATAKA I METODE PROCJENE

Intervju

- s korisnicom – maloljetnom Čaldović Radom od 13. 9. 2022. i 20. 9. 2022. godine
- sa članom porodice – ocem, Čaldović Radovanom od 13. 9. 2022. godine
- sa članom porodice – majkom, Čaldović Draginjom od 20. 9. 2022. godine

Kućna posjeta porodici od 13. 9. 2022. i 20. 9. 2022. godine

Nalazi i uvjerenja drugih službi:

- Izvještaji ljekara specijaliste – neuropsihijatra br. prot. NN i XX JZU Dom zdravlja X od 13. 9. 2022. i 20. 9. 2022. godine

Dokumentacija centra za socijalni rad

- Analiza postojeće dokumentacije u predmetu VS-DM NNN

Drugo: timske konsultacije; savjetodavni rad s roditeljima

PODACI O KORISNIKU

Mal. Čaldović Rada, trenutno na uzrastu od 16 godina, prvo je dijete po redu rođenja od troje djece rođene u braku roditelja, oca Čaldović Radovana i majke Čaldović Draginje, rođene Đoković. Prema podacima koje daju roditelji, majčina trudnoća i porođaj s Radom imali su uredan tok, rođena je u terminu, na vrijeme je prohodala i progovorila i pošla u školu, nije bolovala od ozbiljnih bolesti, niti imala teže povrede tokom dosadašnjeg odrastanja, dobrog je opšteg zdravstvenog stanja.

Aktuelno, Rada je redovna je učenica srednje stručne škole u X, na smjeru za tehničara drumskog saobraćaja, gdje tekuće školske godine pohađa drugi razred. Prethodni razred završila je s odličnim uspjehom i imala primjerno vladanje. Zainteresovana je za učenje i stalo joj je do uspjeha. U školskom okruženju i odjeljenjskom kolektivu osjeća se prihvaćenom od strane vršnjaka. Nije uključena u organizovane vanškolske aktivnosti. Navodi da se željela baviti nekim sportom tokom osnovnoškolskog perioda, ali da je zbog udaljenosti mjesta stanovanja porodice to bilo teško realizovati. Od polaska u srednju školu, tokom radne sedmice, Rada živi odvojeno od porodice, u gradu X, gdje stanuje u stanu koji je u vlasništvu porodice. Roditelji su procijenili da će Radi boravak u gradu i blizina škole olakšati uredno ispunjavanje školskih obaveza i zajednički su donijeli takvu odluku. Po mišljenju roditelja, Rada je vrijedna, odgovorna, savjesna i lijepo vaspitana mlada osoba. Rada negira korišćenje alkohola, duvana i psihoaktivnih supstanci, što potvrđuju i roditelji.

Kontakt s Radom lako se uspostavlja s tendencijom produbljivanja tokom trajanja komunikacije. Djevojčica je fizički razvijena u skladu sa svojim uzrastom, urednog izgleda, bez osobenosti u tjelesnom stavu i izrazu, kooperativnog ponašanja. Tokom saradnje stručnih radnika centra s Radom zapaža se da su njene psihičke funkcije (pažnja, koncentracija, pamćenje, mišljenje) adekvatne, kao i opšte intelektualno funkcionisanje. Na postavljena pitanja daje jasne i precizne odgovore, pokazujući razumijevanje, uključenost i sposobnost da sagleda različite perspektive. Emocionalna ekspresija na odgovarajući način prati sadržaj komunikacije. Kad se razgovor dotakne kritičnog događaja, primjetni su pokazatelji nelagodnosti i uznemirenosti na nivou neverbalnog.

PODACI O PORODICI

Radinu porodicu čine roditeljski par i troje djece, od kojih je ona najstarije dijete u porodici. Otac, Radovan, rođen 1975. godine, završio je srednju školu i posvetio se poljoprivrednim poslovima. Majka, Draginja, rođena 1981. godine, stekla je osnovnoškolsko obrazovanje, angažovana je u domaćinstvu, podizanju i vaspitanju djece, poslovima na imanju i proizvodnji mliječnih proizvoda. Radine mlađe sestre, Sandra (rođena 2010. godine) i Vera (rođena 2011. godine), pohađaju osnovnu školu u obližnjem selu, gdje postižu solidan uspjeh i primjerno vladanje. Prema podacima koje daju roditelji svi članovi porodice su dobrog opšteg zdravstvenog stanja.

Porodica Čaldović nastanjena je u ruralnom području, u selu N, koje se nalazi na teritoriji opštine X, udaljeno oko 25 kilometara od gradskog jezgra. Žive u dvospratnoj kući, koja je u njihovom vlasništvu. Aktuelno, porodica koristi stambeni prostor koji se sastoji od dnevne sobe s kuhinjom, dvije spavaće sobe, hodnika i kupatila. Prostorije su opremljene neophodnim namještajem i tehničko-sanitarnim uređajima značajnim za svakodnevno funkcionisanje porodice. Uslovi se opserviraju kao povoljni za boravak djece, kako u pogledu veličine i higijene, tako i u pogledu opremljenosti stambenog prostora. Porodica posjeduje veliko poljoprivredno imanje, kojim domaćinski gazduju, a kao glavni izvor prihoda izdvajaju proizvodnju i prodaju sira. Stočni fond kojim raspolažu obuhvata više od 20 krava, 20 ovaca i par svinja. Ističu da, osim navedenog, posjeduju i stambeni prostor u gradu X, na spratu kuće, gdje Rada stanuje od kako je započela srednjoškolsko obrazovanje.

Porodične odnose opisuju kao skladne, ispunjene međusobnim poštovanjem i saradnjom, s jasno utvrđenim porodičnim ulogama koje su u skladu s tradicionalnim vrijednostima. U vaspitanju djece

roditelji imaju usaglašene vaspitne stavove i pristup, unutar koga teže da se djeca formiraju u vrijedne, pouzdane i odgovorne osobe, orijentisane na rad i porodicu. Podstiču obrazovanje djece, ali i njihovo uključivanje u pojedine poslove na imanju i unutar kuće, prilagođeno njihovim razvojnim mogućnostima i tako ih, kako kažu, uče da cijene rad, da izgrade radne navike i ovladaju različitim vještinama. Odnosi između djece su bliski, a Radu roditelji ističu kao primjer i uzor mlađim sestrama, navodeći da im ona često i rado pomaže u ispunjavanju školskih obaveza. U porodici ne postoje naznake nasilja između roditelja, u odnosima roditelja prema djeci, kao ni u međusobnim relacijama djece.

Procjenjuje se da porodica funkcionira stabilno i na dobro organizovan način, da djeca imaju adekvatne uslove za život i da im roditelji u okviru svojih mogućnosti i sredinskih okolnosti pružaju razvojno bitne podsticaje, odgovarajuće vaspitno usmjeravanje i podršku, te da se savjesno i odgovorno odnose prema djeci i njihovim sveukupnim potrebama.

PRIKAZ I ANALIZA PROBLEMA / POČINJENOG DJELA

U vezi s kontekstom kritičnog događaja, maloljetna Rada daje podatke da je Kovačević Nemanja, čovjek iz susjedstva, s kojim dijele dvorište kuće u gradu X, gdje ona boravi zbog školovanja, koga je upoznala kad je započela da stanuje u X tako što je on samoinicijativno prišao da se javi njoj i njenim roditeljima, predstavljajući im se tom prilikom kao najbliži komšija na koga mogu računati, koji će biti tu da pruži bilo kakav vid pomoći ako se za tim ukaže potreba, te da im se učinio dobronamjernim. Nakon toga, ona ga je povremeno sretala u prolazu, u kojim situacijama bi razmijenili uobičajene komšijske pozdrave, bez ličnije komunikacije, te da joj ništa nije ukazivalo na mogućnost da on ima nekakve zadnje namjere i da može postupiti na način kako je to učinio dana 22. 8. 2002. godine, kad se odigrao kritični događaj. U vezi s postupkom koji je aktuelno u toku, izražava strepnju od njegovog ishoda, pitajući se hoće li počinocu biti izrečena odgovarajuća sankcija za izvršeni prestup. Svoju zabrinutost obrazlaže saznanjima koje ima o sličnim slučajevima, koji su bili medijski praćeni, gdje su počinoci dobili minimalne kazne, naglašavajući da je to obeshrabrujuće za svakoga ko prolazi takvu situaciju.

Radini roditelji nastoje kćerki pružiti maksimalnu pomoć i podršku u suočavanju s preživljenim traumatskim iskustvom, pokazuju da joj vjeruju, da su uz nju, te kroz roditeljsku brigu i pažnju pokušavaju da reuspostave njen doživljaj povjerenja, sigurnosti i bezbjednosti. Međutim, uviđaju da su i sami pod velikim stresom, kao i da oporavak može biti dugotrajan proces koji traži pomoć stručnjaka. Rukovodeći se Radinim najboljim interesom prihvataju da uspostave saradnju sa stručnjacima u oblasti mentalnog zdravlja. Kod oba roditelja, a posebno kod oca, primjetna su osjećanja bijesa prema počinocu, ali i lične nemoći i frustriranosti što kao roditelji nijesu uspjeli da zaštite svoje dijete, što ih uvodi u stanje unutrašnjeg konflikta, s jakom polarizacijom između poklanjanja povjerenja nadležnim institucijama i poriva da stvar preuzmu u svoje ruke i kazne počinoca onako kako je, po njihovom mišljenju, zaslužio.

PROCJENA RIZIKA / NAJBOLJEG INTERESA

U aktuelnim okolnostima izraženi su zabrinutost i strah, kako kod maloljetne Rade tako i kod roditelja, što će se dešavati kad se Kovačević Nemanja nađe na slobodi. Pitaju se hoće li Rada ikada moći da se osjeća bezbjedno u njegovoj blizini ili će živjeti pod stalnim pritiskom i prijetnjom da on ponovo može nasrnuti na nju, da li će sve to onemogućiti Radino redovno školovanje i sl. Ovaj organ starateljstva procjenjuje da se, pri činjenici da Rada tokom školovanja živi u X i stanuje na lokaciji koja je veoma blizu stambenog prostora u kojem živi Kovačević Nemanja, ne mogu isključiti rizici od ponavljanja dijela kad se Nemanja bude vratio.

Nakon kritičnog događaja Rada je uključena u intenzivni psihosocijalni tretman koji pružaju stručni radnici centra za socijalni rad u X u saradnji sa Centrom za mentalno zdravlje pri Domu zdravlja u X. U

skladu s izrađenim planom usluga u centru se realizuje savjetodavni rad s maloljetnom Radom usmjeren na umirivanje, osnaživanje i podsticanje razvoja konstruktivnih strategija prevladavanja stresnog i traumatskog iskustva. U Izvještaju ljekara specijaliste neuropsihijatra od 13. 9. 2022. godine, između ostalog, navodi se dijagnoza F43.1 i Y04, propisana medikamentna terapija Ksalol 0,25 mg 1 + 0 + 1-2, te preporučuje psihoterapija. U obavljenom razgovoru s Radom i njenom majkom Draganom, stručni radnici centra informisani su da se Rada nakon korišćenja prethodno navedene medikamentne terapije osjeća nešto bolje, ali da je i dalje razdražljiva i da često ima košmare koji remete njeno stanje spavanja („... skače u snu, padne s kreveta...“).

Maloljetna Rada je doživjela stresno i traumatsko iskustvo koje je, kako proizilazi i iz izvještaja ljekara specijaliste – neuropsihijatra, kod nje prouzrokovalo doživljaj straha, neraspoloženja, poremećaj sna, anksioznost, hipertenzivitet pažnje s fokusom na stresni događaj, stalno prisutnu napetost i iščekivanje opasnosti, odnosno širok spektar naglašenih emocionalnih reakcija uobičajenih u prvoj (akutnoj) fazi sindroma traume nakon pretrpljenog seksualnog napada. Osim prethodno opisanih, aktuelno manifestovanih reakcija, pretrpljena trauma može ostaviti dugoročnije složene posljedice na cjelokupno funkcionisanje žrtve, prije svega u vidu: trajno narušenog samopouzdanja, nesigurnosti i povlačenja u sebe; otpora, agresije i ljutnje; gubitka odnosa prema vrijednostima; jakog osjećaja krivice koji blokira intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj; ispoljavanja problema u ponašanju; razvoja opsesivno kompulsivnih poremećaja i niza drugih poremećaja na planu mentalnog zdravlja, uključujući samopovređivanje i suicidalne tendencije.

Napominjemo da je u stručnoj literaturi i praksi prepoznato da su rizici za razvijanje kompleksnih psiholoških poremećaja i stanja, izraženiji kod osoba koje su seksualni napad doživjele u mlađim godinama, što potencira važnost blagovremenog obezbjeđivanja intenzivne stručne podrške, te je neophodno nastaviti s njenim pružanjem i u periodu koji slijedi, naročito tokom trajanja sudskog postupka. Međutim, kod ove vrste traume, čak i kad se žrtva pojavno oporavi, odnosno uspješno vrati u svakodnevne tokove i funkcionise u okvirima društveno prihvatljivog ponašanja, kao trajna dugoročna posljedica može ostati duboki doživljaj gubitka povjerenja u svijet i druge ljude, koji predstavlja prepreku za uspostavljanje bliskosti u interpersonalnim odnosima, neophodnom za konstruktivno rješavanje ključnih zadataka koji se otvaraju u narednim fazama životnog ciklusa, posebno tokom mladog odraslog doba. Imajući u vidu koliko je mogućnost ostvarivanja prisnih međuljudskih odnosa značajna za punu samoaktualizaciju i opšte blagostanje pojedinca, i pored ukazane stručne pomoći, ne mogu se isključiti rizici da će se Rada u budućnosti suočavati s povišenim izazovima zbog doživljene traume.

ZAKLJUČAK I PREPORUKA

Na osnovu podataka do kojih se došlo opservacijom, neposrednim razgovorima te uvidom u raspoloživu dokumentaciju stiče se utisak da je maloljetna Rada ostvarila stepen psihofizičkog razvoja koji je u skladu s očekivanjem za njen kalendarski uzrast. U porodici i užoj socijalnoj sredini stekla je doživljaj bazičnog povjerenja i sigurnosti i izgradila srdačne i tople odnose s bližnjima, a na čemu se utemeljio i njen opšti doživljaj povjerenja u druge ljude, prijateljska nastrojenost u pristupu drugima, kooperativnost i spremnost da se uključi u pružanje podrške kad joj se neko obrati za pomoć. Može se zaključiti da je kritični događaj bitno poljuljao i ugrozio njene temeljne vrijednosti.

Kontakt s maloljetnom Radom u ispitnoj situaciji lako se uspostavlja i održava, s tendencijom postepenog produbljivanja uz podsticanje i podršku stručnih radnika centra. Radina emocionalna ekspresija na odgovarajući način prati sadržaj komunikacije. U trenucima kad se razgovor dotakne kritičnog događaja, primjetni su pokazatelji nelagodnosti i uznemirenosti na nivou neverbalnog. Iako ispoljava povišenu emocionalnu osjetljivost prilikom opisivanja okolnosti u vezi s kritičnim događajem, spremna je da nastavi razgovor i sposobna da pruži jasne, precizne i detaljne informacije, relevantne u kontekstu postupka koji se vodi protiv Kovačević Nemanje. Ostavlja utisak iskrene osobe, u čiji se iskaz može imati visok stepen povjerenja. Upoznata je sa zakonskom regulativom koja se odnosi na ulogu i postupanje

nadležnih institucija u vezi s aktuelnim postupkom, ostavlja utisak da razumije suštinu tog postupka i da je spremna i sposobna da učestvuje u istom, pri čemu je neophodno voditi računa da ne bude izložena višekratnim ispitivanjima i direktnom suočavanju s okrivljenim.

U _____,

datum ____/ ____/ _____

Za organ starateljstva

(ime i prezime, zanimanje, radno mjesto i potpis stručnog radnika)

Crna Gora

Zavod za socijalnu i dječju zaštitu

Ministarstvo
socijalnog staranja,
brige o porodici
i demografije

e-Socijala

